

1973

5

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXIII

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Dr. Miha Potočnik	Planinska organizacija ima globoke korenine	237
Vilko Mazi	Krog se je sklenil	241
Peter Skoberne	Na robu Matkovega kota	243
Ivan Tominec	Več vsebine v naše izletništvo in planinstvo	246
Marko Gabrovšek	Durmitorski dnevnik	249
Stanko Dimnik	Notranji Norik	258
Franček Vogeljik	Fotografija — planinski konjiček	269
	Društvene novice	274
	Alpinistične novice	280
	Varstvo narave	281
	Iz planinske literature	281
	Razgled po svetu	283

Naslovna stran:

Slika zgoraj: Spomladanski žafran
 (*Crocus neapolitanus*)

Slika spodaj: Avrikelj
 (*Primula auricula*)

Poštšina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Wraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-878-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

Ali želite zgraditi lastni vodovod?

Električne črpalke

ELEKTROKOVINE

avtomatično oskrbujejo z vodo iz vodnjakov planinske domove, weekend hišice, kmetijska gospodarstva in sl.

Tudi sodobne gospodinjske naprave (bojlerji in stroji za pranje perila in posode) zahtevajo stalno tekočo vodo pod pritiskom.

Enkratni nabavni stroški so neznatni v primerjavi z velikimi koristmi, ki vam jih dajejo naprave za avtomatično oskrbo z vodo.

Vse potrebne informacije in prospekte dobite v našem predstavništvu
 v LJUBLJANI, TITOVA 38
 telefon (061) 320-780

TISKARNA JOŽE MOŠKRIČ Ljubljana Nazorjeva 6

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

KLIŠARNA

izdava vseh vrst eno- in večbarvnih klišeev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in luksuzno opremljenih del

ŠTAMPILJARNA

izdava vseh vrst žigov, pečatov in knjigoveških črk

ETIKETE

v vseh barvah in barvnih folijah

PLANINSKA ORGANIZACIJA IMA GLOBOKE KORENINE

(27. febr. 1973 na proslavi 80-letnice SPD)

DR. MIHA POTOČNIK

Z

ares težko verjamemo, da je preteklo že novih pet let, odkar smo na tistem prijetnem planinskem večeru v Tivolski dvorani počastili 75-letnico ustanovitve Slovenskega planinskega društva (SPD). Ustanovljeno je bilo pred 80-letji prav na današnji dan, 27. februarja 1893. leta, na ustanovnem občnem zboru pri Maliču v Ljubljani. To je začetek slovenske planinske organizacije, ki se je – kot je znano – prvotno in predvsem rodilo zato, »da se ohrani slovensko lice slovenskim goram«.

Ni potrebno, da bi danes ponavljali vso planinsko zgodovino. To smo storili že pred petimi leti. Objavljena je bila včeraj tudi v »Delu« v sijajnem prispevku prof. dr. Planine. Zato samo bežen pogled na preteklih pet let.

Ob petinsedemdesetletnici smo imeli v Sloveniji 104 planinska društva z okroglo 58 000 člani. Danes je 121 društev s 73 206 člani, od katerih je 13.713 mladincev (mlajših od 24 let) in 20 122 pionirjev, skupaj torej 33 835 – da tako rečem – »naraščajnikov«. V šolah je čez 100 planinskih sekcij. Pri tem ne smemo pozabiti še bratskih SPD v zamejstvu: SPD Trst (432 članov), SPD Gorica (stara) 411, SPD Celovec (150), SPD Triglav v Švici (192) in SPD v Stuttgartu. Organizacija potemtakem polagoma, toda zelo vztrajno in sorazmerno rase in se razvija. Se pravi, da je vedno bolj zanimiva in privlačna za najširše kroge naših ljudi. Planinska društva upravljajo trenutno 164 planinskih postojank, v katerih se je lansko leto (1972) vpisalo 947 495 obiskovalcev. Bližamo se torej milijonu obiskovalcev! Planinske postojanke obenem z desetstisoči kilometrov dobro zaznamovanih, nadelanih in zavarovanih planinskih poti in steza predstavljajo dandanašnje najvažnejšo **gmočno osnovo za množični planinski turizem**: alpinizem, gorništvo, izletništvo in zdrav aktivni oddih v svobodni ter vsaj še kolikor-toliko pristni in nedotaknjeni naravi.

Slovensko planinstvo se skozi teh 80 let ne bi moglo obdržati, če ne bi imelo svojega globljega človeškega smisla in naravne utemeljitve. Smisel delovanja planinske organizacije pa ima dandanes vse bolj globoke družbene korenine in mnogo širši ter globlji pomen, kot pa je samo prijetna zabava. Vzpodbude za obiskovanje gorskega sveta so se pri nas močno spremenile in razširile, zajele so široke množice predvsem delovnih ljudi. Vedno močnejše osvobajanje delovnega človeka in njegov samoupravni in družbeni položaj omogočata, da dandanes izrablja mnoge dobrine in pridobitve, ki so bile njega dni – v prvem polstoletju našega časa – predvsem predprava in možnost vladajočega razreda lastnikov, deloma še revnih študentov, ki pa so imeli veliko več počitniškega časa kot pa denarja. Seveda je tudi dostopnost gorskega sveta zaradi izrednega razvoja prometnih sredstev dandanes neprimerno večja.

Nič ni čudnega, da smo tudi planinci pozorno prisluhnili dopolnjevanju naše ustave, ki prav v zadnjem času vse bolj jasno in odločno oblikuje ter utrjuje svobodni in

odločujoči položaj delovnih ljudi. Pri tem smo zelo neposredno občutili in sprejeli zlasti dve nalogi, ki ju vedno bolj zahtevno postavlja današnji čas in osvobojeni delovni človek:

1. **pravico, željo in zelo živo potrebo delovnega človeka, da smotrno, kulturno, aktivno in koristno ter svojim telesnim, duševnim in gmotnim zmoglostim primerno preživlja tudi svoj prosti čas**, za kar je poleg športa predvsem gibanje v prosti naravi in posebej še v gorskem svetu nad vse primerno. V slovenskih gorah, v naših planinskih kočah in domovih je dopust še zelo poceni. Tu je tudi še edini kraj, kjer lahko hrano in pijačo prineseš s seboj, jo v koči vzameš iz nahrbtnika, ne da bi te kdo grdo gledal ali celo nahrulil; planinstvo je razen tega še družinski šport pa tudi povezovalac prijateljskih in tovariških družb;

2. **pravico delovnih ljudi in občanov, da delajo in živijo v zdravem okolju**. Odtod izvirajo tudi mnoge naloge in prizadevanja planinske organizacije, ki je bila tu na Slovenskem ena od prvih pobudnic za ustanovitev skupnosti za varstvo okolja v Sloveniji in vseh drugih ukrepov, ki so bili v zadnjem času storjeni v ta namen. Zavedamo se v polni meri, da varstvo zdravega človekovega okolja, posebej še tudi naše čimbolj neokrnjene alpske pokrajine in narave, dandanes v vseh svojih posledicah in na daljši rok predstavlja naravnost **eksistenčno vprašanje človeštva**. To je predvsem usodno vprašanje današnjih mladih pa tudi za njimi prihajajočih rodov. Obrazec je nad vse preprost, tako kot Pitagorov »oslovski most«: **»Varstvo okolja = varstvo človeka = ohranitev življenja.«**

Danes je v Sloveniji vsak dvajseti (20-ti) Slovenec član planinskega društva, kar pomeni, da več ali manj redno zahaja na gorske ture in izlete. V naših društvenih dela na tisoče — požrtvovalnih društvenih odbornikov in skoraj do nespameti nesebičnih planinskih delavcev-prostovoljcev. O njih je napisal v svoji nalogi šolar iz Primorske tako-le: »Moja mama je tajnica planinskega društva, drugače je pa čisto poštena in pametna ženska!«.

Zadovoljni danes tukaj lahko ugotavljamo, da se je prav v zadnjem petletju popravilo tudi do leta 1968 precej samemu sebi prepuščeno vzdrževanje planinskih postojank in potov, kar smo ob petinasedemsetletnici posebej potožili. Socialistična republika Slovenija nam je v zadnjih petih letih s skromnim pa vendarle zelo dobrodošlim rednim letnim prispevkom iz republiškega proračuna precej pomagala. Dosedanji prispevek **305 milijonov S** dinarjev nam je olajšal prenašanje izredno težkega bremena, ki obstoji v tem, da je treba sanirati, obnoviti, posodobiti in povečati mnoge planinske domove, kočje in zavetišča, ki — grajena za skromnejše predvojnne in povojne razmere — niti od daleč več ne ustrezajo naraščajočemu prometu in večjim zahtevam sodobnega človeka po domačnosti, udobju in kulturni postrežbi. Problem je v tem, da planinska organizacija samo s svojimi sredstvi in delom več ne dohaja in ne obvlada tega navala. K tem 300 milijonom S din je planinska organizacija dodala še iz lastnih prigospodarjenih in na druge načine združevanih sredstev še okroglo pol milijarde S din. S tem je bilo v zadnji petletki v celoti ali v glavnem zgrajenih 12 novih postojank (na Mali planini, Mozirska koča na Golteh, Jurkova koča na Lisci, koči na Čemšenški planini, koča na Dolici pod Triglavom, koča na Grohatu pod Raduho, koča na Kopitniku, koča na Rašici, koča na Resevni, koča na Loki pod Raduho, koča na Čreti in zavetišče na Donački gori). V celoti so bile prenovljene: Češka koča na jezerskih Ravneh pod Kočno, Zasavska koča na Prehodavcih, Pogačnikov dom na Križkih podih in zavetišče Igla v Logarski dolini. Večja popravila in ureditve so bile: v domu na Kredarici, v Kocbekovem domu na Korošici, v domu Planika pod Triglavom, v koči pri sedmerih Triglavskih jezerih, v zavetišču na Krnu, v zavetišču na Velikem Kranjskem Snežniku, v domu na Mirni gori v Beli Krajini, v Pirnatovi koči na Javorniku in Erjavčevi koči na Vršču. Na novo sta bili zgrajeni tovorni žičnici iz Kamniške Bistrice na Kamniško sedlo in iz Jezerskega na Češko kočo. Zamenjana je bila v vseh kočah oprema v spalnicah. Z agregati so bile elektrificirane številne kočje.

Pri vsem tem so planinci opravili nad 42 000 ur prostovoljnega dela. Veliko »nevid-

Trst, 20. 9. 1908

Predragi mi Ivan!

Imam letos še 16 dni dopusta katerega
bodem takole porabil: Od 27-31. partija
4-5.0.0. Trsta - Baia - Čez Romo v Dolinj
31. se odpeljem in Dolinske Distric do
4-5.6. popoldan čez Jesenice - Fa Vid -
Belkthal - Zell - Krimsul. Na Gr. Benediger
in se povrnem 5. sept. v So. Luno ob 9.59
popoldan - Na Vesno ki odkritje opom.
plače S. Gregorčič. Nasaj 6. sept. v
Mojsitano, tam prenočim in 7. na Triglav.
8. sept. sem na Triglavu ta 25. krat.
Pri tej priliki bodem Aljažev stolp
v lepoto novo sajco obklesel. Karo
je še moj sin te dni na Kredarico.

Obzega Kadilnika toraj več mi.
Zelo čul mi je v njemu. Se imel
dostojem pogled. Karo isti čas Ro so
njega N. pogledu ne bi sem bil dolan
da sem moral ležati, drugče bi bil
prišel v tisti hudi dež.

Prav priščne plan. porzdrave
posiljam gospo soprogi in
mlademu turistu kateri naj
se pridruži ravno ja. Rad bi ga
videl.

Vas Tvoj

K. Knafel
K. Villa Trst

Iz Korenčanove zapuščine (last T. Skrajnarija): Knafelčevo pismo, iz katerega je razviden počitniški program »nočeta planinske markacije«. Pisal ga je iz Trsta 20. 9. 1908.

nega« dela in truda pa niti ni nikjer zapisanega niti primerno ovrednotenega. Opravljeno je bilo, kot se reče, za »bohlonej«. Pri tem mi prihaja na misel dogodivščina Čopovega Joža, ki je pred vojno nosil gosposkemu turistu težak nahrbtnik iz Vrat na vrh Triglava. Ko ga je tam odložil, mu je turist dejal »bohlonej!« Joža pa: »Gospod, v kateri banki se pa to lahko menja?«. No, mi vemo, v kateri banki – v banki osebnega zadovoljstva in zavesti, da smo z osebnim prostovoljnim prispevkom storili nekaj dobrega in koristnega za skupnost in za soljudi. Kako mnogo ljudi na podlagi tega lahko uživa pravo pristno planinsko veselje in počitek!

Upravičeno pričakujemo, da bo v bližnji bodočnosti z zakonom in družbenim dogovorom urejena družbena pomoč za vzdrževanje planinskih postojank in potov, s čimer bo družbeno urejena in priznana tudi naša vloga, ki je bila vse doslej vse preveč navezana na prosjačenje in na slučajno dobro voljo. Takih razgovorov in obiskov so se pogosto nehavali po pravilu: »No pa še kaj pridi, ko je tako lušno, kadar greš!«

Če bo ta pomoč tudi sorazmerno izdatnejša, bomo v glavnem lahko obnovili, povečali in modernizirali v prihodnjih 10-letih vse važnejše planinske postojanke za sodoben planinski promet. Pri tem bi želeli še s posebno skrbjo in povečanimi napori odprti in primerno urediti tudi izredno zanimivi prostor v Zgornjem Posočju na naši zapadni meji od Jalovca prek Mangarta, Jerebice, Rombona, Prestreljenika in Kanina do Rezije. Omenim naj bolj s poudarkom samo še dve značilni prizadevanji slovenske planinske organizacije: vzgojo mladine in načrtno šolanje planincev ter našo kulturno založniško delovanje.

Planinski vzgoji in pritegovanju mladine smo v zadnjih petih letih posvetili veliko pozornosti. Naša mladinska komisija je z najskromnejšimi in najsiromašnejšimi sredstvi (lani 6 milijonov S din) naredila prave čudeže. V akciji »Pionir-planinec« za pridobitev bronastega znaka, ki zahteva udeležbo na 6 skupinskih izletih in od tega 3 vzpone na vrhove nad 1000 m, za srebrni znak, ki zahteva 12 planinskih izletov, med njimi vzpone na 6 različnih vrhov nad 1000 m, in za zlati znak, ki zahteva 20 planinskih izletov, od tega 6 vzponov na 6 različnih vrhov v višini nad 1500 m, kar vse mora

biti v turnem dnevniku podrobno opisano (nekateri dnevnikarji pa so že prave mojstrovine), trenutno aktivno sodeluje in hodi po slovenskih gorah 8048 pionirjev (toliko je izdanih turnih dnevnikov).

Doslej smo podelili že 40 zlatih, 130 srebrnih in 600 bronastih značk. Že naslednja leta bodo ta priznanja šla v tisoče.

Razen tega delujejo mladinske planinske šole, tečaji in seminarji, narašča število planinskih vzgojiteljev-mentorjev, predvsem iz vrst šolnikov, organizirano je po enotnih programih zelo resno in kakovostno izobraževanje in praktično urjenje mladinskih vodnikov. Vse to so odlične naložbe, ki tudi v bodočnosti obetajo dober napredek in uspehe planinske organizacije. Obstojijo tudi planinske šole za odrasle.

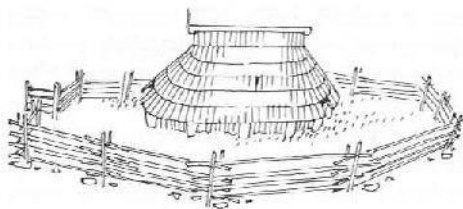
Tudi naše kulturno in publicistično delo je v razmahu. Imamo osrednjo planinsko javno knjižnico s preko 6000 planinskimi knjižnimi deli. Ukvarjamo se z ustanovitvijo osrednjega slovenskega planinskega muzeja. Redno izhaja vsak mesec v 5500 izvodih »Planinski vestnik«. Naša Planinska založba je do danes izdala že 39 publikacij planinskih avtorjev, med njimi v zadnjem času zlasti izredno važen Klnarjev vodnik po Karavankah, ki posrečeno povezuje ves slovenski svet tu in onstran meje, Plezalne vzpone v Julijskih Alpah, Turne smuke v Julijskih Alpah, zemljevide Julijskih Alp, Kamniških Alp in Karavank, zemljevid (Spodnjih) Bohinjskih gora in ob 1000-letnici Škofje Loke zemljevid škofjeloškega hribovja. Poleg tega je še precej vzgojnih učbenikov, priročnikov in skript za naše planinske šole, alpinistične in gorsko-reševalne tečaje ter lepo število propagandnih publikacij v našem in tujih jezikih.

Naš foto-kino odsek nadaljuje in kakovostno pogloblja nekdanje delo znamenitih planincev-fotoamaterjev in dosega s svojimi razstavami vidne uspehe, pa tudi mnoga mednarodna priznanja. Danes bomo na koncu videli že 41 let stari Badjurov film »Triglavske strmine«. Kaj novejšega žal še nimamo. Odbor za kinematografijo Kulturne skupnosti Slovenije nam doslej še ni izpolnil naše velike želje, da bi končno dobili sodoben celovečerni igrani barvni film o Zlatorogu.

Sicer pa je naše planinsko delovanje zelo naravnano tudi v še mnoge druge duhovne in kulturne smeri. Zelo se zavzemamo tudi za mnoge – čeprav nekatere že »stare« ali »zastarele« človeške vrline: za kovanje krepkih, samostojnih in poštenih značajev in za gojitev plemenitih medčloveških odnosov. Dobro se zavedamo, da v času, ko mnogi izprienci in obupanci pridigajo o nesmislu življenja in o »ničju«, naš človek potrebuje tudi veliko duševne svežine in optimističnega potrjevanja. Naš delovni človek ne more in ne sme biti samo proizvajalni stroj.

Omenim naj samo še, da se je naša gorska reševalna služba, ki je lansko leto praznovala 60-letnico svojega obstoja in delovanja, tudi v preteklih petih letih krepko razvijala in izpopolnjevala, tako da je ena najboljših v Evropi.

Naši alpinisti so se razen množice kakovostnih drznih in najtežavnejših plezalnih vzponov doma, v Dolomitih ter v Osrednjih in Zapadnih Alpah, v Pamiru (na Piku Komunizma, 7495 m), v Kavkazu, na Kilimandžaru ter trikrat v Hindukušu (1968, 1970 in 1971) povzpeli med drugim (1969) tudi na dva vrhova himalajske Anapurne (II. 7937 m in IV. 7540 m) in lani preplezali veličastno južno steno Makaluja ter pri tem prvič v zgodovini slovenskega in jugoslovanskega alpinizma prestopili tudi »smrtno mejo« 8000 m nad morjem. Za ta uspeh je našo 4. (četrt) himalajsko ekspedicijo odlikoval njen visoki pokrovitelj – predsednik republike Tito – z redom zaslug za narod.

Velikoplaninski stan

Risal V. Kopač

KROG SE JE SKLENIL

(Ob 90-letnici dr. Borisa Zarnika)

VILKO MAZI

V mater pretajno sem našel nazaj...

O. Župančič

V

ustanovnem letu naše planinske združbe 1893 je doživel desetletni ljubljanski šolarček, Zarnikov Boris, na počitnicah pri svojem stricu župniku v Bohinjski Srednji vasi, nepozabno srečo: v spremstvu znamenitega gorskega vodnika Lorenca Škantarja je prvič stopil na Triglavski vrh. Dvanajst strani dolgo pismo, opremljeno z mnogimi risbami po spominu, je potlej poslal radovedni mami. Kajpada so vse to z velikim zanimanjem brali in ogledovali tudi številni prijatelji in znanci ugledne Zarnikove družine.

S Škantarjem je v naslednjih letih spravil podse še druge pomembne vrhove v naših gorah, nato pa sam ali v planinski tovarišiji spoznaval gorski svet v Dolomitih, Zah. Alpah in na Balkanu, toda navzlic čudovitemu narativnemu talentu ni o teh doživljajih nikdar ničesar objavil. – V veliko zaslugo velja šteti njegovemu dolgoletnemu intimnemu prijatelju dr. Arnoštu Brileju, da ga je kot urednik PV med zadnjo vojno pridobil za dva prispevka v letniku 1944: (str. 40) »Kako se z enim pogledom pričamo o ukrvljenosti zemeljske površine« in (str. 78) »Prvič na Triglavu« (Spomini iz prve mladosti in refleksije). Vse živo je še pred njim do zadnje podrobnosti, čeprav je vmes dolgih petdeset let... »Danes vem, da je bil to najlepši in najsrečnejši dan mojega življenja!« je zaključil to ljubko zgodbo. Prebral pa je ni več... le nekaj listov dalje je objavljena njegova – osmrtnica. Napisal mu jo je A. B. (Arnošt Brilej). Iz nje posnemam na kratko:

Univerz. prof. dr. Boris Zarnik je umrl po daljšem bolehanju v Zagrebu 13. 1. 1945.* Rojen 11. marca 1883 znanemu rodoljubi in politiku dr. Valentinu Zarniku, je po končani gimnaziji študiral naravoslovne vede na slovečih univerzah v Jeni in Würzburgu, kjer je promoviral in postal prvi docent ter izredni profesor. Leta 1918 je bil poklican na zagrebško univerzo. Tu je na med. fakulteti predaval biologijo in embriologijo do upokojitve leta 1941. Ljubljana ga je poznala kot duhovitega in živahnega predavatelja o naravoslovnih problemih, takisto tudi ljudske univerze v naših manjših centrih. Bil je tudi odličen družabnik. V Zagrebu je v slovenski družbi marljivo nabiral naročnike za Plan. Vestnik in društvene člane ter ostal v tesnih stikih z Osrednjim društvom SPD. V slovenske gore, zlasti v prelubi mu Bohinj je leto za letom redno zahajal. Posebno rad se je mudil na Uskovnici.

Nedavno mi je prišlo na uho, da so ga na njegovo poslednjo željo pokopali poleg strica župnika v Bohinjski Srednji vasi. – Skoraj neverjetno, da o tem nihče ne bi bil zapisal vsaj nekaj besed, pa v tolikih letih. – Vseeno sem se obrnil na dobrega znanca Srenjana, Tineta Arha, odbornika tamkajšnjega PD, za pojasnilo. Nič drugega nisem pričakoval, kakor da me bo kratko odpravil: prazne marnje! ali pa še krajše: bosa! Ni me malo začudilo, ko sem dobil tale odgovor:

Pri matičnem uradu v Srednji vasi imajo zapisano, da je bil dne 24. decembra 1945 pokopan na srednjevaškem pokopališču dr. Boris Zarnik, univerz. profesor iz Zagreba. V župnišču pa sem bral v knjigi, da je bil Boris Zarnik nečak nekdanjega župnika

* PV 1944 je zaradi vojnih stisk in drugih težav izšel samo dvakrat: prvič, za 6 števk skupaj, v poznem poletju, drugi del pa je bil ob Zarnikovi smrti še v tisku in je tako urednik še lahko vrnil vanj osmrtnico, ki bi normalno sodila v novi letnik (1945) – zanj pa je zmanjkalo denarja in naročnikov... Dr. Brilej je o Zarnikovi smrti zvedel iz zagrebških časopisov in to šele po pogrebu. Po osvoboditvi je bil koj vprežen v pripravljanje novega Priročnika za planince. To je bil zamuden in naporen posel zlasti na Notranjskem in Primorskem, kjer je mogel takrat dobiti zanesljive podatke samo na licu mesta. Tako se za dr. Z. v tistem času ni utegnil zanimati, kasneje pa je kmalu tudi po njem segla prežgodnja smrt. Natanko dvajset let ga že pogrešamo.

Matije Zarnika, rojen 11. marca 1883, in da je umrl 13. januarja 1945 v Zagrebu. Te podatke so dali Zarnikovi svojci, ko so vzdali nagrobno ploščo (blizu vhoda v cerkev). Tovšca. Jazbar Štefka, upokojena učiteljica v Stari Fužini pa me je napolnila k Rezki Gašperin v Sred. vasi, št. 80, vdovi po lovcu Gašperinu Petru. Na nju so se leta 1945 obrnili Zarnikovi iz Zagreba s prošnjo, da prevzamejo posmrtno ostanke pokojnega profesorja, ki da je – kot pišete tudi Vi – želel biti pokopan v stričevem grobu pod Triglavom. Pokojni Gašperin je krsto, ki je prišla po železnici na Bohinjsko Bistrico, prepeljal dne **24. decembra 1945** na pokopališče v Srednjo vas in ta dan oskrbel pokop, ki so ga izvršili: pokojni cerkovnik in mrliški oglednik Grm Janez, pokojni Zupanc Valentin iz Srednje vasi in še živeči Stare Jože z Srednje vasi št. 44, v navzočnosti obeh Gašperinovi.

Gašperinova je bila pred vojno oskrbnica planinskega Doma na Uskovnici, kamor je prof. Z. vsako leto prihajal na daljši obisk. Tako so se spletli med družinama že kar prijateljski stiki. Rezka je tudi oskrbovala profesorjev grob vse do zadnjih let, ko so pokopali vanj Briceljnovce iz Češnjice št. 6. Ona nima z Zarnikovimi že dlje časa nobenih zvez...

To je vse, kar vem.

Tine Arh

Zdaj mi je postalo marsikaj jasno. Zarnikov pogreb je bil torej v Zagrebu. Med okupacijo, ko ni bilo nobene varnosti ne na cestah in še manj na železnicah, pač ni bilo misliti na nemoten prevoz mrliča v Bohinj. Počakati je bilo treba konec vojne. Da se je prekop izvršil ravno za božič, je bilo najbrž naključje. Prvi bohinjski božič v blaženem miru po tolikem času! – Le komu bi se ljubilo oprezati, kaj se godi na srenjskem pokopališču? Saj tudi nikomur ni zvonilo... Docela nemoteno so opravili možaki svoj posel, kvečjemu če so morali hiteti v snežnem metežu... Nihče si pa tudi potlej ni belil glave zaradi sveže gomile pri nagrobniku nekdanjega župnika. Naj v miru počiva, kdor si ga je tu zaželel! –

Pa ne! – Prekopali so ga že medtem... Kaj res ni vedel nihče, kakšna sramota!? – Na koga naj vržem kamen, da mu ne bi storil krivice?

Zarnik nas zanima predvsem kot oboževalec naše planinske Arkadije. Povedal sem že, da ga poznamo s te strani samo iz PV 1944, to pa le fisti, kdor ta letnik ima ali mu

Nagrobna plošča v Boh. Srednji vasi

Foto Marjan Zupanc 1973

je sicer pri roki. Izšel je v zelo omejeni nakladi, komaj nekaj sto izvodov za ljubljanske naročnike in nekaj posameznikov na ostalem ozemlju t. i. Ljubljanske pokrajine. V okupirano Gorenjsko in Štajersko ni prišel po redni poti niti en izvod! Mimo tega dejstva ne moremo. – Ne moremo pa se tudi ubraniti očitka, da bi ob potrebnem zanimanju lahko že mnogo prej izvedeli, kar nam je zdaj odkrilo golo naključje. Pustimo vsako nadaljnje vrtanje v ta strahotni vakuum in rajši popravimo, kolikor se popraviti da. V ta namen naj PZS poskrbi, da bo PV v avgustovski številki v celoti ponatisnil Zarnikov članek iz PV 1944: »Prvič na Triglavu«, ki je še danes poln zanimivosti in odlično vzgojno čtivo, brez vsakršne lažne morale. V našem planinskem slovstvu je to brez dvoma dragulj, da malo ali pa nič takih!

Planinsko društvo Srednja vas-Bohinj pa se bo Zarnikovemu spominu najlepše obdolžilo s tem, da prav tako meseca avgusta slovesno poimenuje svoj Dom na Uskovnici, kamor je mož tako rad zahajal, v **Dom dr. Borisa Zarnika**. Tako bo obenem počastilo tudi spomin moža, ki mu je bil ne samo odličen vodnik, ampak tudi zgleden učitelj, preprosti pa razumni Lorenc Škantar.

Nagrobnik
M. Zarnika
v Srednji vas
Foto M. Zupa

NA ROBU MATKOVEGA KOTA

PETER SKOBERNE

V

jutranjem mrču sem lahko prisluhnil prebujajoči se naravi. Žolna je trdo tolkla po suhi smreki. Tudi ona se je morala pred zajtrkom potruditi. Skozi veje sem zagledal vrh Klemenče peči. Sonce jo je že doseglo in nekaj skal se je zlatilo v ranih žarkih. Ves vesel sem ugotovil, da je jasno in da se nam obeta lep dan.

Vrnil sem se v tabor in se umil v Savinji. Hči planin je bila mrzla in le higienske potrebe so nas nagnale v njene šeststopenjske valove. Da sem sam sebi dajal pogum pri umivanju, sem kakor Angleži uporabljal raje Fahrenheitovo temperaturno lestvico. Po njihovem je imela voda namreč kar 43 stopinj.

Medtem je tabor že živel svojo vsakdanjost. Sledil je zajtrk, zabeljen s komentarji, ki so bili namenjeni kuharjema. Potem smo spet poromali k Savinji in pomili posodo. Z otrplimi prsti smo se vrnili v tabor in se zbrali okoli Davida.

Ta je že imel pripravljen delovni program. Biologi naj bi ostali v okolici tabora, lovili žuželke in preiskovali vodna obrežja. Druge nas je čakala še najvažnejša naloga, ki si jo je zastavila letošnja angleška odprava – prehoditi pot Le play Society, ki je raziskovala to področje leta 1932. Delovni načrt je bil brez ugovora sprejet. Vsak se je posvetil pripravljanju prtljage. S seboj smo jemali le najnujnejše. Angleži so tradicionalne dežnike zamenjali z nič manj znanimi in kvalitetnimi pelerinami. Marsikdo je pridal še fotoaparata in tako jo je naša četica že mahala v dolino potoka Jezera.

Sonce nas je doseglo šele, ko smo se po novi gozdni cesti vzpeli proti prvi kmetiji na robu doline. Na zemljevidu smo prebrali, da je to Gradišnik. Ustavili smo se ob kupu hlodov ob cesti. Naš vodja je vzel v roke dragoceno izročilo prednikov – knjižico Slovene Studies. Glasno nam je prebral vse, kar so leplayevci zapisali o Gradišnikovi kmetiji. Hitro si je še zabeležil nekaj vprašanj, potem pa smo premagali še zadnji breg, ki nas je ločil od domačije. Pri Gradišniku je bil doma le stari gospodar. Rade volje se je pridružil našemu razgovoru. David je začel postavljati vprašanja, ki si jih je pripravil že prej. Iz Gradišnikovega pripovedovanja sem si kmalu ustvaril grobo sliko o tamkajšnjem življenju.

Življenje na samotnih kmetijah se v marsičem razlikuje od kmetovanja v dolini. Višina

Priča starih časov –
Gradišnikov kolovrat

Foto P. Skoberne

in razdalje prinašajo hud boj s klimatskimi razmerami in težavno preskrbo. Včasih so morali pridelati doma takorekoč vse, poleg tega pa so morali še zelo skromno živeti. Marsikatero današnje nepogrešljive začimbe ali jedi niso poznali.

Ko še ni tekla meja med Jugoslavijo in Avstrijo, so kmetje redili govedo in ovce in jih z dobičkom prodajali na avstrijsko stran. Po prvi svetovni vojni in novi meji po Karavankah je začela živinoreja v tem delu upadati. To so ugotovili že leplayevci. Takrat je bilo še vedno pomembno tudi poljedelstvo. Sejali so žita – kljub slabim klimatskim pogojem. Žito je pomenilo kruh, žito je življenje. In za to je bilo vredno garati na polju. Šele na tretjem mestu med pomembnimi gospodarskimi panogami je bilo gozdarstvo, ki pa se je začelo hitro uveljavljati.

Razvoj tehnike je spremenil utrip življenja na teh kmetijah. Zdaj živijo skoraj izključno od gozdarstva. Nove gozdne ceste so omogočile hiter prevoz lesa, tudi plačilo je sorazmerno dobro.

Na drugem mestu je živinoreja. V glavnem redijo le še za domače potrebe. Prejšnje velike planine so preraščene z novim gozdom in zapuščene. Poljedelstva ne samotnih kmetijah pravzaprav ni več. Žitna polja so se umaknila travnikom, na njivah je le krompir, po vrtovih pa zelenjava za vsakdanjo rabo. Dandanes namreč ljudje v teh krajih niso več toliko odvisni od zemlje, saj se lahko z avtomobilom odpeljejo v Solčavo in nakupijo potrebna živila. Vsekakor enostavneje kakor garati celo leto na skopi zemlji, ki ob muhastem vremenu niti ne povrne vloženega truda. Končno je obdelovanje zemlje zaradi pomanjkanja delovne sile postalo nemogoče. Na naših izletih smo se pogovarjali večinoma s starejšimi ljudmi. Mladina se umika v udobnejše mestno življenje, kjer boj za biti ali ne biti ni tako težak.

David je izčrpal repertoar svojih vprašanj o gospodarstvu. Potem se je razvil zanimiv pogovor o cesti čez Pavličev vrh. Pred kratkim je bil odprt na tem prelazu maloobmejni prehod in David se je čudil, zakaj ni tu redne čezmejne poti za vsakdanje motorizirane turiste. Logarska dolina in vsa Gornja Savinjska dolina bi imeli znatno večje možnosti za širjenje turizma. Tudi samotne kmetije bi se ga lahko oprijele. Pri Gradišniku smo zvedeli za odgovor. Slovenski kmet Pavlič, ki živi v Avstriji, je lastnik tistega dela ceste, ki drži s prelaza v koroško Belo. Za cesto zahteva visoko odškodnino, to pa preprečuje romanje turistov na obe strani. Seveda to ni edini vzrok.

Pot čez Pavličev vrh je eden najstarejših prehodov, ki so jih uporabljali Solčavani. Živahen promet je tekel čez prelaz zlasti pred prvo svetovno vojno, ko so bili ekonomski stiki s Koroško ugodni. Šele l. 1921 so zgradili v Logarsko dolino cesto, ki jo poznamo danes.

Potem se je David dotaknil še vprašanja šolstva v dolini. Še vedno čvrsti Gradišnik nam je povedal, da je zdaj osnovno šolanje obvezno tudi za otroke, ki so doma v odročnih predelih. Včasih je bilo seveda tudi drugače. Otroci iz bolj oddaljenih krajev so bili pouka oproščeni, kasneje so morali hoditi v šolo jeseni in spomladi dvakrat tedensko. Danes pa osnovna šola v Lučah vsako jutro s posebnim avtobusom zbere vse učence in jih prepelje v šolo. Prve štiri razrede obiskujejo šolarji v Solčavi, zadnje štiri pa v Lučah. Tada še vedno morajo otroci s težkimi torbicami skoraj eno uro po hribu navzdol do avtobusa. In to vsak dan, naj bo mrzlo ali toplo, lepo ali slabo vreme. Vsak dan dobre pol ure navzdol in uro navzgor. Dečki in deklice imajo na ramenih žulje, večkrat se morajo prebijati skozi zamete. Pa vendar so se naučili pisati, brati in računati, tega pa večina njihovih dedov ni znala.

Vrnimo se spet h Gradišniku. Pokazal nam je še nekaj starih stvari. Te se umikajo električnim aparatom (mimogrede: elektrika je bila napeljana v teh krajih šele l. 1971) na podstrešja in pod debelimi prašnimi oblogami tonejo v pozabo. V prostorni Gradišnikovi sobi si je vredno ogledati 98 let staro, doma izdelano leseno mizo. Kot smo zvedeli, bo tudi ta miza odšla čez dve leti v pokoj.

Kar težko smo se poslovili od prijaznega Gradišnika. Pokazal nam je še mesto, od koder so slikali Angleži njegovo domačijo pred štiridesetimi leti, potem pa smo optali nahrbtnike na ramena.

Ustavili smo se na robu prostranega prostora, ki si ga je Gradišnik izkrčil za svoje bivanje. Gozdovi so obrabljali pravkar pokošene travnike in v medlečem zraku je bilo čutili oster vonj materine dušice. S knjižico Slovene Studies v rokah smo iskali mesto, ki nam ga je pokazal Gradišnik. Po krajšem posvetovanju in primerjanju fotografije s sliko v naravi, smo se le zedinili za stojišče. Košček pokrajine se je v stotinki sekunde preselil na občutljivi filmski trak. Zadovoljna z uspelim delom se je naša odpravica spet znašla v objemu gozdov.

Medtem ko smo lahkih nog ubirali prijetno gozdno stezico, so se oglasili naši želodci. Iz navade sem pogledal najprej na sonce, ki je bilo že precej visoko, potem pa še na uro, ki sem jo imel v žepu. Nisem se veliko zmotil – bilo je pol anih. Tudi drugi so imeli podobne težave s prebavili, zato smo se ustavili ob potočku, ki se je med kamni prebijal v dolino. Posedali smo po skalah in vsak je iz nahrbtnika privlekel del »luncha«, ki ga je nosil s seboj. V teh dnevih bivanja v angleškem taboru sem se moral navaditi tudi na manjše opoldanske obroke. Razdelili smo si neokusne Expedition Biscuits, namenjene za himalajske odprave, in seveda trde Healthy Life Biscuits. Da bi povečali njihovo okusnost, smo jih premazali z margarino in obložili s sirom. Navadno smo jedli zraven še ribe iz konzerv. Nazadnje je bil na vrsti posladek – rozine in tablica čokolade za vsakega člana. Naši za silo potolaženi želodci (tak je bil vsaj moj) so utihnili. Vse odpadke smo pospravili v nahrbtnike in se odpravili dalje. Zdajci se je gozd razredčil in znašli smo se pred Kočnarjevo domačijo.

Pes nas je že zavohal in začel bevskati. Potem se je prikazala gospodinja in nam povedala, da se bo Kočnar vsak trenutek vrnil iz doline. In res se je že prikazal na robu gozda.

Pozdravili smo se in čili možak je bil takoj pripravljen odgovarjati na naša vprašanja. Povedal nam je, da se spomni Angležev pred štiridesetimi leti. Pogovarjali smo se o gospodarstvu nekdanj in danes. Kar smo zvedeli pri Kočnarju, je le potrdilo spoznanja nabrana pri Gradišniku.

Namignil sem na odročnost in na zdravniško pomoč. Kočnar je povedal, da je najbližji zdravnik v Ljubnem in da prihaja dvakrat na teden tudi v Solčavo. Če je potrebno, se povzpne do kmetij. A Kočnarju kljub bremenu, ki so mu ga naložila leta, ni treba zdravnika in njegove pomoči. Prav izogiblje se doline, saj ga zdravita plininski zrak in delo. Vprašal sem ga, če pripravlja kaj čajev iz zdravilnih zelišč. Rekel mi je, da jih samo pije, »varijo« jih pa ženske. V njihove opravke se ne vmešava. Zato sem se z istim vprašanjem obrnil na njegovo boljšo polovico. Iz njenega odgovora je nastalo zelo zanimivo in izčrpno farmacevtsko-botanično predavanje. Njeno znanje ljudske botanike je bilo prav fantastično. Gospodinja je za vsako rastlino, katere zdravilne učinke je opisovala, prinesla še posušen primerek ali pa je izginila za hišo in se zmagovalno vrnila z meto, brinom ali dušico. Še bolj osupljiva pa je vsestranska učinkovita uporaba teh rastlin. Z njimi zdravijo vse težave in šele dolgotrajna bolezen jih prisili na zdravnikov obisk. Zdravnik, ki ga zaradi zdravega življenja poznajo le bolj po imenu, jim je domača zdravila priporočil. Kočnar je ponosno gledal svojo ženo, ki je bila v središču pozornosti, potem pa ji je naročil: »No, prinesi kaj za fante in dekleta. Gotovo so lačni.«

Kočnarjeva je izginila v hišo in se vrnila z velikim pladnjem, polnim kruha in meda. Kočnar je še namreč eden redkih kmetov, ki imajo pri hiši čebele.

S polnimi usti smo se pogovarjali o raznih zanimivostih naše dežele. Z volčjim tekom smo pospravili domače dobrote, Kočnar pa nam je pripovedoval, kako je še do nedavna imela vsaka kmetija svojo elektriko. Kljub prednostim izmenične napetosti iz daljnovoda ima Kočnar še vedno svojo, ki jo dobi iz dinama v dolini. Ker nihče izmed nas še ni videl takšne domače elektrarne, nas je gospodar peljal v hišo in prižgal luči. Rekel je: »To je državna elektrika.« Potem smo šli v prostoren hlev, kjer je Kočnar prestavil nekaj varnostnih stikal in začel vleči za velik drog. Na njem je bila pritrdjena dolga žica, ki je tekla v žago, štiristo metrov pod nami. Povezana je z loputo, ki uravnava dotok vode na turbino. Kočnar je vzvod pritrdil. Kazalec na

voltmetru se je naglo dvignil, žarnica je zasvetila. Sprva komaj zaznavno, potem močnejše, končno je svetila s polno močjo. Kočnarjeve oči so ponosno sijale: »To je pa moja elektrika!« Na glas smo se čudili, sivolasi gospodar pa se je smehljaj v zadregi. Pokazal nam je še razne kmetijske stroje na istosmerno napetost. Kaj vse zmorejo pridne roke in bistra glava!

Sence so se že krepko podaljšale in morali smo nadaljevati pot. Sijočih obrazov smo se poslovili od Kočnarjevih. »Nasvidenje! Good-bye! Hvala lepa! Thank you very much!« smo se zahvaljevali vsak po svoje. Različna jezika, a ista nagnjenja in ista doživetja.

Potem smo se pognali proti Matku. Kmalu smo bili že tako visoko, da smo videli Savinjske Alpe. Skalnata ogrlica Ojstrice, Škarij, Bab in Planjave je počivala na žametnem, z macesni pokritem grebenu Matkovega kota. Ozrli smo se še proti Olševi in Raduhi. Kakor stražarki sta varovali izhode iz dolin.

Z nami je bil tudi Dave Wood, ki vseh teh lepot ni mogel videl. Bil je slep. V desni roki je imel palico in je iskal pot, z levo pa se je narahlo oklepal tovariša, ki ga je opozarjal na zapreke. Tih in miren se je vedno bal, da bi bil komu v napoto. Kar je slišal in otipal, je prenesel v svoj svet teme. Malenkosti, ki jih nismo niti opazili, so velikokrat pripomogle, da si je ustvaril o zunanjem svetu čim bolj verno podobo. Posebno je vzljubil našega kmeta in njegovo trdo življenje. Imel je izvrsten spomin in je celo šahiral. Njegova volja do učenja in spoznavanja je bila izredna. Občudoval sem ga, kako je s pomočjo tovariša in palice varno stopal po gozdnih poteh in meliščih, preko debel, kamnov in korenin. Takrat sem videl, da človek v svoji oholosti stremi velikokrat za stvarmi, ki si jih gradi v nedosegljivem svetu svoje domišljije, in pozabi na vsakdanjosti, ki dajejo življenju lepoto, čar in smisel. Zato sem vsakokrat srečen, kadar lahko gledam gore, gozdove, kmetije, opazujem utrip narave in spoznavam njene drobne posebnosti.

Prišli smo do Matka, a so bili vsi v dolini, zato smo nadaljevali pot do Perka. Perkovi so delali na strmem travniku. Hitro smo se pogovorili, kajti sonce se je že spuščalo za Mrzlo goro. Pohiteli smo pred temo. Že med potjo smo sklenili, da bomo te kmetije še večkrat obiskali.

VEČ VSEBINE V NAŠE IZLETNIŠTVO IN PLANINSTVO

IVAN TOMINEC

I

zletništvo in planinstvo se je pri nas že tako razvilo, lahko rečemo, vsem ljudskim plastem tako priljubilo, da ga nam skoraj ni treba propagirati. Zal se je tu pa tam celo že izrodilo v oblike, ki nam ne delajo časti, ki maličijo izlete, jim jemljejo smisel in namen. O takih zgrešenih izletih ne nameravam pisati, pač pa bi rad povedal nekaj o tem, kako bi mogli dostojni in pametni izletniki in planinci dvigniti vrednost svojega zahajanja v naravo, da bi jim postala vzgojiteljica in učiteljica.

Res je, da je izletništvo in planinstvo razvedrilo, oddih, da krepí naše zdravje, da je neke vrste igra, potrebna zlasti mladini. Tudi to naj ostane, saj prinaša le koristi.

Kulturnemu človeku pa mora postati zahajanje v naravo nekaj več kot le zabava. In prav o tem, menim, ne bo odveč nekaj besed.

Tudi kdor hodi v naravo le za oddih od napornega poklicnega dela, se tam marsičesa

naučil. Čeprav brez namena, da bi to delal, opazuje in razmišlja o tem, kar vidi. Narava, ki je iz nje izšel, ga sprejme vase in ga jame po svoje vzgajati. Bistri mu čute, da začenja polagoma več videti in slišati, vrača mu torej tiste sposobnosti, ki jih je imel človek primitivne kulture, ki je živel še samo v naravi in z naravo, ki mu je bila prijateljica, a pogosto tudi sovražnica.

To, kar daje narava sama od sebe, kar ti skoraj vsili, to in še mnogo več si lahko vzameš sam, če greš v naravo z namenom, da bi ji izvalil njene skrivnosti in se od nje učil.

Ko je živel človek še prav v naročju narave, naj je bil lovec ali pa že stalno naseljen poljedelec, je imel še ostre čute, ki jim ni ušla nabena malenkost. Poznal je rastline in živali, ki jih je srečeval in lovil. Tudi mrtva narava mu ni bila tuja. Celo vreme je znal napovedati. Seveda je gledal na naravo naivno, bil je poln praznih verovanj, pripisoval je naravnim pojavom božansko moč, se čutil povsem odvisnega od narave, ki mu je dajala hrano, ki jo je častil, a se je tudi bal.

Moderni človek si je zgradil velika mesta, se zaprl v tovarne, dela v globokih rudnikih. Naravi se je odtujil, ne pozna je več. Sicer imamo še poklice, ki so ostali v naravi. Poljedelec, gozdar, lovec žive še v naravi in so zato ohranili vsaj nekaj tistih sposobnosti, ki jih je imel človek v davnini.

Za vse nas, ki ne živimo več v naravi, ki delamo po tovarnah, v pisarnah, v šoli, v rudnikih in laboratorijih in še marsikje drugod med zidovjem, so postali izleti v naravo ne le telesna, temveč tudi kulturna potreba, ki ji moramo zadostiti, ker bi sicer ostali brez dobrin, ki lahko močno obogate naše življenje.

Izletništvo s planinstvom vred je torej kulturni pojav, nastal iz potreb človeka, primoranega, da živi odtrgan od narave. Iz teh potreb so vznikle vse tiste panoge delovanja kulturnega človeka v naravi, ki nimajo pridobitvenega značaja: izletništvo, planinstvo, alpinizem, lov, tabornišтво, veslaštvo itd.

Seveda ni vseeno, kako se izživljamo v naravi. Od tega namreč, kako to delamo, je odvisno, koliko nas bodo izletništvo, planinstvo in vsi drugi načini uživanja narave tudi notranje obogatili.

Prezreti ne smemo, da odloči pri mnogih moda, da začno gojiti na primer planinstvo, smučarstvo itd. Gotovo ni nič slabega, če začne kdo hoditi v gore, ker je to trenutno v modi. Če ga gorski svet priklene nase, če vzljubi alpsko naravo in ostane zvest planinstvu, neha to biti pri njem moda, ker mu je postala hoja po gorskem svetu srčna potreba. Kdor pa se ne dvigne nad modo, komur ostane ta edino gibalno, kogar narava ne osvoji, bo tudi moda kaj malo pomenila.

Na mesto mode naj stopi vzgoja, pouk, zgled. Posebno mladim ljudem moramo v tem smislu pomagati, da bodo hitreje zoreli za veliko šolo narave, kot smo mi, samouki, in da nas bodo čimprej prehiteli.

Izletništvo in sploh vsako zahajanje v naravo je lahko najnazornejše sredstvo izobraževanja. Kar zajemamo pogosto prav površno iz knjig, to nam daje narava, če se jo naučimo opazovati, neposredno. Mnogo področij znanosti se ukvarja s tem, kar vidimo v naravi. Izlete v naravo tako lahko izkoristimo za to, da se mladina igraje nauči marsičesa, ker bi jo stalo mnogo truda, če bi ji bila na voljo le knjiga ali učiteljeva beseda v šoli.

Da pa nam bodo izleti čim več koristili, nas obogatili z novim znanjem in tudi z novo sposobnostjo, se moramo nanje pripravljati.

Mnogo je izletnikov in planincev, ki so se sami v naravi vzgojili, se med bivanjem na travniku, v gozdu, v soteskah, na visokih gorah jeli globlje zanimati za to, kar so tam videli in slišali. Morda so postali posebno pozorni na živali ali pa so vzljubili rastline.

Večini ljudi pa je treba pomagati, jim odpreti oči in ušesa, jih opozoriti na stvari, ki bi jih sami ne opazili. Hvaležni vam bodo za to, ker se bodo njihovi užitki z vsako novo potjo v naravo večali.

Da je potrebno vplivati v tem smislu zlasti na dovzetno mladino, ni treba posebej dokazovati. Tu imajo starši in starejši sploh pa vzgojitelji hvaležno nalogo. Če jo hočejo izpolniti, se morajo zanjo pripraviti.

Kakšna pa naj bi bila priprava na izlet? Ker so te vrstice le opozorilo na nekaj važnega, kar radi pozabljamo, in ne izbor koristnih in priznanih napotkov za smotrno gojitev izletništva in planinstva, naj zadostuje tu le nekaj namigov.

Vzemimo navadnega planinca, ki ni športnik – plezalec – za tega je potrebno drugačna priprava. Če se tak planinec odpravlja v gore in si izbere turo, si bo ogledal karto in bo že doma v duhu prehodil vso pot, približno izmeril tudi razdalje. Ker imamo za naše Alpe tudi priročnike, kjer so opisane zaznamovane steze, bo segel tudi po takem priročniku. V naši planinski literaturi bo morda našel celo še natančnejši opis nameravane poti; tudi tega bo prebral.

Izletnik pa naj ne bo samo izletnik, planinec ne zgolj planinec, to se pravi le pešec in športnik. Vsakdo, kdor namerja korake v naravo, mora imeti zanjo odprte oči, v njem mora biti nekaj prirodoslovca.

Zato bomo k pripravi za izlet v naravo dodali k že naštetemu še nekaj, kar je važnejše od zunanjega okvira izleta, h kateremu sodijo že omenjene priprave.

Ob različni usmerjenosti izletnikov bo tudi priprava na izlet različna. Ta bo morda vzel v roko geološko karto, preučil po njej starost skladov na ozemlju, ki ga namerava obiskati. Tako bo imel zunaj v naravi večji užitek, ko bo opazoval oblike tal, položne rebri, strme in gole stene, zelene pašnike in razrite pode, ljubka jezerca in šumeče slapove.

Drug, ki je nekaj botanika, bo pobrskal po floristični literaturi, ki ga bo že vnaprej opozorila na rastlinske vrste. Morda bo nekatere redke lahko opazoval na poti, ki si jo je izbral.

Tretji se zanima za živalstvo. Na poti skozi gozd bo našel sledove, kjer je počivala divjačina. V snegu bo natančno razločil, kod je tekla lisica, kod zajec, če se je prej poučil, kakšne sledove puščajo za seboj živali. Pa ptice, žuželke, plazilci – koliko je vsega tega! Za vsakogar ima narava nekaj pripravljenega.

Še skrbnejše morajo biti naše priprave, kadar nameravamo v naravo z mladino, ki jo moramo šele naučiti opazovati naravo in se od nje učiti. Poleg natančnega načrta poti, primerne mladim izletnikom, bomo po pripomočkih, ki so nam na voljo, skušali vnaprej določiti vse tiste posebnosti in zanimivosti, na katere bomo mlade prijatelje narave opozorili. Med temi bodo poleg prirodnih predmetov in pojavov tudi stvaritve človeških rok, zgodovinske znamenitosti, spomeniki itd. O vsem tem se moramo, preden gremo na pot, poučiti, da bomo mogli biti koristni vodniki.

DURMITORSKI DNEVNIK

MARKO GABROVŠEK

D

Nedelja, 30. 7. 1972

olga, utrudljiva, vendar zelo zanimiva vožnja se je bližala h koncu. Vrhovi durmitorskega gorovja so bili zaviti v oblake, ki niso obetali nič dobrega.

Vsi že komaj čakamo, da krenemo v osrčje gora. Malo si ogledamo okolico, stopimo na obalo Crnega jezera, potem postavimo šotore. Napoveduje se nevihta.

Ponedeljek, 31. 7. 1972

Zjutraj nas prebudijo deževne kaplje. Bobnajo po strehi šotora. Treba je postaviti tabor in urediti celo goro opreme.

Šotori kmalu stoje na primernejšem mestu, kot smo ga našli sinoči, in tudi opremo zložimo na suho mesto. Mimogrede nabereмо še zvrhano skledo jurčkov. Tabor, ki smo ga postavili v kampu, oddaljenem kakšnih dvesto metrov od Crnega jezera v okrilju mogočnega smrekovega gozda, je do kosila urejen. Nad šotori zaplapolata tudi slovenska in planinska zastava.

Proti poldnevu se tudi megle dvignejo tako, da se nam odpre pogled na Međed in Savin Kuk. Zato takoj po kosilu odideva z lvekom na ogleda. Najina naloga je izbrati mesto za »višinski« tabor in si malo ogledati stene pa poti do njih.

Pot naju najprej vodi ob Crnem jezeru, nato nekaj časa ob Mlinskem potoku do Jakšiča mlina, potem levo v breg skozi mešan gozd. Ko doseževa rob gozdne meje, se odpre pred nama čudovit pogled proti vzhodu: takoj pod nama Crno jezero, potopljeno v smrekov gozd, malo dalje Zabljak, vse naokrog pa valovita planota Jezera, ki prehaja v gorato Sinjajevino. Po planoti leže redko posejane hišice, od tarskega kanjona sem pa se vije pas bele ceste. Takoj nad nama se dviga Međed, midva pa se napotiva proti zahodu, proti visokogorski dolini, posejani z vrtačami, kar spominja na svet okoli Komne. Že sva pri prvih pastirskih bajtah, ki so tako vkopane v tla, da jih vidiš šele, ko si že zraven njih, ali pa te opozori pasji lajež, da so tu ljudje. Ustaviva se pri prijaznih pastirjih in se dogovariva, da bomo tu postavili svoje šotore. V bližini je tudi voda, pri njih pa bomo lahko kupovali mleko. Obljubijo nam tudi pomoč s konji pri tvorjenju naše opreme.

Nadaljujemo pot po strmih pobočjih nad jezercem Zeleno lokvo proti Veliki Previji, prelazu med Žuto Gredo in Terezinim Bogazom. Spotoma opazujeva čredo konj, ki se pasejo na strmih travnatih vesinah, malo nižje vidiva govedo, povsod naokoli pozvanjajo tropi ovac.

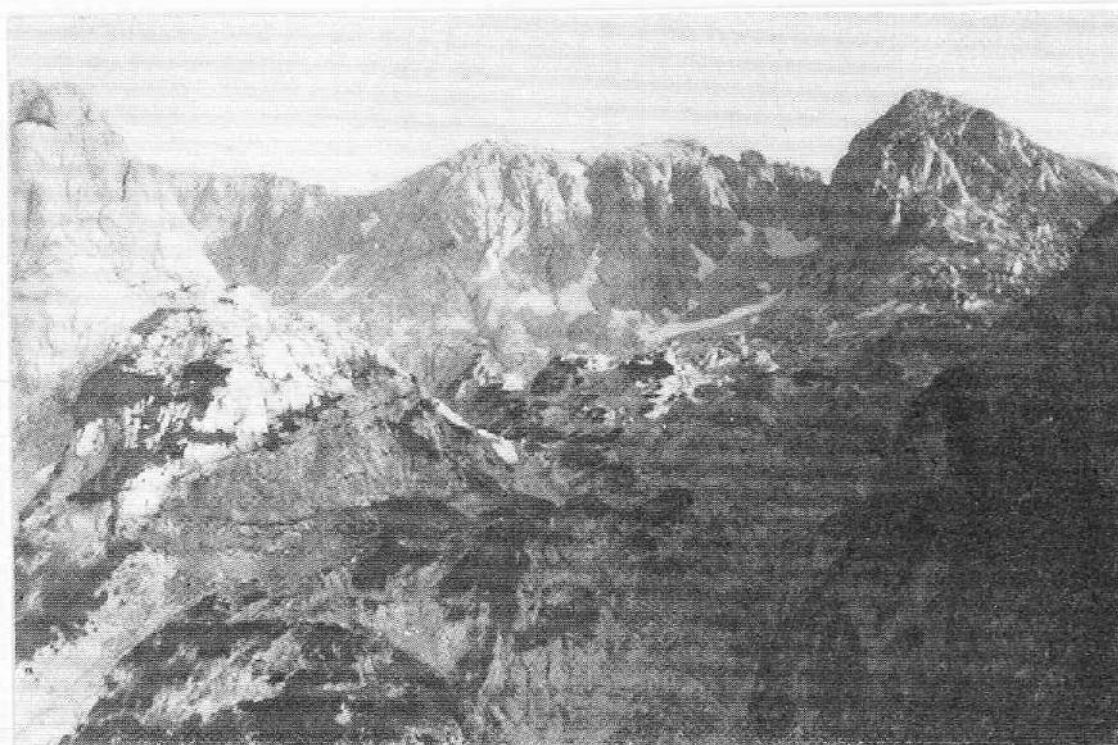
Na sedlu naju sprejme močan veter. Na hitro se razgledava po bližnjih vrhovih. Posebno pozornost pritegnejo strma melišča in velika snežišča pod Savinim Kukom, Šljemenom in pod Bandijerno. Pod nama je Velika Karlica, midva pa se napotiva še na Žuto Gredo. Občudujeva bogato floro, precej podobna naši. Posebno murke so bogato posejane po nizki planinski trati. Z vrha se nama zopet odpre lep razgled, močan veter pa naju prisili, da se hitro umakneva navzdol. Sestopiva v Veliko Karlico, dolino v obliki okrešlja, hodiva po pobočju Međeda in po poti skozi gozd doseževa Crno jezero.

Po večerji odidemo še na sprehod v Zabljak.

Torek, 1. 8. 1972

Tudi danes nas prebudi dež. Potem se vreme malo izboljša in pripravljati pričnemo opremo za naš »višinski« tabor. Pastir pride ob dogovorjenem času. Njegov konj se kar šibi pod težo šotorov, vreč s hrano in drugo kramo, ki jo natovorimo na njegov hrbet. Kljub temu pa za nas ostane še dosti stvari. Tako tudi mi, ki ostanemo še nekaj dni v taboru pri jezeru, pomagamo nositi našim tovarišem.

Mala Karlica, leva Terez. Bogaz, v sredi Bandijerna (2400 m)

Foto Marjan Curk

Odrinemo takoj po kosilu. Kljub težkim bremenom vsi občudujemo pokrajino, skozi katero drži pot, še posebno pa nas navduši obširen razgled, ki se odpre, ko pridemo višje nad Crno jezero. Kmalu smo pri Zeleni Lokvi. Inko in Ivek poiščeta primerno mesto za tabor, Jože, Marjan in jaz pa takoj nadaljujemo pot. Naš cilj je Ledena Pečina pod Oblo Glavo.

Pred nami se odpira nov neznan svet. Mimogrede stopimo še na Čvorov Bogaz, vrh nad Zeleno Lokvo. Šotori že stoje na travnatem pomolu visoko nad jezercem. Še vriskajoč pozdrav tovarišem spodaj, potem pa takoj dalje po travnatem grebenu in skozi ruševje do Jame.

Na robu nas sprejme hladen zrak, ki veje iz globine. Spustimo se po strmem snežišču v jamo in ostrmimo nad ledenimi stalagmiti, ki se tu ohranjajo ne glede na poletno vročino. Le nekaj metrov višine loči tu poletje od zime, vroče sonce od ledu.

Modrikasta svetloba, ki prodira ob strmem snežišču navzdol, daje temu podzemnemu svetu tajinstven vtis. Mir moti le kapljanje vode z visokega stropa, ki se izgublja v poltemi visoko nad nami. Med celo vrsto kapnikov – nekateri so visoki tudi preko dva metra – najrazličnejših oblik pa stojijo jezerca ledeno mrzle vode, ki v kotu jame neslišno izginja v podzemlje.

Še bi občudovali to enkratno delo Narave, če nas ne bi v velikem hladilniku zazeblo. Zato se vrnemo nazaj na toplo popoldansko sonce. Sedaj hodimo po V strani Oble Glave. Mimogrede si ogledamo še kompaktno steno, ki obeta lepo plezarijo, in si želimo, da bi se sem še vrnili. Potem pa hitro dalje na vrh Kobilje Glave in po strmem severnem pobočju v Dolnjo Ališnico. Med spuščanjem opazujemo ovce, ki jih sedaj pod večer zganjajo v ograde. Tudi mi smo kar hitro pri stajah, potem pa se spustimo preko strmega praga po vijugasti stezi na zapuščeno Crijepuljino poljano. Povsod mir in tišina. In zraven mrak, da je še tišje.

V svoje okrilje nas sprejme gozd, ki mirno počiva ob vznožju čudovite Crvene Grede. Hitimo navzdol ob Mlinskem potoku, ki ga slišimo teči desno od nas. Globlje v gozdu slutimo Zmijino jezero, ki ga bomo obiskali morda kdaj drugič. Pot je sedaj širša in hoja hitro mineva v prijetnem pogovoru. Zdajci se pred nami odpre svet in stojimo na obali Crnega jezera. Še dolgo v noč teče beseda o prehojeni poti.

Vstanemo skoraj pozno, saj se obeta lep dan, ki ga je treba temeljito izkoristiti. Odlučimo se, da odidemo v Škrčko dolino in se poizkusimo s Prutašem.

Odpravljamo se kar predolgo. Sonce stoji že precej visoko, ko se vozimo mimo cele vrste jezer, pod zanimivo oblikovano Stožino, puščamo na levi strani Sedleno Gredo ter se potem spustimo v velikih ovinkih nad Dobri Do. Cesta je ves čas vrezana v skalnato pobočje. Med vožnjo opazujemo nagubane plasti, ki same dovolj zgovorno govorijo o silah, ki so oblikovale te gore.

Med potjo srečujemo domačine, prave Črnogorce, ki ponosno jezdijo na lepih konjih, od daleč pa nam mahajo pastirčki, ki čuvajo številne črede ovac. Pustimo na desni strani vhod v Mliječni Do in se ustavimo na Prijespi, kjer se sedlo prevesi v Todorov Do. Oprtamo si nahrbtnike in pod vročim opoldanskim soncem krenemo proti Škrkam. Toda po pogovoru s pastirčki, ki ob studencu prepevajo otožne lepe pesmi, ugotovimo, da je naš cilj predaletč za tako pozno uro. Dosti časa nam je vzela vožnja po slabi cesti, polj pa tudi nismo izbrali najprimernejše.

Zato se obrnemo proti južni steni Prutaša; popolna vertikala (svet za sedemstopnjaše, po mnenju Jeseničanov, ki so se tu mudili pred leti) ne daje kaj preveč upanja. Z Benom sicer poizkusiva v kotu, kjer se steni stikata, vendar pa se po treznem predarku umakneva. Za tako težko smer imamo s seboj premalo opreme, zmanjkalo bi tudi časa.

Ponovno se spoprimemo s steno malo nižje. Sedaj smo se navezali vsi; tako smo razdeljeni v dve navezi.

Vzpenjamo se po strmi steni, močno porasli s travo. Pravih oprimkov ni. Za nameček je vse skupaj še krušljivo. Prečnica, ki je dolga cel raztežaj, je prav tako precej naložena. Nato še raztežaj po strmih skrotju, neroden prestop v žleb, kjer najdemo nekaj res lepih mest, pa še par raztezajev po strmih travnatih gredinah in že dosežemo greben.

Za trud in znoj smo poplačani z lepim razgledom na Todorov in na Dobri Do, potem pa še dalje na zahod v kanjon Komarnice, na severozahodu pa se nizajo obrisi Magliča in Bioča.

Na vrh ne gremo, ker ga je zakrivala megla. Sestopimo po strmih travnatem grebenu. Ko pridemo do vznožja, se megla na vrhu razkadi. Sedaj seveda obžalujemo, da nismo zgoraj, za ponoven vzpon pa nimamo več časa.

Počasi se vrnemo do avtomobilov, vsi veseli nad lepim dnevom in zadovoljni z opravljenim delom.

Med vožnjo proti taboru opazujemo fantastične večerne barve. Ob sončnem zahodu zažarijo vrhovi, sence utonejo v polmraku, na zemljo leže mir, ki ga moti le brnenje naših jeklenih konj.

Zabljak

Foto D. Mesarec

Zbudi nas močan veter, ki je v svojem divjanju naredil v taborišču majhen nered. Popraviti moramo šotore in zbrati predmete, ki jih je veter odnesel. Potem odideva z Jožetom nakupovat hrano in celo goro razglednic. Razgledava se tudi po Žabljaku. Skozi naselje drži ena sama cesta, ob kateri stoje lesene hiše, zgrajene več ali manj po istem vzorcu. Zidane so le večje stavbe, pošta, šola, trgovina in moderen hotel. Kraj je poln turistov. Uživajo predvsem v miru in lepih sprehodih v okolico. Tam nosijo pastirji svoje blago, predvsem sir in ovčje kože, potem pa se oskrbijo z živili in jih odnesejo na planine, kjer prebijejo večji del poletja.

Ko se vrneva, zdivja čez tabor nevihta, ki jo je prignal južni veter. Čas izkoristimo za urejevanje osebnih stvari, kajti danes se bomo tudi mi odpravili v zgornji tabor.

Ko se zvedri, se poslovimo od Jasne in po že znani poti krenemo do Zelene Lokve. Vrhove še vedno pokriva megla, zato najdemo tovariše v taboru.

Ker se zpet napoveduje dež, se tovariši kmalu poslovijo, mi pa se pripravimo na deževno noč.

Petek, 4. 8. 1972

Še vedno dežuje. Vlado se žrtvuje in nam pripravi zajtrk, mi pa pomolimo glave le toliko iz šotorov, da si vzamemo hrano. Potem prebijemo vse dopoldne ob taroku, vmes pa se umikamo pred vodo ki z vseh strani vdira v šotor.

Okrog poldneva dež preneha. Na hitro pospravimo kosilo, nato se potopimo v gosto meglo. Beno, Jože in Hari odidejo proti Zubcem, z Marjanom izbereva za cilj Minin Bogaz, vrh nad Valovitim Dolom. Nanj se napotiva po grebenu. Megla zakriva okolico in se le nekajkrat toliko razkadi, da se lahko razgledava v popolnoma neznanim svetu. Potem se takoj zopet zgosti.

Greben je v glavnem travnat, včasih je porasel z rušjem, trgajo ga navpični skoki. Včasih jih obideva, nekatere sva morala preplezati. Na vrhu sva se znašla kaj iznenada. Da je pravi, sva sklepala le po nekaterih znamenjih.

Tudi sestop v gosti megli ni bil lahek. Hotela sva se pridružiti navezi na Zubcih. Ko sva se vzpenjala, sva jih nekajkrat slišala nekje levo od grebena, sedaj pa nikakor nisva mogla ugotoviti, kje so. Le domnevala sva lahko. Zato sva jo raje ubrala kar proti taboru. Pot preko skalnatih skokov in snežišč nama je dala kaj dosti dela, kljub temu pa sva srečno našla naše šotore. Tudi naveza z Zubcev je kmalu za nama doma. Pripovedujejo o zanimivem plezanju, ki mora biti v lepem vremenu pravi užitek, nikakor pa se ne morejo zediniti, na katerem od Zubcev so bili.

Ko se stemni, prične zopet deževati, jaz pa prebijem dolg večer na toplem pri pastirjih. Pogovarjamo se o njihovem življenju in delu. Poletne mesece preživijo na planinah-katunih, kjer pasejo črede ovac in iz ovčjega mleka delajo sir. Na planini živi kar vsa družina, od najmlajšega pa do najstarejšega člana. Otroci pazijo na živino, oče in mati pripravljata sir. Življenje je tu trdo, saj kratkemu poletju sledi dolga zima z visokim snegom, ki omrtvi življenje in jih priklene na domove, raztresene na planoti okoli Žabljaka.

Zanima jih tudi naše življenje. Zgovorno vprašujejo. Zdi se mi precej razgledani za tako odmaknjeno življenje; še posebno otroci, ki so pravkar končali osnovno šolo, vedo marsikaj o Sloveniji, saj so jo obiskali na zaključnem izletu. Zelo jim je všeč. Zanima jih tudi naše plezanje v stenah. Splah ga ne odobravajo, saj sami ne gredo nikdar dlje, kot je potrebno iti za ovcami. Le redki so bili kdaj na Bobotovem Kuku, so pa na to zelo ponosni.

Pozna ura je že, ko se vračam skozi dež v tabor. Potem še dolgo v noč premišlujem o teh ponosnih in neuklonljivih gorjancih. Njim dajejo divje gore skopo skorjo kruha, nam pa pojejo čudovito pesem, nikoli do konca izpeto...

Jutro je enako včerajšnjemu: vse je v megli in tudi ne kaže na lepo vreme. Kljub temu se po zajtrku, ki je bolj pozno, napotimo v Valoviti Do in na sedlo Račvan. Radi bi poizkusili v stenah Bezimenega vrha. Toda gosta megla, mokra skala in močan veter nas odvrnejo od plezanja. Zato se vsi skupaj napotimo po grebenu Sohe, ki se razteza od Bezimenega vrha proti Bobotovemu Kuku. Greben ni težaven, le včasih iščemo v gosti megli lažjih prehodov. Kmalu pridemo na markirano stezo in po njej dosežemo najvišji vrh Durmitorja, Bobotov Kuk (2522 m).

Gosta megla zastira pogled, le enkrat nas za trenutek obsije sonce. Okno v oblakih pa se takoj spet zapre in nam vzame upanje na lepše vreme. Nekje pod nami slutimo Škrčko dolino, Prutaš, Šarene pasove, Zubce in druge vrhove, ki jih najdemo na karti. Zato pa se tembolj posvetimo branju vpisne knjige. Odkrijemo kar precej vpisov naših rojakov. Tudi mi se vpišemo in dodamo na hitro skovane verze.

Poleg škatle z vpisno knjigo opazimo še ploščico, ki opozarja na prvi zimski pristop na vrh. Izvršili so ga planinci iz Plevlja v letošnjem marcu.

Neusmiljeni veter nas prežene z vrha. Na Lučini Previji se ločimo: z Marjanom odideva na Minin Bogaz, drugi pa se odločijo za Ledeno Pečino, ki sva si jo midva že ogledala.

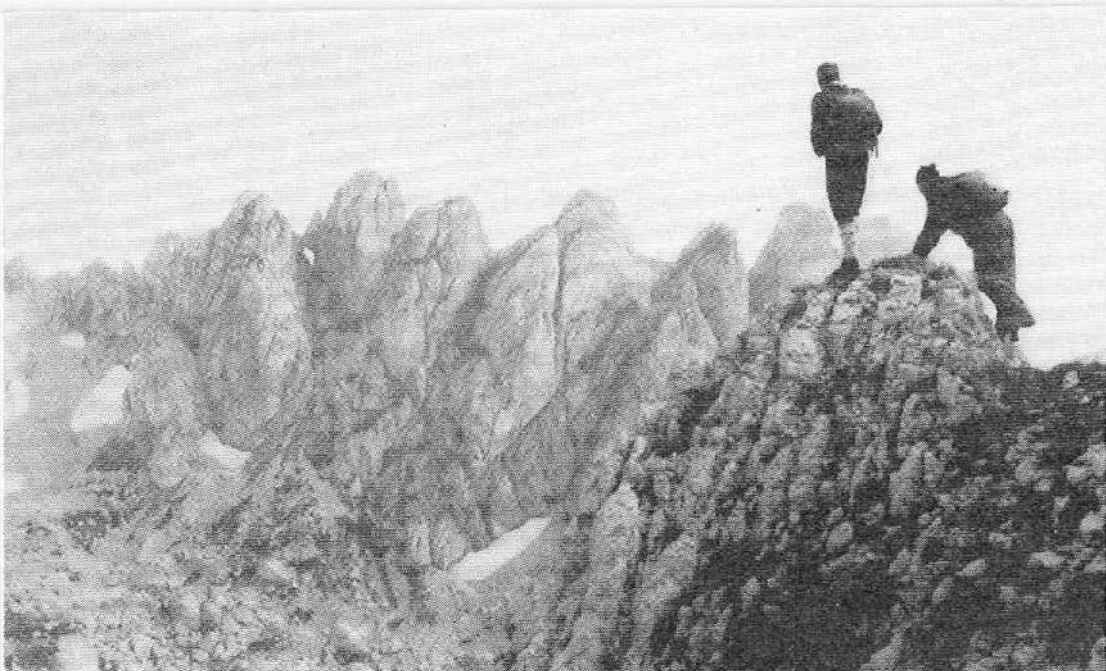
Na Minin Bogaz se povzpneva po strmem poševnem žlebu do škrbine v grebenu, nato pa naokoli na vrh. Danes je orientacija malo boljša, saj se megla drži le okoli Bobotovega Kuka. Sestopava po grebenu in kaj hitro doseževa naš tabor.

Čas do teme izkoristim za ogled pastirskih domovanj. Zanimiv je stan, ves iz lesa. Na treh straneh se streha, krita z škodlami, spušča strmo do tal, le na vzhodu je stena navpična; tu je tudi vhod v stan, ki ima samo en prostor. Na sredi je ognjišče, na eni strani so preprosti pogradi, ves ostali prostor ob stenah pa zavzemajo police, obložene z velikimi lesenimi skodelami. Vanje nalihejo mleko, ki potem nekaj dni čaka, da ga predelajo v sir. Vse je zelo snažno, moti nas le oster vonj po ovčjem mleku, ki se ga nikakor ne moremo navaditi.

Ovce zganjajo zvečer v preproste, iz ruševja narejene ograde. Predeljene so v dva dela, povezane pa le z ozkim prehodom: tu skozi morajo vse živali in kar mimogrede jih pomolzejo. Na Lokvici sta bila to leto obljudena dva stana, nekaj pa je bilo praznih. Starih ljudi ni več, mladi pa beže v mesta.

Zah. vrh Šljemena: 1. Štajerska smer, 2. Severna stena. Plezali L. Marčun, J. Šetinc, J. Mejač 25. VII. 1955

Pogled na Zubce

Foto Marjan Curk

Nedelja, 6. 8. 1972

Po nekaj dnevih slabega vremena danes zjutraj šotore le obsije sonce. Hitro pripravimo opremo in se napotimo proti stenam Terezinega Bogaza.

Smer ni težka, le preveč splošen opis nam dela preglavice. Kljub temu sta naši navezi kaj hitro skozi. Na vrhu uživamo na toplem soncu. Ker je dosti prezgodaž za vrnitev, se spustimo po strmem travnatem pobočju in krenemo še pod steno Bandijerne. Vstopimo v smer, ki so jo izpeljali pred leti Jeseničani. Tudi ta smer ni pretežka, ima pa nekaj lepih detajlov, v katerih smo vsi uživali.

Ko dosežemo vrh, nas nekoliko presenetijo oblaki, ki so nenadoma prepredli nebo. Pospravimo kompot, postavimo možica in že se spuščamo po strmem melišču navzdol. Doma nas čakajo tovariši iz spodnjega tabora. Malo se pogovorimo o preteklih dneh, o vrhovih in o vzponih. Potem se zopet ločimo: nekateri odidejo v dolino, nekaj pa nas še vztraja v osrčju gora. Dnevi našega bivanja na Durmitorju se iztekajo.

Ponedeljek, 7. 8. 1972

Prebudimo se v veličastnem jutru. Končno se je vreme le zvedrilo. Z opremo v nahrbtnikih hitimo pod Oblo Glavo. Za nami gre nekaj turistov. To so prvi planinci, ki jih vidimo tu, namenjeni pa so na Bobotov Kuk in k Ledeni Pečini.

Naša naveza, danes smo v troje, se odloči za severozahodno smer v Obli Glavi, lvek in Cekin pa malo desno od nas speljeta prvenstveno smer.

Plezanje v tej steni je res pravi užitek, saj je to menda edina kompaktna stena na vsem Durmitorju.

Na vrhu se dobimo, nato pa krenemo še do Bezimnega vrha. Hodimo po meliščih pod Rbatino do Račvan sedla. Tu izbere naša naveza novo smer, lvek in Cekin pa lezeta smer Waldner-Lex.

Naša smer je bolj kratka, v prvi polovici zelo lahka, zato pa potem toliko težja, predvsem zaradi krušljivosti. Kar celi bloki so čakali na nepreviden prijem.

Vse se srečno izteče in po grebenu smo hitro na vrhu. Odpre se nam čudovit pogled na Škrke, kjer se globoko pod nami zrcalita dve jezери. Kar žal nam je, da ne bomo imeli več časa za obisk tega predela.

Kmalu po grebenu hitimo še na Bobotav Kuk. Danes je ta pot vse kaj drugega kot pred dnevi v megli in vetru. Prvič vidimo šarene Pasove, kjer prav šolski primer gubanja zemeljskih plasti poudarjajo vmesni pasovi trave. Nad grebenom pod Bobotavim Kukom opazujemo celo jato mogočnih orlov. Ugibamo, ali nas bodo napadli ali pa bodo še naprej mirno jadrali v sinjih višavah večernega neba. Izkaže se, da nimajo zlih namenov. Mirno dosežemo vrh. Razgled je res čudovit, najlepši, kar smo jih imeli doslej.

Pozna ura nas prežene z vrha, ki stoji v središču gorovja. Obiskovalec ima tu enkratni pogled na vse strani.

Ko dosežemo tabor, zažarijo vrhovi nad nami v čudežni gloriiji. Res očarljiv večer – žal zadnji tu gori.

Torek, 8. 8. 1972

Zadnji dan, ki ga preživljamo v gorah. Skočimo še do Terezijinega Bogaza in se podamo v steno. Še eno prvenstveno smer bi radi speljali.

Izkaže se, da je to verjetno ena najlepših smeri, kar smo jih mi preplezali v stenah durmitorskih vrhov. Vroč dan se je naredil in vsi smo veseli, da naša smer poteka v senci. Na vrhu še enkrat uživamo v prelepem razgledu in kar težko nam je, da se moramo v takem vremenu poslavljati od gora.

Potem še zadnjič sestopamo po strmih travnatih pobočjih do Zelene Lokve, do našega že podrtega tabora. Pospravimo apremo v nahrbtnike in vreče, nato pa težko obloženi objamemo s pogledom okoliške vrhove, ki so nas sprejeli za kratek čas medse. Kar prehitro je minilo, saj nekaterih predelov nismo obiskali. Bo pa morda zato še večja želja še enkrat obiskati te gore.

Zavriskamo v pozdrav pastirčkom, potem pa sklonjeni pod težkim bremenom krenemo navzdol.

Na pomoč nam prideta še Marjan in Vlado iz spodnjega tabora in nam vzameta del bremen. Ustavimo se le nad Crnim jezerom, kjer ponovno vsi občudujemo pokrajino pod nami, potem pa skozi bukov gozd v nižino.

V tabor pridemo vsi v gosjem redu. Utrujeni smo, vendar je kar vsem po vrsti žal, da je naš čas potekel.

Ker fižol še ni kuhan, gremo na kopanje. Malo se moramo osvežiti po vseh znojnih dnevih v stenah in na poteh.

Večerja je obilna in tudi zelo okusna. V gosteh imamo dva rojaka, ki tukaj nosita vojaško suknjo. Čas ob ognju kaj hitro teče v prijetnem pogovoru, vmes pa »zagodemo«¹ še kakšno domačo. Ko postane razgovor malo bolj zaspan, se ločimo: naša vojaka odideta na stražo, nekaj ponočnjakov se poda v hotel na ples, drugi pa se porazgubimo v šotore.

Sreda, 9. 8. 1972

Z lvekom se prebudiva zgodaj zjutraj. Jutranjo svežino izkoristiva še za en sprehod okrog jezera; prvič sva se tu sprehajala v večernem mraku, ko sva se vrnila iz prve ture.

Povsod nad jezerom je ležal spokojen mir. Motilo ga je le ptičje petje v gozdu in čofotanje ponirkov na jezeru. Pogovarjava se o opravljenih turah in vzponih. Res, bilo bi vredno vrniti se sem kdaj pozneje, če bo priložnost za to.

Opomba: 11 članska odprava AO Kozjak Maribor, pod vodstvom Inka Bajdeta, se je mudila na Durmitorju od 30. 7. do 8. 8. 1972. V tem času je bilo opravljenih 49 vzponov, od tega 6 prvenstvenih, čeprav je motilo zelo slabo vreme. Nabranih pa je bilo precej podatkov, ki bodo koristno služili poznejšim obiskovalcem tega predela.

Odprava »Durmitor 72«² je bila načrtovana za poletje 1972, in je predstavljala osrednjo akcijo AO PD Kozjak Maribor.

Pod vodstvom Inka Bajdeta se je enajstčlanska odprava mudila v Črni gori od 31. 7. do 9. 8. 1972 in v teh desetih dnevih opravila 49 vzponov, od tega 6 prvenstvenih ter številne pristope na vrhove. Kot izhodišče za ture in vzpone je bil postavljen tabor

pri jezeru Zelena lokva, v bližini enakoimenovane planine (katuna), na višini približno 1850 m. Vzpostavili smo tudi prisrčne stike z domačini, črnogorskimi pastirji, pri katerih smo se oskrbovali s hrano, pomagali pa so nam tudi z informacijami o poteh in vrhovih in nam tako olajšali gibanje v neznanem svetu.

Izdatki za odpravo so bili veliki. Dolga pot, prevozili smo preko dva tisoč kilometrov, je zahtevala precejšnja sredstva. Tu nam je priskočila na pomoč mariborska rafinerija »Petrol«, sredstva pa so še prispevali: PD Kozjak Maribor, PD Impol Slovenska Bistrica, Zlatorog, Svaty, hotel Slavija iz Maribora, Sladkogorska iz Sladkega vrha in Koloniale iz Poljčan. Tudi člani odprave so precej prispevali, da je bila izvedba mogoča.

In še seznam članov odprave:

AO PD Kozjak Maribor: Inko Bajde (vodja), Jože Marolt, Jasna Princ, Reis Beno, Jože Skerlovnik, Marjan Koren, Davorin Mesarec in Marjan Curk.

PD Impol Slovenska Bistrica: Ivan Šturm, Vlado Zafošnik; Marko Gabrovšek (AO PD Celje).

OPISI PRVENSTVENIH VZPONOV – Durmitor

Durmitorske stene so razmeroma nizke (od 200 do 300 m, le J stena Crvene Grede okrog 500 m), deloma krušljive; ob vznožjih so velika melišča, pogosto pa tudi snežišča, ki se obdržijo preko poletja.

1. Z vrh Šijemena (Malo Šijeme) 2400 m

1. Štajerska smer

Prvi plezali I. Bajde, D. Mesarec in Jože Skerlovnik 2. 8. 1972.

OCENA: III do IV, čas plezanja 1,5 ure, višina stene 200 metrov.

DOSTOP: a) Od Crnega j. v Veliko Karlico in po melišču desno pod stano na koncu doline (2,5 ure). b) Od Zelene lokve preko sedla Velika Previja v Veliko Karlico (1,5 ure).

OPIS: vstop na desni strani izrazitega žleba, ki reže Veliko in Malo Šijeme (glavni in Z vrh) vse od vznožja pa do vrha. Po desni strani žleba in nato vanj (možic); dva raztežaja po žlebu, nato prečka v levo do stojišča na manjši gredini. Od tu po strmim in razčlenjenem svetu poldrug raztežaj do grebena in po njem na vrh. Krušljivo, drni.

SESTOP: po grebenu proti Bandijerni do sedla, nato desno v žleb. Po prudu in snegu navzdol v Malo Karlico in za Terezinim Bogazom do Zelene Lokve (1 uro); ali pa iz Male Karlice preko Male Previje v V. Karlico in na Crno jezero (2,5 ure).

Bandijerna (2400 m)

2. TRAVERZA

Prva plezala M. Koren in V. Zafošnik 3. 8. 1972.

OCENA: II, višina stene 200 metrov, čas plezanja 1 ura.

DOSTOP: v Malo Karlico (od Crnega j. 2,5 do 3 ure), nato 20 minut pod levo stran stene, vstop malo desno od zasneženega žleba.

OPIS: severno steno parata dve paralelni, v desno stran nagnjeni razpoki (traverzi), ki segata do vrha. Vstop v levo traverzo s snetišča, nato pa v njenem podaljku v kaminasto grapo. Dva raztežaja po njej, bolj desno, do brezna. Nato še desno po traverzi navzgor do varovališča v oknu, ki ga tvori v steno zagvozdjen blok. Iz okna naravnost navzgor po škrapljastem terenu v razbit svet in po njem lahko na vrh.

SESTOP: z vrha levo navzdol v strm žleb, napolnjen s kamenjem in snegom; po njem do dna Male Karlice in preko Male Previje do Crnega j. (kot pri Štajerski smeri) ali pa za Terezinim Bogazom do Zelene Lokve (1 uro) in preko Lokvice do Crnega j. (še 1 do 1,5 ure), skupaj okoli 2,5 ure.

Pogled proti Durmitorju

Foto D. Mesarec

**Hotel
v Žabljaku**
Fot. D. Mesarec

TEREZIN BOGAZ (2100 m)

3. MIHČEVA SMER

Prvi plezali I. Sturm, I. Bajde in M. Gabrovšek 8. 8. 1972.

OCENA: IV, višina stene 200 m, čas plezanja 1,5 ure.

DOSTOP: od Crnega j. preko planine Lokvice in mimo jezera Zelena Lokva na kopasto glavo pod S steno Terezinega Bogaza (2 do 3 ure).

OPIS: vstop preko pletli, levo do prve police in čez skoke na drugo palico. Nato po ozki zajedi do izrazitega zoba (stojišče). Sledi prečnica v desno in po kaminih do vrha značilnega stolpa. Od tu levo navzgor do luknje in skozi okno lahko na vrh.

SESTOP: z vrha proti J in nato desno navzdol po travnatih vesinah v Malo Karlico. Do Crnega j. se lahko vračamo mimo Zelene Lokve ali preko Male Previje (v obeh smereh 2 do 3 ure).

OBLA GLAVA (2300 m)

4. JUBILEJNA SMER

Prva plezala I. Sturm in D. Mesarec 7. 8. 1972.

OCENA: IV, višina stene 200 m, čas plezanja 1,5 ure.

DOSTOP: a) od Crnega j. preko Lokvice pod S steno Oble Glave (2 uri).

b) od Crnega j. preko Lokvice, mimo Zelene Lokve in Ledene Pečine pod S steno Oble Glave (2,5 do 3 ure).

OPIS: vstop okoli 200 m desno od raza-možla. Nato po razčlenjenih plateg navzgor do značilnega barovca in na levo v gladko lusk. Potem naravnost navzgor v žleb in v sredini desno. Sledi okrog 25 metrov prečnice, nato v kamin (k) in iz njega naravnost navzgor na markanten zob; lahko na vrh.

SESTOP: a) Po grebenu v smeri Rbatine, II, 1 uro;

b) Po strmih travnatih vesinah na J stran do Ledene Pečine in po markirani poti mimo Zelene Lokve do Crnega j. (2 do 3 ure).

BEZIMENI VRH (2480 m) – (severna stena)

5. LEVA SMER

Prvi plezali I. Bajde, M. Curk in M. Gabrovšek 8. 8. 1972.

OCENA: spodaj II, zgoraj +IV (krušljivo) višina stene 150 m, čas plezanja 1,5 ure.

DOSTOP: od Crnega j. a) Mimo Zelene Lokve in preko Račvan sedla v Gornjo Ališnico (3,5 ure).

b) Mimo Zmijinega j. in skozi spodnjo Ališnico pod S steno (3,5 ure).

OPIS: vstop v smer leži okrog sto m desno od Račvan sedla na izrazitem pomolu. Na levi strani je s snegom napolnjena grapa, ki sega skoraj do vrha grebena. Po razu dva raztežaja navzgor s tendenco desno do izrazitega praga. Preko praga desno na travnato palico in po izraziti zajedi navpično navzgor v kamin (k). Skozi kamin (zagodene skale na greben in po njem lahko na vrh.

SESTOP: preko melišča na Račvan sedlo, nato pa skozi Ališnico ali mimo Zelene Lokve do Crnega j. (okrog 3 ure).

PRUTAŠ (2400 m) (južni greben)

BINČEVA SMER

Prva plezala Beno Reis in J. Marolt 2. 8. 1972.

OCENA: –IV, višina stene 200 m, čas plezanja 3 ure.

DOSTOP: a) Iz Škrčke doline preko Škrčkega Zdrinja proti Prijespi (3 ure).

b) Iz Žabljaka 22 km po cesti do sedla Prijespa. 100 m pred sedlom na desno (na skali napis »Škrke«) na travnatu pčnatu in levo pod greben (v bližini izvira vode). S Prijespe 1 ura hoje.

OPIS: vstop v smer nad travnatim trikotnikom, okrog 50 m nižje kota, ki ga tvori J greben in markantna vertikalna stena Prutaša. S trikotnika naravnost navzgor (k) za dolžino in pol. (IV) Pri drugem klinu preči v levo za cel raztežaj. Sledi slab raztežaj naravnost navzgor, nato pa naroden prestop v zopredni žleb. Po žlebu, med dvema markantnima stolpoma, ki sta vidna tudi iz doline, dalje preko praga in do previsnega skoka. Preko skoka (IV) na travnate gredine in po njih še dva raztežaja (lahko) na rob grebena.

SESTOP: po travnatem grebenu na Prijespa ali v Todorov Do (45 min.).

NOTRANJI NORIK

STANKO DIMNIK

T

o je bila alpska dežela od Visokih Tur do Posočja in od Tirolskih Dolomitov in snežnikov do Slovenskih Goric in Zasavja — nekoč nemara družbeno ali celo zadružno gospodarska skupnost Turov in Vindov, domovina nekega dela naših predсловenskih očetov — še danes pa je po precejšnjih predelih tega lepega koščka Evrope: domovina slovenske besede!

1

Pravzaprav ne razumem, zakaj še kar naprej prevladuje v berilih za zgodovino miselnost, da je živalsko življenje in red osnova življenja: življenje močnejšega da živi na račun življenj šibkejših, da prav tako pri človeku odloča pest in ne razum. Zgodovina preveč pozna borbene, osvajaalne, zmagovite, junaške narode, le takšni so ji slavni, nesmrtni! Miroljubna, nebojevitá ljudstva, gotovo najbolj človeška, ki dosti človeštvu prispevajo, so v berilih za zgodovino prerado navedena kot barbarska, neslavna, komaj vredna omembe. Le tako si razlagam, da so zgodovinarji dostikrat na široko razgrnili zaveso nad preteklostjo prenekaterih osvajaalnih narodov, olepšanih z zaslugami šibkih ljudstev. Pri tem pa so pozabili na ta druga ljudstva, ki se niso utegnili zadosti glasno zapisati v čas. Tako so ostali pozabljeni denimo Etruščani, baltsko-slovanski Vendi, keltski Gali in Turi in keltsko-baltsko-slovanski Vindi.

Nisem zgodovinar in ne jezikoslovec. Kot tehnik, kot poznavalec tehnoloških dejavnosti sem že od mladega brskal za tehnološkim izživiljanjem ljudstev, ki so živala v pravem na naših tleh. Opazovanja sem potem podoživljal, jih domiselno razvnel, jih skušal razčistiti in dognati dejansko stvarnost in resnico. Dosti so mi pri tem pomagale gore, njihova nenavadna imena, saj so nekakšna kronika gorá. Z imeni so soglašali še drugi sledovi, npr. redki ostanki življenja železarjev iz davno umrlega časa. Kajpak, tu zapisane misli so samo ena tistih poti, ki jih ubira spoznavanje preteklosti. Vendar tudi ta pot nemara ne bo brez pomena, saj življenje Norika danes še malo poznamo. Tole pripovedovanje utegne le kaj pripomoči, da bo alpskemu Noriku odmerjen pravilnejši prostor v zgodovini Slovencev.¹

2

Kaže, da so bili Turi keltsko in Vendi baltsko-slovansko ljudstvo, nemara zgodaj v prvem tisočletju pred n. št. Prebivali so predvsem v osrednji Evropi, verjetno v družbeno gospodarski skupnosti, brez kraljev in brez lastne vojske, pripravljeni le na obrambo. To je utegnil biti prvi Norik, segajoč od obrežij Baltika do obrežij Jadrana. Na vse to lahko sklepamo po starih geografskih imenih pa tudi po priimkih in besedah v evropskih jezikih. Razumljivo je, da sta se obe ljudstvi krvno zivali in tako je nastajal tretji jezik in novo ljudstvo: Vindi. Ime Norik, po poreklu baltsko, je postalo znamenito prav po njih. Živeli so v povirju in zgornjem porečju Donave in Rena ter po osrednjih in vzhodnih Alpah. Kakor njihovi predniki, Vendi in Turi, so bili tudi oni poljedelci, živinorejci, rudarji, kovinarji in tudi usnarji, steklarji ter poznavalci drugih obrtnosti. Predvsem pa so bili, tako kakor že Vendi, kramarji in čolnarji, ki so plovili domala po vseh evropskih rekah in jih povezovali tudi s konjskim tovarništvom. Vsepopšod

¹ Do podobnega gledanja na razvoj našega jezika in zgodovine v stoletjih okrog pričetka našega štetja je prišel, neodvisno od mene, tudi dr. Janko Grampovčan, ki se je več kot 20 let poglobljal v študij zgodovine starih ljudstev in njihovih jezikov na univerzah in knjižnicah v Italiji, Egiptu, Libanonu in Sev. Ameriki. Posebno mu je koristilo večletno prebivanje med Irči.

jih je gnala zvedavost za novim svetom, strast za barantanje in nemara sla za povezovanjem ljudstev nižjih razvojnih stopenj v Evropi z gospodarskim življenjem in omiko. Ključ do neomikanih ljudstev, večsah divjih in nevarnih, jim ni bilo samo kramarsko blago, marveč tudi pesem in glasba, nemara nastopi burkežev in prvobitnih gledališnikov, kajpak, predvsem še novice, ki so jih prinašali. Kramarji so bili del vindskega razumništva, v njih je bržčas še tekel kanček krvi davne omike keltskih bardov, druidov in ovadov, torej razumnikov, ki se jim je brez knjig in pisanja v dolgih letih učenja, vse na pamet, nabiralo znanje duhovne kulture, umetnosti, naravoslovja, zdravstva, tehnike in gospodarstva. Tako se jim je v stoletjih bistrila misel, nabirali so se možganski kromosomi, nastajal je lik Evropejca.

Toda, četudi so bili Noričani ljudstvo velikih stvarjanj, tudi duhovnih, so se pozabili v zgodovini krepkeje podpisati in druga ljudstva so požela največ sadov njihovega ustvarjalnega uma. Vendar, nekaj poročil iz svojega življenja so nam le zapustili: nekakšno kroniko Turov, Vendov in Vindov, ki pa je zgodovinar domala še ni prebral. To so stara geografska imena, priimki in tudi besede pogovornega jezika, ki najbrže segajo globoko v preteklost, v dobo bron, bakra ali celo kamna.

Le malo je ostalo po njih arheoloških starin, preveč so pomešane z rimskimi in zato jih navadno štejejo kar za rimske. Častno omenjajo Noričane rimski pesniki, zgodovinarji in gospodarstveniki vse od stoletja pred pričetkom n. št. in tja do petega stoletja.² Nekaj poročil o njih je ohranjenih v analih antike in v kronikah srednjega veka, posebno važne pripombe o tem ljudstvu pa je zapisal Julij Cezar v Komentarijih o galski vojni (-58 do -52 n. št.).

3

V teh Komentarijih o galski vojni so nemara še največ vredne pripombe o tistem, kar je Cezar mimogrede sam videl v Galiji in v deželi Germanov in to opisal. Vse druga je imelo bolj njegov osebni namen, tako nekako je zapisal Livij, rimski zgodovinar, njegov sodobnik.

Na primer v tretji knjigi (I/3) piše o Vindih,³ prebivalcih na obrežju Rokavskega preliva, ki so takrat še vozili z ladjami z britanskih otokov in z Irske kositer in druge kovine in nemara z Baltika še jantar, do ustja Rena, naprej po Renu s čolni do Boudenskega jezera, takrat imenovanega »Lacus Venetus«, odtod s konjskim tovarništvom prek sedla Arlberg in naprej ob Innu in po Pustriški dolini do Lienza na Dravi. Tam so tovor preložili na čolne in naprej plovili po Dravi, Donavi in Črnem morju na vzhodno Sredozemlje. To je bila znamenita, več tisočletna evropska vodna transverzala, za Slovence v njenih zadnjih stoletjih posebno usodna!

Takole je Cezar zapisal o njih: »Rod Venetov³ je deležen nadvse velikega ugleda med obalnim prebivalstvom. Razpolagajo z največjim številom ladij, s katerimi redno vozijo v Britanijo. V znanju in izkustvu pomorstva prekašajo vse druge«.

V prvi knjigi (I/2) piše: »Kramarje⁴ puščajo (namreč Germani) v svojo deželo zgolj zato, da dobe kupce za svoj vojni plen in ne toliko, da bi želeli karkoli uvažati...« V isti knjigi (I/3): »Ob Renu so Germani bolj omikani kot ostali Germani, ker jih tam pogosto obiskujejo kramarji in so se navzeli galskih navad.⁵

² Glej: Alfons Müllner, *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien*. Wien u. Leipzig, 1909, str. 107.

³ Cezar piše sicer »trgovci«, dejansko so po rekah barantali kramarji blago za blago in ne za plačilo po tej transverzali že vinski kramarji, ki so jih v Noriku poznali sama še po tem imenu.

⁴ Cezar piše sicer »trgovci«, dejansko so po rekah barantali kramarji blago za blago in ne za plačilo z denarjem.

⁵ »Galskih navad« piše Cezar. Takrat je pripadal Galiji že velik del vindskega prebivalstva. Celotna Vindona, glavno mesto Vindov na Aari v Švici, danes »Windisch« imenovano, je bilo takrat že pod Galijo. Tudi po vsej ostali Galiji je bilo dosti Vindov, kajti ti so bili v glavnem kramarji in čolnarji tudi v Galiji. Polno je imen, ki so iz vinskih osnov, še danes ob rekah in vodah Francije.

Staroitalski »lux« so prevzeli Italijani kot »luce« in mi kot »luč«. Kaj, če niso nemara imen, ki jih Cezar piše: Dumnorix, Viridorix, Ambriorix itd. že tedaj izgovarjali po vinski: Dumnorič, Viridorič, Ambriorič itd.?

Prav v letih pisanja teh Komentarjev so milijoni Galov izgubljali svoja življenja, svobodo in imetje, izropana je bila in poteptana Galija. Tedaj je Cezar že zbiral podatke o bogati deželi Vindov, tam med Alpami in Donavo. Obveščevalci so mu poročali o tej evropski žitnici, polni goveda, konj in drobnice, deželi s številnimi pristanišči in čolnarji na Donavi.

To je bil Norik Vindov v povirju Donave in Rena, dežela posebno sposobnega ljudstva, bogata, polna blaginje – po vsem tem, kot ustvarjena za oskrbovanje rimskih legij na pohodu proti Črnemu morju in na Balkan. Ta je bil Cezarjev cilj. Pravzaprav je Rim že nekajkrat v tistih letih poskusil polastiti se obdonavskega Norika, a Vindi so vsakokrat trdovratno odbijali vse napade rimskih legij.

Cezar je bil leta 44 pred n. št. umorjen in njegova namero je potem izpeljal nečak Oktavijan, poznejši cesar Avgust (–67 do –14 n. št.), trideset let kasneje.

Za uvod si je leta 16 pred n. št. podjarmil Notranji Norik v vzhodnih Alpah in v njih prigorju. Ta je bil sicer z Rimom v prijateljskih odnosih, dobavljal mu je orožje, orodje, drage kovine, živino in še marsikaj koristnega za graditev rimskega imperija. To Rimljanov ni motilo, da bi si ne bili podredili tega dela Norika. Vendar so to storili na dosti človeški način, prisvojili so si ga kot regnum in ne kot provinco. Pustili so mu nekaj svobode, postavili rudnikom in drugi proizvodnji samo rimske nadzornike, sicer pa so Noričani vse to gospodarstvo lahko vodili in upravljali sami. Morali pa so, kajpak, pridelke in izdelke oddajati rimski upravi. Tudi vojaška zasedba je bila v regnumu samo majhna.

Leto kasneje, leta 15 pred n. št. so Rimljani udarili še na osovraženi jim obdonavski Norik, tokrat pa z vso silo in krutostjo. Po hudem odporu so jih premagali pri Bodenskem jezeru in ustanovili v alpskem delu provinco Recijo, v obdonavskem pa provinco Vindelicijo. Ob spomeniku Vendov – Lacus Venetus – je bil s tem Vindom postavljen nagrobnik: Vindelicija!

Zgodovinar⁶ piše o tem rimskem podjarmljenju Vindov takole: »Ker so hoteli Rimljani vnaprej preprečiti morebitne upore Vindov, so odvedli pretežni del premaganega, posebno mlajšega prebivalstva, iz dežele.« Kajpada, odgnali so jih v sužnost in lahko si mislimo, da je to bil predvsem izobraženi del prebivalstva, torej razumnikov, gospodarstvenikov in kramarjev. Razumljivo je tudi, da je tedaj – kar je le moglo vinskih prebivalcev – pobegnilo prek gorà v Notranji Norik, saj so se mogli tam skriti in zaposliti v gospodarstvih, ki so ostala v rokah vinskih domačinov.

Poljedelski in pastirski del prebivalstva nove province Vindelicije, vezan s svojo dejavnostjo na rodno grudo, s podjarmljenjem niti ni bil močno prizadet, nekoliko je bil celo na boljšem: mejo proti Germanom so jim Rimljani zastražili in ljudstvu se ni bilo treba nič več bati stalnih germanskih roparskih napadov. Pretežni del pridelkov so jim Rimljani sicer pobirali in odvažali v donavska pristanišča, vse pa so jim plačevali.

Kolesje naraščajočega rimskega imperija v Vindeliciji je steklo začrtano pot. Rimski red, gospodarstvo in jezik so zavladali v novi provinci, toda le tod, kjer so tekle ceste ali bila naselja in pristanišča. V gorskem in težje dostopnem svetu je še ostalo ohranjeno staro vinsko življenje: jezik, šege, noša, pesem in glasba, do tja ni mogla seči rimska pest.

Delovne roke, odpeljane ob podjarmljenju, so Vindeliciji čedalje bolj občutno manjkale pri gospodarstvu. Da bi zmanjšali pomanjkanje delovne sile, so pričeli Rimljani vabiti Germane iz sosesčine na delo tudi v svojo vojsko. Leta 56 pred n. št. je Cezar zapisal o Germanih v četrti knjigi »Komentarjev« še takole: »Kot oblačilo so Germanom kože, ki ne pokrivajo pretežnega dela telesa.« Torej tedaj, ko so Vindi in njih predniki nosili že blizu 500 let poleti platneno in pozimi volneno obleko, in celo

⁶ Joh. Weiss, Weltgeschichte, Graz u. Leipzig, 1900. Tretja knjiga, str. 77.

kukulo, to je plašč s kapuco, so bili Germani še na pol goli. Zdaj pa tak napredek! Čedalje bolj so se priseljevali med Vinde, prevzemali od Rimljanov razne službe, postajali rimski vojaki in se krvno mešali z Vindi, s tem pa sta se mešala tudi vinski in germanski jezik. Tako se je v prvih stoletjih n. št. rojeval v Vindelicii vindo-germanski jezik, podobno, kot je nastajal na bregovih srednjega in spodnjega Rena galo-germanski in v Reciji vindo-galo-romanski.

V stoletjih so pričele bolj in bolj uhajati Rimljanom vajeti iz rok, njihova oblast v Evropi in Sredozemlju se je krhala, imperij je doživel polom. Moč germanskih narodov, tedaj že precej mešanih s krvjo Vindov in Galov, je rasla.⁷ Germani, odločni, vajeni poslušnosti, toda brezobzirni in trdi so bolj in bolj prevzemali oblast od Rimljanov v Podonavju, v Porenju in drugod v svoje roke. Leta 476 je Odoaker, knez germanskih Skirov, že strmoglavil zadnjega cesarja v Rimu in si sam nadel kraljevsko krono.

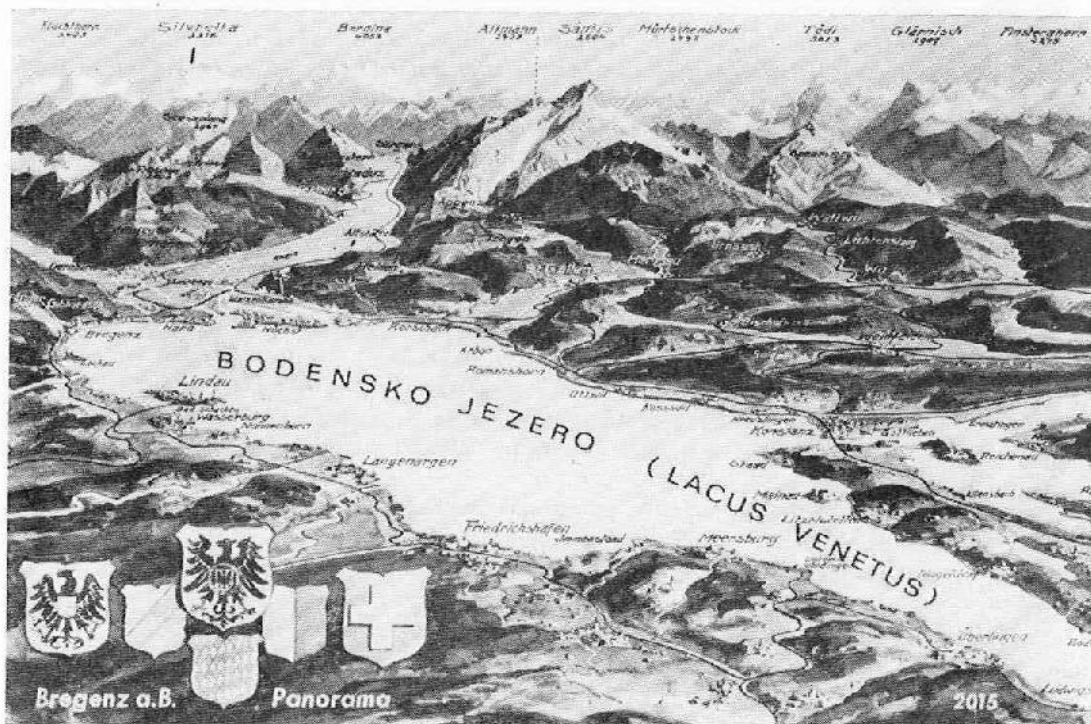
Rimska provinca Vindelicija je odmirala, zamenjavati jo je začela nastajajoča Bavarska. Vindskim ostankom, odmaknjenim v gorah, pa je še stoletja ostal njihov vinski jezik, njihove šege in folklor.

Vindo-germani, ki so tedaj nastajali, so rekli Vindom, tistim zaostalim v gorah, ki so zato še ohranili svoj stari vinski jezik: Stari Vindi. To ime se je glasilo v novem vindo-germanskem jeziku: Vindi-sen.⁸ Pri tem so Germani izgovarjali »s« kot »š«, tako, kakor še dandanes slišimo pristne alpske Nemce, ko rečejo: vurst, gešt, bišt, namesto Wurst, gehst, bist. Zato so Vindo-Germani rekli tem Starim Vindom: Vindi-šen, = Windischen.

⁷ Rimski zgodovinar Tacit (živel je na prehodu prvega na drugo stoletje n. št.), je zabeležil: Goli so pridobivali železo, vendar, tisti železarji so med seboj govorili galski jezik (Agricola, 1494–1555, *Bermannis sive de re metallica*, osmo poglavje).

⁸ Po dr. Janku Grampovčanu: sen = star v starih jezikih. Tudi v slovenščini imamo ohranjen tok »sen«, npr. v besedah: jesen = stara leto, seno = stara trava.

Pogled na pokrajino nekdanje rimske province Vindelicije okrog Bodenskega jezera in v prialpskem gorovju. V ozadju štrlijo alpski vrhovi iz nekdanje rimske province Recije, posestrine Vindelicije

Tako je nastal ta nemški Windisch na Bavarskem, v Švici in na zahodnem Tirolskem. Še danes je dosti ohranjen v geografskih imenih, npr. mesto Windisch na Aari v Švici, in tudi v tamkajšnjih priimkih, npr.: Windischer, Windisch, Windischmann. Nemški »Windisch« v tirolskih, bavarskih in švicarskih Alpah torej ne pomeni Slovenca, temveč Vinda, tistega namreč, ki se je še nekaj sto let upiral germanizaciji. Ta »Windisch« je neizžveneli krik keltsko-baltsko-slovanskih Vindov, ki so tonili v rojevanju Bavarske, Švice in zahodne Tirolske. Šele stoletja kasneje je to ime posredno prešlo tudi na Slovence na naši severni meji.

Preostale žive priče teh Vindov v Alpah, v prialpskem gorju in tudi po Turinškem in Saškem pa so geni starosvetnih Vindov, nesmrtni priče, ki poganjajo v vrhove nemškega Parnasa, njihove glasbe, znanosti in umetnosti.

5.

Precej drugače kot v provincah Reciji in Vindelicii, izpostavljenim stiskam in mukam rimskega okupatorja, pozneje pa še poplavi germanskih priseljencev, je potekalo življenje domačega prebivalstva v Notranjem Noriku, v regnumu, tej milejši obliki vladavine, kakor je provinca. V tej blaže okupirani deželi je ljudstvo ohranilo še dosti svobode in pravic pri gospodarjenju in nekaj celo pri njenem upravljanju. Dobavljeno orodje, orožje in drugo blago so rimski gospodarji odpravljali, po potrebi, po Dravi svojim legijam v spodnjem Podonavju in z vozovi ali pa s tovarniškimi konji v svojo veliko orožnico v Ogleju.

Predvsem pa so bili Vindi v regnumu obvarovani pred priseljevanjem Germanov, nesrečo, ki je v Vindelicii tako usodno spremenila obraz dežele. Rimljani so namreč meje proti Reciji in Vindelicii zaprli. Tako se je zgodilo, da so začeli šele kasno, to je v petem stoletju, v ta svet pod bleščečimi snežnimi vrhovi in tisočletnimi spomeniki Vendov: Venediger, Klek),⁹ Hochgall, Pasterca, zdaj in zdaj pljuscati valovi preseljevanja ljudstev, vendar ne tako močno, da bi bili deželi zapustili kaj trajnejših sledov.

Zato so Vindi, in rekel bi tudi Turi, v tistih stoletjih z Vindi po jeziku že dokaj izenačeni, v Notranjem Noriku ohranili svoj stari vindski jezik, v tem nekoč rimskem regnumu, še do časa prihoda naših slovanskih prednikov na alpski svet v šestem stoletju. Kajpada so bili zato Vindi v Notranjem Noriku Bavarcem in drugim Germanom tudi tu: Stari Vindi = Windi sen = Windischen, tako, kakor pred stoletji Vindi v tedanji umirajoči Vindelicii.

Gorati Notranji Norik je vzdolžno rezala dolina Drave, zadosti široka, da so v njej in še v nekaterih njenih stranskih dolinah zaorali Vindi v rodovitni svet svoje njive. Na bregovih Drave so si čolnarji že v davni preteklosti izbrali v primernih razdaljah postaje, da so tam zamenjavali utrujeno živino, ki je navzgor po reki vlekle čolne; tam so bile tudi njihove taverne¹⁰, to je gostišča, da so se v njih nahranili in naspali kramarji in čolnarji. Kasneje, nemara v rimski dobi, so bile na takih krajih poleg taveren tudi še štacune¹¹, kjer so si mogli kramarji in čolnarji nabaviti hrano za nadaljnjo pot in tudi odprodati kramo, ki so jo imeli s seboj. Na takih čolnarskih postajah s taverno in štacuno so s časom nastajali zaselki, ki so v stoletjih rasli v vasi, trge in mesta.

V dolini Drave se je kmalu po začetku rimskega regnuma razvilo živahno trgovsko življenje in tudi glavna kulturna dejavnost. V prvih stoletjih n. št. so bili ob Dravi ustanovljeni tudi že prvi sedeži krščanskih škofij: Aguntum (Lienz), Teurnia (Spittal),

⁹ V nemških geografskih imenih nahajamo oblike: Glocken Kogel, Klecken, Kläch, Gläckner, Glockner – zato bo nemara ugotovitev R. Badjura (Ljudska geografija, 1953, str. 148) pravilna: »Gross Glockner, hiviš naš Veliki Klek v Visokih Turah, so pisali Nemci sprva Kleckner, kasneje Glockner, Glogger, Gloggner in naposled so ga spremenili v Glockner.

¹⁰ Taverna (in tudi taberna) = krčma. V istem pomenu v gaelščini, velščini (taferu), kornščini in v armorsščini. V francoščini: taverne = krčma, ohranjeno tudi v angleščini. (Dr. J. Grampovčan).

¹¹ Štacuna = prodajalna. Pleteršnik Ima pripišano: lat. statio.

Virunum (na Gosposvetskem polju), Poetovio in v Savinjski dolini Celeja. Kaže, da krščanstvo ni pognalo korenin kam dlje na sever in ne na jug te glavne doline. Vse to, rimska zasedba, rimsko pospeševanje trgovskega in kulturnega življenja ter pod njihovim vplivom širjeno krščanstvo je v dolini Drave že v prvih stoletjih izpodrivalo domačo vindsko besedo in starosvetnost. Dejal bi, da je bil dolinski del prebivalstva do petega stoletja že povečini romaniziran.

Drugače je bilo v adročnem gorskem delu regnuma severno in južno od Drave, tam se je ohranil še naprej jezik Vindov, način njihovega življenja, njihove pridobitne dejavnosti, folklore in kulturnega izživljanja.

Zaprti v gorovju kristalnih hribin na severu od Drave in zunaj glavnih dolin so domačini v gorskih vodah izpirali in lovili zlato, v rudnikih kopali rude in talili srebro, baker, cink in svinec. Prav tako so južno od Drave v dolomitskih in apnenčevih skladih Dolomitov, Kanalske in Ziljske doline, Bohinja, Posočja, Karavank in Zasavja, kjer vsepovsod oznanjajo vrhovi z imeni Kuk, Kok in Kovk o davnem prvobitnem železarjenju na osnovi rjavega železovca, najlaže spoznavnega in najlaže taljivega, Noričani mojstrili slavno svoje jeklo! Vse to sicer že tudi Turi pred prihodom Vindov topili železo, toda navodilo za nastajanje tistega vrhunskega noriškega jekla, rekel bi, da je to bila obloga topilnih peči z grintavcem¹², pa so bržčas dali Vindi.

Zanimivo je, da so starosvetni mojstri železarstva iztaknili tudi na severni strani Drave na dveh krajih ustrezno geološko podlago, toda na obeh samo prav majhni krpici, ki vsebujeta rjavi železovec. Prva je blizu Brež, v kolenu Krke in njenega pritoka Olse; tam je bilo nekoč glavno mesto Notranjega Norika, Noreia,¹³ in blizu tam Noreia Tauriscorum. Tam je tudi hrib Kuketzriegel (1285 m) in sta vasici Watsch in Sendlach, podobno kot naše Vače nad Savo in Zemelj pri Metliki, kraja, znana po pradednem železarstvu. Drugi tak kraj železarstva je bil pri Wildonu ob Muri, na robu nekdanjega Notranjega Norika. Tudi tam je hribček z vrhom Kuketz (393 m) in na njem vasica Komberg in tam blizu krajevna imena Vindov: Tratten (Trata), Greut (Rovte), Sulz (Solčava) in še druga.

Morda bi se dalo sklepati po nekaterih geografskih imenih na mejne obrise Notranjega Norika. Kakor so zapustila v davno umrlih stoletjih stara ljudstva, gotovo miraljubna pastirska ali kmetovalska, imena iz osnov Hum-, Ham-, Kum-, Kom-, to je vrhov, ki se jim pozna, da so tam nekoč bila utrjena zatočišča, tako so tudi Vindi zapustili imena nekoč utrjenih krajev in vrhov. To so geografska imena iz osnov Rat- in Rad-. Najdemo jih po vsem Notranjem Noriku, tako na važnih križiščih ter na mejah. Dr. Janko Grampovčan je postal na taka geografska imena pozoren in potem ugotovil, da v irščini pomenijo predvsem utrjen kraj ali vrh.¹⁴ Precej verjetno je, da so imena iz teh osnov posejali pri nas in po Evropi prav Vindi, saj je Notranji Norik, in sploh osrednjo Evropo povezovala z Irci znamenita evropska transverzala: Ren-Alpe-Drava-Donava nad dvatisoč petsto let!

Po vsem tem bi utegnili naslednja geografska imena krajev in vrhov podati poligon mejnih obrisov nekdanjega Notranjega Norika: Rattenberg na Innu – Radstadt – Radisch – Radgona – Radeče – Radovljica¹⁵ – Ratitovec – Na Radeljč (Kanin) – Na Radeljč (Bovec) – Rateče – Rattenberg.

¹² Grintavec – dolomitni pesek. Dolomit se razlikuje od apnenca po vsebovanju magnezijevega karbonata; ta povzroča, da se dolomit drobi v pesek. Osnova »grint« pomeni v keltskih narečjih »drobiti«.

¹³ Po zemljevidu v razpravi: Dr. Walter Schmid, Norisches Eisen, 1932, str. 10 (176).

Avtor tega je bil naš rajak France Šmid iz Goštee pri Kranju, sošolec znanih planincev: Mlakarja, Oblaka in Westra. Tedajšnje razmere so nanasle, da je odšel v Gradec, tam spremenil ime in bil profesor na univerzi. Vsako leto pa je prihajal na obisk v svojo domovino, po srcu ostel do zadnjih dni življenja Slovenec. Poznal sem se z njim nad 30 let.

¹⁴ Dr. Janko Grampovčan pravi v svoji knjigi, na str. 78 odstavek »Irska beseda in naš jezik«: Rath, pl. Ráthama, circular vallum often palisaded or otherwise strengthened.

¹⁵ Ponovno sem bral razlago, da je nastalo ime Radovljica po nemški besedi »Das Rad«, to je po kolesu, ki ga ima Radovljica v mestnem grbu. Pravilno pa je narobe. Nemški fevdalec, ki ja v srednjem veku snoval mestni grb, si je razlagal vindsko osnovo slovenskega imena Radovljica po nemškem »das Rad«, to je »kolo«. Ime je torej vindsko-slovensko iz vindske osnove Rad, nastalo nemara pred več kot 2500 leti. Nemško obliko imena so skovali priseljeni nemški fevdalci dosti kasneje.

Leto 476 je močno odjeknilo na odru evropske zgodovine, pojavilo se je zveneče ime Odoaker, ime prvega germanskega kneza na prestolu v Rimu, ime, ki pomeni konec rimskega imperija. Med prvimi Odoakerjevimi ukazi je bil poziv Rimljanom, naj se vrnejo v svojo italško domovino.

Do tiste dobe je bil Norik še zmeraj dokaj naseljen, v gorah kovinarsko gospodarstvo in pastirji, po dolinskem svetu vinski kmetje, ob nekdanjih čolnarskih postajah, kjer so zrasle vasi in trgi, so bili trgovci, obrtniki, upravni nameščenci, duhovščina, nekaj vojaštva in seveda tudi kramarji, čolnarji in tovarničarji. Domači vinski jezik je v dolinah domala izginil, ne pa tudi pri gorjanskih prebivalcih, kramarjih in čolnarjih, te – posredovalce med mojstritelji jekla in drugih kovin v gorah Norika s prebivalci ob panonskih rekah – so njihovi opravi bolj vezali na vinski kot na latinski jezik.

Toda v petem stoletju je nastala v polatinjenem dolinskem svetu Norika varnost manjša. Po poteh, ki so bile ob plovnihih rekah, so prihajale tolpe nemirnih ljudstev pleniti in ropati. Zato je bil odziv tega dela polatinjenega noriškega prebivalstva na Odoakerjev poziv močan in začeli so se vračati na italško matično zemljo ne samo pravi Rimljani temveč tudi polatinjeni Vindi. Tako je postal dolinski svet Norika bolj in bolj zapuščen, polja je začel preraščati plevel, utihnilo je življenje v zaselkih in trgih, domove in cerkve je drobil čas. S propadlih njiv ni bilo več pridelka, primanjkovati je začelo žita, poljščin in druge hrane gorjanom.

Tedaj so morali krepkeje prijeti za vesla čolnarji in pogostejše potovati kramarji po Muri, Dravi in Savi, da so mogli zadostiti potrebam. Zato je začelo ljudsko življenje utripati drugače, ko so postali Noričani tako navezani sami nase, predvsem na svoje kramarje. Njihov ugled je rasel v sosedstvu in še bolj doma, dobivali so nekakšno vodilno vlogo.¹⁶ Slavno ime Norik je začelo ugašati in čedalje bolj ga je pričelo nadomeščati ime Karantanija, to je Gorjansko.

7.

V šestem stoletju so bili Noriku sosedje z vzhoda in juga Langobardi, bojevito, nemirno, pastirsko ljudstvo, večje že tudi preprostejšega poljedelstva. Na njihovem jugu, v Podonavju, je živelo njim sorodno germansko ljudstvo, Gepidi. Tedaj so se pojavili v srednjem Podonavju, severno obeh germanskih ljudstev, turško-tatarski Obri, nomadi, ki so se preživljali na račun kmetovalskih in živinorejskih ljudstev, jemali so jim hrano in vse drugo potrebno za preživljanje. Tudi Sloveni, naši davni dedje s slovanske strani, so postali njihova žrtev, pobirali so jim pridelke in poleg tega so pri njih novačili mladeniče, da so se morali boriti kot pešaki skupno z obrskimi jahači pri roparskih pohodih.

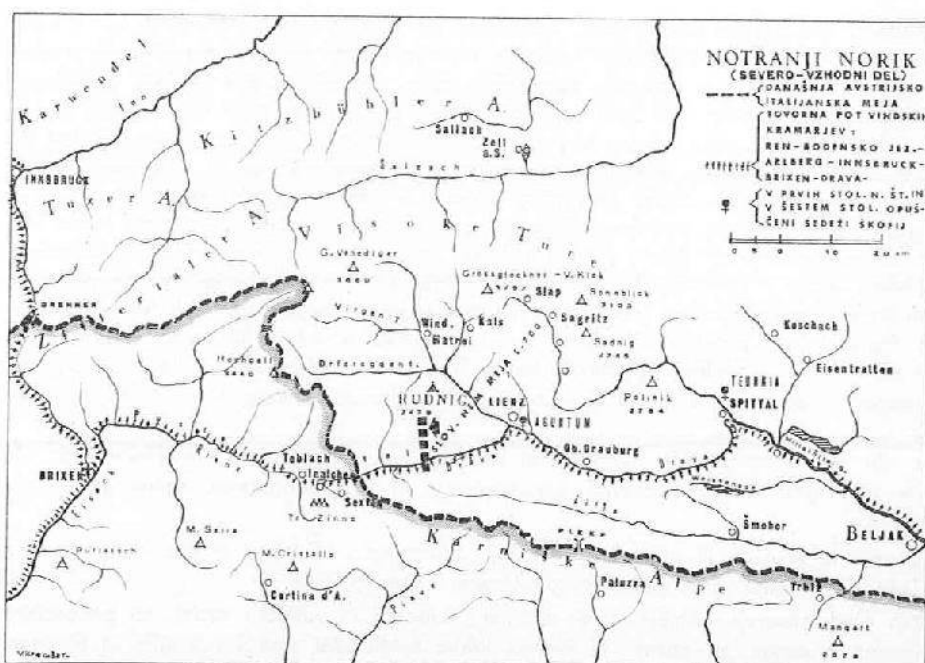
Poljedelska ljudstva je kmetijska dejavnost s pripravljanjem njivskih tal, s setvijo, z žetvijo in s spravljanjem pridelkov vezala več let na isti prostor. Poleg tega so bila nevarna orožja in zato se niso mogla dosti upirati takemu nasilju. Vdati so se morala usodi. Tako nekako kot stoletja kasneje svojim fevdalnim gospodom, ki so pobirali desetino.

Kmalu po naselitvi Obrov v srednjem Podonavju, se je kralj Langobardov, Alboin, sprl s kraljem germanskega ljudstva Gepidov, torej s svojimi južnimi sosedmi. Povezal se je z Obri in leta 566 so Langobardi in Obri hkrati napadli Gepide, jim ubili kralja

¹⁶ Bogo Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda, I. zv. Lj. 1964 str. 159, piše: »Ob velikem rimskem forumu je bila zgrajena poleg prostorov rimskega upravnika posvetovalna hiša za predstavnike domačih plemen; poleg svetega vodnjaka – značilnega za keltske navade – je bil narisana na steni ... konj na saneh in čolnu.«

Kaj pa če ni bilo to nekakšno stanovsko znamenje vinskih kramarjev, teh neprestanih popotnikov s konji, čolni, vozmi in sanmi?

Severovzhodni del Notranjega Norika

in jih premagali. Plen, to je premagano ljudstvo in deželo, sta si zmagovalca medsebojno razdelila.

Pisec kronike Langobardov, Pavel Diakon, je poročal za leto 568, da so se Langobardi izselili na furlansko in beneško ravnino, od Noričanov se je torej tedaj ločil njihov sosed z južne in vzhodne strani. Kralj Alboin je prepustil svojo izpraznjeno deželo Obrom, ki pa Noričanom ne bi bili najbolj zaželeni sosedji. Mar ne kaže, da so Noričani takrat sami povabili v svojo bližino Slovence, ki so jih vindiški kramarji takrat že dobro poznali?

Zgodovinar piše, da so se tedaj, torej leta 568, v izpraznjeni prostor na meji Norika, to je na današnji Štajerski in Dolenjski, potem naselili Slovenci in s tem začeli prodirati v alpski svet. Toda znamenja so, da so se prvi Slovenci že precej prej naselili v Noriku in to celo tudi na njegovem najbolj zahodnem koncu, na vzhodnem Tirolskem v povirju Drave. Na tako zgodnejšo naselitev lahko sklepamo po nekaterih geografskih imenih.

Ne mislim pri tem na razna taka imena, ki jih nahajamo povsod, kjer so nekoč prebivali Turi in Vindi (ponekod tudi cisalpinski Gali), na primer takale: Windisch Matrei, Ranig (Ravnik), Schleinitz (Slivnica), Klausen (Kluže), Prosegg (Prošek), Kleckner (Klek), Gries (Griže), Sulz (Solčava), Raschöztz (Rašica), Planitz (Planica), Kapelle (Kapla, Kapela), Lutz (Luče) itd. To so geografska imena, ki so jih Vindogermanci in tudi Vindoslovenci prevzemali od staroselcev in so jih potem naprej prenašali rodovi z ustnim izročilom. Pri tem je ostala imenska osnova Vindov in Turov bolj ali manj ohranjena, samo ime pa je bilo navadno narečno oblikovano ustrezno germanski, oziroma slovenski izgovorjavi. Kaže, da je ostala vindoslovenska oblika imena bliže vinskemu matičnemu jeziku.

Poleg teh vindogermanskih, oziroma vindoslovenskih geografskih imen najdemo zunaj današnjega slovenskega ozemlja na primer v povirju in zgornjem porečju Drave in Mure še dandanes ostanke geografskih imen, ki pa so jim dali ime že Slovenci. Tako, posebno zanimivo in nemara za našo zgodovino pomembno geografsko ime je

Rudnig, ime 2429 m visoke gore, oddaljene od trga Windisch Matrei 22 km v južni, nekoliko na zahod odmaknjeni smeri. V Hitlerjevi dobi so črtali trgu Matrei pridevnik »Windisch« in v novejših zemljevidih piše namesto imena Rudnig že Weisse Wand. Gora Rudnig leži tudi nekako v smeri potoka Christien B.,¹⁷ pritoka Drave v Pustriški dolini, prav tistega, ki je bil meja med Bavarci in Slovenci leta 769, kot sta zapisala zgodovinarja Kos in Grafenauer. Če pomislimo, da so v šestem stoletju Bavarci po Pustriški dolini že močno vpadali v Norik zaradi dragocenih kovin in jekla, kaže, da so se tisti davni Slovenci morali tam naseliti že precej pred letom 568, ki so še imeli mir pri delu v svojem rudniku. Lahko, da je to bilo v dobi po Odoakerjevem ukazu v letu 476, ko je potem nastalo pomanjkanje delovnih rok po vsem dolinskem svetu Norika. Tedaj so se vinski kramarji morda spomnili tistih Slovencev v Porabju in v prostoru: Vindobona – Nežidersko jezero – Blatensko jezero, tistih, s katerimi so se lahko pogovorili kar v vinskem jeziku, tistih naprednih poljakov, oračev, ki so imeli na poljih že kozolce, tistih miroljubnih kolarjev, tesarjev, rudarjev in topilničarjev, njim tako potrebnih. Povabili so jih, da so se jeli preseljevati v Norik z njihovih prenaseljenih in nemirom preseljevanja ljudstev izpostavljenih nižin, da so pomagali nanovo zaživeti zapuščenemu in propadajočemu dolinskemu svetu Norika.

Desetletja kasneje je pisal kronist: Meja Bavarcev s »Sclaborum provinciam« je na Toblaškem polju, andi blizu izvirov Drave, Piave in Iljze.

Na obeh straneh te meje, torej na njeni zahodni in vzhodni strani, so geografska imena iz osnov, za katera bi Nemci lahko rekli: »Mi smo jih krstili« in Slovenci nasprotno: »To so naša slovenska imena«, vendar – to niso imena niti iz nemških in ne iz slovenskih ust, to so imena, ki imajo osnovo iz ust Turcov in Vindov. Na zahodni strani so imena vindogermanska, na vzhodni strani vindoslovenska! Od rojevanja prvih do rojevanja drugih pa je preteklo blizu petsto let!

Ko domnevam, da je gorsko ime Rudnig poleg imen Döllach (Dole) in Göriach (Gorje), najbrž najbolj zahodno še slovensko ime med množico vindoslovenskih imen pod

¹⁷ Oba zgodovinarja pišeta: Christenbach, pravilno je Christeinbach, nemara prvotno v vindoslovenskem: Krstenica.

TIMAV

Timav je poznana kraška reka. O njej so napisali več razprav, kar 24 geografov v starem in srednjem veku. Je posebna kraška ponikalnica. Že starim Latincem je bil spodnji Timav pri Štivanu »veletok«, ki ga je že proslavljajl v svojih spisih – sam Vergil. Izvira pri Jelšah blizu hrvaške meje, pri Ilirski Bistrici sprejema več pritokov, pod Premom je že prava reka, a pri Košani se obrne v 13 km dolgo Vremsko dolino, kjer se zaradi številnih jezov umiri.

Po 47 km dolgem vrhnjem teku preluknja skalo pod Škocjanom in se izgubi v Marincevo jamo, teče skozi Vrata, in se prikaže na dnu Velikega brezna. Iz Velikega brezna se vnovič izgubi v podzemsko votlino, ki je brez kapnikov, a divje razdrapana, veličastna. Podzemsko sledi so dolge nekako poldrug kilometer, dokler ne »zgrgra« v Mrtvem jezeru v ozko žrelo.

Šele l. 1841 so v jami pri Trebčah blizu Trsta našli globino 321 m in podzemski tok Timava. Podzemsko bobnenje te reke se namreč čuje tudi na dnu 300 metrov globoke Kačje jame pri Divači. S kemičnimi barvili so namreč ugotovili, da privre pri Štivanu Devinskem iz treh glavnih izvirkov (pravijo, da jih je bilo celo devet) s silno močjo na dan.

Ker pa privre dosti več vode, kot se je izgubi v jamah, je to dokaz, da se vse kraške vode odtokajo v Timav, ki ima še celo stranske odtake pod zemljo do morja. Tak podzemski odtok je tudi pod Nabrežino. Brjanica, iz katere črpajo do 100 l vode na minuto, ako ne še več. To je vodovod za Trst in okolico. Tržaški okoličani pravijo vodovodu kar na kratko – Bržinski. Vodovod je bil odprt že l. 1856.

Kot mogočna reka se Timav po poldrug km dolgem teku končno izliva v morje.

Gross Venedigerjem, naj dodam, da najdemo potem prva slovenska geografska imena šele trideset kilometrov proti vzhodu, to je pod Velikim Klekom, nemara naslednja: Sagritz (Zagorica), vrh Mohar (nemško bi bilo Hermagor), vrh Sadnig (Zadnik), Dobra in lahko še nekatera. Seveda, kakor so Nemci kasneje pisali ime gore Rudnig v nemški izreki, so tako pisali tudi vsa druga slovenska imena.

Kajpak, poleg navedenih slovenskih geografskih imen, nemara iz prve naselitve Slovenov pod Velikim Klekom, je tam precej več takšnih-le: Raiach, Zöriach, Zopotnitz, Tratten, Petzek, Möll. Seveda so se sprva tudi ta imena glasila: Roje, Cerje, Sopota, Trata, Peček, Melj. Vendar so to vindoslovenska imena, ki so ji Slovenci prevzeli od Turov in Vindov. Pozneje so jih nemški naseljenci pisali v nemški izgovorjavi, kajti njihova imenska osnova ni nemška niti ne slovenska.

8.

Več kot pol stoletja sem si priložnostno zapisoval iz starih zemljevidov, ondotnih krajevnih časopisov, oglasov, osmrtnic itd. vindogermanska in vindoslovenska geografska imena in priimke iz Bavarske, Švice, Tirolske, Koroške in naše Slovenije. V primerjavo navajam nekaj takih vindogermanskih imen iz alpskega sveta, največ iz okolice Bodenskega in Züriškega jezera. V oklepajih so navedene njim ustrezajoče vindoslovenske oblike iz iste osnove pri nas:

Imena gorā: Guggel, Guggelberg (Kuk); Vogel, Vogelberg (Vogel); Spiessberg (Špik); Schotten, Schottenberg (Skuta, Skutnik); Ringenberg, Ringkogel (Rinka); Kunter (Kuntar); Rauenberg, Ravensberg, Rauen (Ravna gora, Ravnik, Ravne); Homberg (Hom); Kumberg (Kum) itd.

Krajevna imena: Baitenhausen (Bajte); Bettnau (Betnava); Berneck (Brnik); Gletsch (Kleče); Gereut, Reut (Rovte); Göriz Goriča); Kappel, Kapellen (Kapla, Kàpela); Kropp (Kropa); Kandern (Kandrše); Meuschen (Mošnje); Metlen (Metlje); Mürrén (Miren); Radling (Radlje); Renken (Renke); Rentzen (Renče); Strass (Straža); Thüring, Zürich (Turje, Trnje), Uznach (Učne); Zürzach (Čirče) itd.

VIPAVA

47 km teče po mehkem in ilovnatem svetu in dela prav lene »mendre«. V zračni liniji je od izvira pa do izliva v Sočo dolga le 32 km. Na dan privre že močna v trgu Vipava izpod Nanosa v lepem parku nekdanjih vipavskih grofov.

Bistri valovi Vipave so tudi hladni. Nekdanji Latinci so jo imenovali Flumen frigidum (mrzla reka). Nekateri so domnevali, da je Vipava le nadaljevanje potoka Lokve, ki se izgublja v Predjamski luknji. Drugi so menili, da se Divje jezero pri Idriji odteka pod Trnovsko planoto v Vipavo. Dejstvo je, da se stekajo v Vipavo podzemski tokovi pod Trnovsko planoto in Nanoško planoto. Vode v Vipavi nikoli ne zmanjka, vsakih 24 ur privre na dan 6000 kubikov. Ob potresu 31. 8. 1838 je Vipava tekla – nazaj v žrelo in za – 6 ur – popolnoma usahnila. Čez poldrugo uro je zopet privrela na dan.

Brž po izviru dobiva Vipava več kratkih pritokov, med njimi je slavnoznani Hubelj, zelo mrzel, pri nekdanjih Šturijah (sedaj je to naselje priključeno k Ajdovščini in tvori celoto kot mesto). Izpod Čavna dobi tudi več pritokov, zato se Vipava »opogumi« in zavije »Pri Paradižu« v divje romantično sotesko »Pekel« ter se združi z dolgim pritokom Branico, ki prihaja izpod Štjaka.

Pri Prvačini napravi Vipava kar 5 km vijug na daljavi 1 kilometra in pol. Ob izlivu Lijaka si Vipava začrta pot po dnu »nekdanjega jezera«, kjer izgublja nekaj vode. Leta 1910 so pri Biljah zlili v Vipavo posebno črnilo, oziroma barvilo, ki se je po petih dneh pokazalo v – Dobrdobskem jezeru. To pomeni, da ima Vipava pod Krasom podzemске odtok. Pod Mirnskim gradom se reka obrne. Če bi pod Mirenski grad skopali le 50 m dolg prekop, bi Vipavi prihranili kar 5 km dolg ovinek. Kakor da bi se branila bistre Soče!

S. Skočir

Imena rek: Hubel (Hubelj); Issar, Iser (Jezernica); Sauer, Sure¹⁸, (Sora); Selzach (Selščica); Sihl (Zilja); Saalach (Zala); Kankerbach (Kokrski potok) itd.

Priimki: Anschütz (Anžič); Aschbe (Ažbè); Beitz (Bajc); Bärnot (Bernot); Bernecker (Bernekar); Binder (Pintar); Bochatay (Bogataj); Brilly (Brili, Brilej); Bruss (Brus, Broz); Faith (Fajt); Föhrl (Ferlič, Ferlinc); Macher (Mahar); Maitzen (Majcen); Ganter (Gantar); Kalin (Kalin); Kette (Ketè); Kobler (Koblar); Kraiger (Kraigar, Kraighar); Kundtner (Kuntar); Fröhlich (Frelih, Brelih); Kunauer (Kunaver, Kunovar); Leuschner (Luznar); Nagler (Naglič); Luther (Lutar); Orell (Orel); Rauber (Ravbar); Reissmann (Resman); Reissner (Rižnar); Rosch (Rož); Rösch (Reš); Rossegger (Rošekar, Roškar); Schwaiger,¹⁹ Schweiger (Švajgar); Seitz (Zajc); Sohrè (Zorè); Schorn (Šorn); Schmutz (Šmuc); Schiller (Šilar); Sucher (Suhar); Traun (Traven); Tschoppe (Čop, Čopič); Tuscher (Tušar); Wiedmayer (Vidmajer, Vidmar); Zancker (Cankar); Zimmermann (Cimperman); Zehrer, Zöhrer (Cerar) itd.

Že na pogled opazimo podobnost med vindogermansko, to je zahodno, od Germanov po vindski osnovi oblikovano ime, in vzhodno, vindoslovensko, od Slovenov po vindski osnovi oblikovano ime. V prvih je poleg germanskega krvnega prispevka tudi nekoliko slovanskega deleža po Vindih, pri drugih je slovanski prispevek od Vindov in Slovenov – germanskega deleža pa pri teh sploh ni.

Med Vindogermani in Vindoslovani obstoji torej po Turih in Vindih majhno krvno sorodstvo. Opazno je pri nas po svetlolasosti, po veselih vižah petja in glasbe, po pisanosti narodnih noš, po arhitekturi vaških naselij in po raznih šegah in navadah. Vse to je v značaju Gorenjcev in Korošcev nekoliko podobno tistim, ki jih vidimo po Tirolskem, na Bavarskem in v Švici. Toda to ni niti najmanj dediščina po Germanih, temveč je samo nad dvatisočletna dediščina po genih Vindov tostran in onstran meje v povirju Drave. Ta dediščina je hkrati priča visoki civilizaciji Vindov že pred več kot dvatisoč leti!

V šolah v nekdanji avstro-ogrski monarhiji so nas učili prav nasprotno: vsa taka imena, priimki, značilno veselost in ljubezen do petja in glasbe v človeški čudi naj bi bili Slovenci dobili s posredovanjem po krvnem prilivu Nemcev! V tujini (nemških deželah) še danes tako učijo in celo pri nas doma ni v tem oziru vse v redu.²⁰ Ni še dolgo tega, ko sem v leksikonu bral o gorenjski »avbi«, da jo imamo po nemškem »Haube«. Kot je tujec to rekel brez osnove, je to naš človek brez premisleka sprejel. Avbo in ime zanj so prevzeli Nemci od Vindov onstran Alp in mi tudi od Vindov tostran Alp!

Razumljivo mi je, če so v takem duhu pisali raziskovalci besede in preteklosti še okrog pričetka sedanjega stoletja, vplivi, vzgoja in želje tedanje avstro-ogrske vladavine so bile pač takšne. Danes pa, ko imamo svojo univerzo, znanstvene zavode, inštitute in šole, bi kaj takega ne smelo biti.

Tale svaštvo imen, besed in priimkov je Slovencem povzročilo dosti škode in zla. Že v dobi monarhije in posebno še tedaj, ko je bil na pohodu hitlerizem, so v matičnih, vojaških in upravnih uradih popravljali vindoslovenske oblike priimkov v vindogermanske. Prizadeti, posebno manj izobraženi ali manj zavedni, so verjeli in postali ponemčenci, čeprav po krvi niso bili niti najmanj Germani! Tisoče in tisoče naših rojakov smo izgubili tudi na ta način!

¹⁸ keltskih narečjih: sure – reka.

¹⁹ Dr. Theodor Heinsius, Wörterbuch der deutschen Sprache, Hannover, 1835 (5590 strani v štirih knjigah). Tam piše: Schwaige, auch Schweige: ein Viehhof.

²⁰ Še danes učijo v naših šolah, da imamo npr. izraz »jeklo« iz starovisoko-nemškega jezika. V resnici ga imamo od izraza Turov: ekel. Slovenci so besedo mehčali v: Jekel. Obstoje tudi priimki Jekelj (Jaklar v Podvalavleku). Pleteršnik piše v pripombi, da je na Bavarskem še živ izraz za jeklo: Eckel. Lani sem bral v znani nemški turistični reviji prispevek slovenskega jezikoslovca, v katerem se trdi Nemcem prikazati, koliko besed smo prevzeli Slovenci od Nemcev. Našteva skoraj same vindoslovenske besede, ki jih imajo tako Nemci kot mi neposredno od Vindov. Iz knjige dr. Janka Grampovčana, ki je bila tiskana pred štirinajstimi leti, navajam od njih samo en primer: vindsko »scrin« je slovensko »skrinja« in nemško »Schrein«. Na ta način smo dobili od Vindov tudi izraze: škrot, škof, škuta, skedenj, škarje, škot, škoda itd. Podobno velja tudi za druge njegove primere »kuhinja« itd.

Miselnost Nemcev, da so naša vindslovenska imena in priimki naša dediščina po Germanih, je pri njih vsesplošna, tudi tisti od njih, ki so to vprašanje bolj proučevali, vztrajajo pri tem. Prav takšno njihovo splošno prepričanje je bilo vzrok, da so začeli 1938 na Koroškem z vso silo zatirati Slovence in da je nemška vojska leta 1941 okupirala našo Gorenjsko in slovensko Štajersko. V aprilu 1941 je Hitler, ob obisku v Mariboru, ukazal: »Machen sie mir das Land wieder deutsch!«, kajti, bil je sveto prepričan, da bo s tem priklopil Nemčiji del dežele in ljudstva germanske krvi.

*

Pripominjam, da so še nekatera druga znamenja, ki potrjujejo takšen razvoj dogodkov ter način in čas naselitve Slovencev v Notranjem Noriku na primer naš kozolec v Alpah. Toda o tem posebej.

FOTOGRAFIJA – PLANINSKI KONJIČEK

FRANČEK VOGELNIK

(6. nadaljevanje)

M

ed železnimi pravili – do zlatih še sploh nismo prišli – ki se jih je treba držati pri snemanju barvnih diapozitivov, je vsekakor na prvem mestu skrb za kar najbolj natančno osvetlitev – ne predolgo, da ne dobimo bledih, izpranih barv, ne prekratke, da ne bo posnetek pretemen, neuporaben. Podatek za osvetlitev nam posreduje fotoelektrični svetlometer, enakomerno svetle diapozitive pa bomo dobili samo, ako znamo z njim večje ravnati. Navadimo se ga uporabljati pri vsakem posnetku, razen če gre za ponovitev pri nespremenjenih svetlobnih razmerah! Kakor hitro namerimo objekt v drugo smer, je treba preveriti osvetlitev. Dobri posnetki nastanejo samo po skrbnem tehtanju vseh okoliščin in sestavin motiva.

Preden se začnemo na veliko ukvarjati z barvno fotografijo, moramo vedeti, ali je zaklop res popolnoma zanesljiv, ali je pri nastavljeni stotinki sekunde v resnici odprt samo stotinko sekunde, ne več ne manj, pri nastavljeni desetinki desetinko, pri petstotinki petstotinko itd. O svetlometeru že tako vemo, da ni absolutno popolna priprava, vendar se je treba s tem sprijazniti. Rešitev je v tem, da lahko brezhibno delujoči zaklop lepo »uglasimo« z relativno odličnim svetlometerom. V ta namen bo pač treba žrtvovati film, nič ne pomaga; prav tako, če kupimo popolnoma avtomatično kamero, ki jo je treba le nositi na rokah, vse drugo naredi sama.

Za preizkus izberemo primeren objekt in svetlobne razmere, ki se nekaj minut ne bodo spremenile. Vemo, da mora pri stotinki sekunde in odprtni zaslonke 8 – običajna ekspozicija – smukniti skozi odprti zaklop natančno enaka količina svetlobe kakor pri dvestotinki in zaslonki 5,6 ali petdesetinki in zaslonki 11 ali petindvajsetinki in zaslonki 16 in skoraj enaka pri petstotinki in zaslonki 4 ali tisočinki in zaslonki 2,8. Če nastavimo drugega za drugim omenjene čase, recimo, da začnemo pri tisočinki in odprtni zaslonke 2,8, in nato podvajamo čas osvetlitve in zapiramo zaslonko, moramo ob nespremenjenih svetlobnih okoliščinah dobiti popolnoma enake svetle diapozitive. Vse to si bomo sproti zapisovali, da ne bo preveč ugibanja ob razvitem filmu. Videli bomo, ali se lahko zanesemo na vse osvetlitvene čase, obenem pa tudi, ali se lahko natančno držimo podatkov svetlomera ali pa bi bilo boljše osvetlitev korigirati (npr. 1/2 zaslonke), da bi dobili lepo nasičene barve. Ker je za kakovost barv

odločilna barvna temperatura svetlobe, bo prav, ako naredimo poskusne posnetke ob različnih urah dneva.

Precej več vaje je treba, da se naučimo zanesljivo uporabljati svetlometer. Vedno si sproti zapisujemo vse podatke! Seveda bomo fotografirali s standardnim objektivom, niti s širokokotnim niti s teleobjektivom, ker se merilni kot svetlomera ne ujema s slikovnim kotom dodatnih objektivov. Čeprav so specialni objektivni na moč zapeljivi, niso preveč priporočljivi za začetnika. Tudi s križeče pisanimi, na moč kontrastnimi svetlo-temnimi objekti ni treba začeti: črn predmet odseva komaj 1 % svetlobe, bel pa vsaj petdesetkrat več! Zato nikdar ne postavimo črno napravljenega smučarja v novo zapadel sneg, ker bo to za prvi dan fotografiranja pretrd oreh. Tudi ob brezhibni osvetlitvi smo lahko zaskrbljeni, ali bo material prenesel tak svetlobni razpon. Senčne ploskve na diapozitivu bodo pretemne, brez izrisanih podrobnosti, svetle pa preasvetljene. S takim posnetkom se ne bomo mogli postavljati. To velja zlasti za posnetke pri nasprotni svetlobi, ki so sicer prava poslastica, toda samo za izkušenega fotomaterja, pa še ta se precej časa praska za ušesom, preden se odloči. Začetnik naj si zapomni samo to, da je slabo, če ima sonce za hrbtom, nad glavo in pred seboj. Svetlobo bomo pravilno izmerili in določili pravilno osvetlitev, če svetlometer obrnemo natančno v isto smer, v katero bomo namerili objektiv. Če fotografiramo na dosegljivo razdaljo, se približajmo s svetlometerom predmetu, ki bo »žarišče« posnetka: če hočemo npr. narediti lep portret planike, ki je v vsakem primeru znatno svetlejša od svoje neposredne okolice, se potrudimo s svetlometerom tik k njej; enako, če se hočemo postaviti z imenitnim bližinskim posnetkom duhteče murke, ki je očitno temnejša od svoje okolice. Naj nam ne bo žal truda, če je treba poklekniti ali celo leči

DEŠIFRIRANJE LEDENIKOV

Naslov je presenetljiv, saj o dešifriranju govorimo pri odkrivanju in vdiranju v skrivne vrhunske pisave, pri dekriptiranju važnih sporočil. Paul E. Schazman iz Berna pa je dal ta naslov svojemu članku o ledenikih po besedi pionirja Alp Louisa Agassiza, ki je zapisal: »Geologija si prizadeva, da bi dešifrirala najstarejše stvari iz zgodovine Zemlje.«

De Saussure se za ledenike na Mt. Blancu še ni zanimal. 15. julija 1772 se je napolnil v gore Ženevecan André-César Bordier, vnuk Aleksandra Bordiera, ki je bil 40 let kapitan ženevskega garnizona. Hotel je doseči »savoske ledenike« in je zato nastopil osemdnevno »voyage pittoresque«, slikovito potovanje. V osmih dneh je k pisanju ledenikov doprinesel več kot vrsta preteklih stoletij. Z barkačo je iz Eviana plul do Veveya in se v Martignyju začel seznanjati z gorskim svetom. Vzbujal je v njem neko grozo, čutil pa je tudi veselje, ki ga more v naravi uživati le pešec. Bordier ima oči za hribovca, za sinje nebo med meglami, za ptičje kore, pri srcu mu je domačnost kmečke hiše, spanje na seniku, domača jed. Najbolj pa so ga mikali ledeniki. Ogledal si je ledenik Argentière in njegove pojave in Mer de Glace »globoko zmrznjeni ocean«, ki ni negiben, premika se, giblje in zraven obdeluje in spreminja tla, po katerih se razteza na videz miren. Ugotovil je pomen ledeniških voda, pomen obsega, prostornine, umikanja in napredovanja ledenikov. L. 1818 je prišlo do podora na ledeniku Giétroz. V dolino je zgrmela množica peska, ledu in grušča, skal, askalkov, vode in blata, v Martignyju je ta material segal do oken v I. nadstropju. Med znanstveniki, ki so si katastrofo ogledali, je bil tudi Jean de Charpentier, znan po svojem delu o geološkem sestavu Pirenejev. L. 1856 se je Charpentier srečal z Louisom Agassizom, uglednim, še mladim profesorjem v Neuchâtelu. Stik med njima je bil pomemben za geologijo in glaciologijo. Agassiz je pred ljudi postavil vizijo ledene dobe in odkril eno od strani v knjigi zemeljske zgodovine. L. 1840 je bil v Angliji, kjer ga je sprejel fizik James David Forbes, ves navdušen za proučevanje ledenikov. Naslednje leto sta bila oba na delu na ledeniku Aar. Škot Forbes je tedaj odkril popolnoma nove stvari v sestavu ledu in ledenikov. Leto nato so se štirje prirodoslovci povzpeli na Jungfrau: Švicar Agassiz, Francoz du Châtelier, Škot Forbes in po izvoru Nmec Desor, pozneje naturalizirani Švicar. Desor je izjavil, da je bil dan, ko je v vrha Jungfrau gledal švicarsko ravan, med najlepšimi, kar jih je doživel. In razvila se je glaciologija,

na tla. Podatek za osvetlitev je vse preveč dragocen, zagotovo velja več kot najdražji fotomaterial, ki ga z malomarnostjo lahko uničimo, sebe pa oropamo za sadove svojega truda. Fotografija terja včasih precej gibčnosti in potrpljenja, tako v trdi, suhi skali, kadar je treba ujeti v objektiv plezalca ali morda kakšen edinstven primerek avriklja, kakor v mehkem, čofotavem barju, kadar hočemo ovekovečiti barjansko cvetano. Marsikaj zanimivega in nepozabnega lahko fotoamater doživi v snegu in ledu, vendar bomo pred začetniki rajši o tem molčali. Pravzaprav so to res postranska doživetja, pomembno je, ali smo kaj dosegli ali pa je bilo vse zaman.

Recimo, da za silo obvladamo vse, o čemer smo pravkar govorili. Ali bodo posnetki, narejeni v senci ali pri oblačnem vremenu in v dežju, enako svetli kakor tisti, pri katerih se sonce topla upira naravnost v objekt? Ne, nekoliko temnejši bodo. Če nam gre za to, da bi bili enako svetli kakor osončeni – če ne maramo posebej poudariti mračnega učinka – bomo zaslonko odprli za polovico ali kar za celo. Novi filmi so vedno bolj tolerantni, prenesejo brez škode tudi malo večjo dozo svetlobe. Prav tako bomo neznatno povečali osvetlitev – odprtino zaslonke bomo povečali za 1/2 – če bomo fotografirali v nasprotni svetlobi. Če gre za izreden motiv, bomo storili najbolje, ako še nismo dovolj izkušeni, če naredimo kar troje posnetkov – natančno po svetlomeru, nato pa odpremo zaslonke najprej za 1/2, zatem pa za celo, ali pa ustrezno podaljšamo osvetlitveni čas.

Nasprotno pa lahko opazimo pri izredno svetlih motivih, da so diapozitivi kljub vsej pazljivosti pri osvetlitvi nekam plehki, presvetli. Skoraj gotovo nam je malo ponagajala previsoka barvna temperatura. Če nimamo ustreznega konverzijskega filtra, pa se posnetku ne moremo odreči in ne čakati, da se bo svetloba malce, za

ki je obenem s klimatologijo in geologijo prodirala v skrivnost naše zemlje s tem, da je znanost združevala z alpinističnimi storitvami in da je znanstveni eksperiment istčasno pomenil tudi zanosno doživljanje naravnih lepot v gorah.

Začetnik pa je bil Bordier, ki je že l. 1772 zapisal, da je z očmi raziskoval gibanje in lego ledenikov.

T. O.

ZLOBNI JEZIKI SO MORILSKÉ PUŠČICE

S to biblično primero iz Jeremije je v »Les Alpes« 1972/7 zabelil Werner Munter, nekdanji član komisije za varovalne metode pri UIAA, svoj polemični odgovor doktorju Jeanu Jugeu, ki je v biltenu »Les Alpes« 1972 št. 4 ostro napadel Wernerjeve pomisleke zoper priznane varovalne metode. Pri tem Juge ni varčeval z besedami in z osebno diskvalifikacijo W. Munterja. V svojem odgovoru se Munter postavi za hrbet dr. Kossmatha (v tej rubriki PV večkrat omenjenega), uglednega dunajskega strokovnjaka za vrvi, dolgoletnega člana komisije UIAA za opremo, ki se zdaj tudi zavzema za nove norme, dalje na avtoriteto Pita Schuberta in »Alpinismusa« in pribija, da so te stvari zdaj javna zadeva, ne več ezoterična stvar čistih zgolj strokovnjakov, da je treba fizikalne osnove dinamičnega varovanja približati množici alpinistov v razumljivi obliki. Jean Juge naj bi bil Wernerju krvavo zameril, ker je pri delu v komisiji UIAA opozoril na nepopolnost in načelno zmotnost formule za sunek v vrvi, če pride do padca (teža padlega z višino pada, ulomljena z zavorno potjo). Pustimo nadrobnosti! Pri tej točki je Werner izkopal bojno sekuro in javno vprašuje, če UIAA res nima drugega kandidata za nasledstvo Alberta Egglerja, dosedaj predsednika te svetovne organizacije, in izstopa iz UIAA z obljubo, da bo še nadalje kritično spremljal delo samovšečne mednarodne organizacije. Vse, kar piše Munter o kvaliteti, vzdržljivosti in staranju vrvi, je vredno branja in upoštevanja, čeprav je za tem pisanjem verjetno tudi interes producentov. Vendar je Munterju treba priznati, da sam dela poskuse s padcem v vrvi, da jih ima za seboj že več v globino 10 m in to z vrvmi različnih producentov, da ima že zbrane rezultate pri merjenju razteznosti vrvi tudi z oscilografom itd. Njegovi nasveti glede izrabe vrvi so kompromis ali zlata sredina med izsledki dr. Kossmatha in Angleža Griffina. Ali na kratko: Munter postavlja svoj odgovor na klasično pravilo Bacona of Verulamskega, da je »locus ex auctoritate«, kadar gre za resnico, »infimus«, to je, da je avtoriteta kot dokaz na zadnjem mestu.

T. O.

kakih 1000° K, ohladila, bomo zmanjšali osvetlitev (1/2 do 1 zaslonke). Barvne temperature s tem ne bomo ukanili, dobili bomo pa le malo boljši diapozitiv.

Iz vsega tega je očitno da je za ducat dobrih diapozitivov treba postreljati kar cel film. Dober fotoamater nikoli ne trati materiala, nikoli se ne odloči brez premisleka za posnetek, kadar se pa, takrat pa mu ni žal filma.

In kaj storimo tedaj, če hočemo doseči poseben učinek z znatno temnejšimi posnetki? Preprosta reč: osvetlitev skrajšamo na polovico, četrtno. Jutranja in večerna zarja v gorah ne bosta preveč prepričljivi, če se bomo ravnali natančno po podatkih svetlomera.

Če se bomo ravnali po teh napotkih in si dobro zapomnili vse dobre in slabe izkušnje (le-te so posebno dragocene) ter ne bomo prezgodaj hlastali po prezahtevnih motivih, bomo polagoma, po nekaj letih – naglica ni dobra! – tako dobro obvladali snemalno tehniko, da se bomo lahko lotili česa pomembnejšega.

Nasvet, da si je priporočljivo sproti zapisovati podatke o osvetlitvi, ure dneva in tudi datum, zlasti v začetku, ko so naši koraki v svetu fotografije še negotovi, ni pretiran. Kadar le utegnemo, se dajmo posvetiti čisto sami ogledovanju diapozitivov in primerjanju s podatki. To je šola, da si boljše ni moč misliti. Zapiski niso veliko vredni, če ostanejo na papirju, ostati nam morajo v spominu kot dober nauk ali opomin za podobne priložnosti. Samo tako si bomo privzgojili nezmotljivi fotografski čut.

Mnogo je motivov, ki zaslužijo, da se jim temeljiteje posvetimo – ob različnih urah dneva, ob najrazličnejših vremenskih okoliščinah in v vseh letnih časih. Nikoli ne

Večer v Zasavju

Foto Fr. Vogeltnik

moremo naprej vedeti, ali se nam ravno v najbolj neugodnih razmerah ne bo posrečilo kaj izjemnega. V zlatih prastarih časih, ko je bila osvetlitev še neznansko dolga, so morali ubogi fotoamaterji prežati na nebo brez oblačka, da so bili zadostno preskrbljeni s svetlobo. Tisti pokrajinski posnetki brez oblakov, jezerske površine brez valov in mirujočih trat in žitnih polj so dandanes videti tako mrtvi, pusti. Slikovitost se začena v naravi takrat, kadar se v njej nekaj godi, spreminja, pripravlja, giblje. Mogoče se bomo kdaj znašli na kakšnem razglednem kraju – odprt greben ne bi bil preveč priporočljiv – da bomo lahko opazovali, kako se pripravlja k nevihti. Takrat se prizori vrstijo s tako naglico, da jih lahko prestreže samo avtomatska snemalna kamera. S fotoaparatom, ki je za takšne priložnosti prepočasen, bomo komaj utegnili narediti kakšen posnetek, preden se ves svet sprevrže v deževno sivino.

Ob koncu tega kramljanja o fotografiji – vse to, o čemer smo govorili, so le nepogrešljive osnove snemalne tehnike – še peščica zlatih pravil.

Začetnik, ki od samega velikanskega gozda dolgo ne bo videl posameznih dreves, mora vedeti, da je svet okrog njega zares prepoln motivov. Naj si neutrudno ostrí oko z opazovanjem najbližje in najbolj vsakdanje okolice. Ni treba živeti v prepričanju, da so planinski motivi doma samo v Grintavcih, Dolomitih in Himalaji. Če rad prelistava imenitne fotoalbume mojstrov planinske fotografije, ga to ne sme premotiti tako daleč, da bi omalovaževal pohlevnejše pokrajine pred domačim pragom. Posnemanju mojstrov se je treba brezpogojno odreči!

Vodilno pravilo vseh fotoamaterjev, tudi planincev, je silno preprosto in si ga je lahko zapomniti: Ne obračaj hrbta najlepšim motivom! Kadar hodimo, se moramo kar naprej ozirati. Prej ali slej bomo naredili kakšen edinstven posnetek, morda celo več. Fotoamater mora biti gibčen, prožen, pazljiv.

Kadar naletimo na kakšen motiv, ni treba takoj pritisniti na prožilec in oditi naprej. Treba se mu je čimbolj približati, ga obkrožiti in pretehtati od vseh strani. Vedno moramo biti pripravljeni na ta dodatni napor, neglede na to, ali imamo za seboj nekaj ur hoda. Trud bo zagotovo obilno poplačan! Na vsaki fotografiji se namreč neverjetno dobro vidi, koliko korakov je avtor naredil posebej zanj. Včasih lahko hitro uganemo, da sploh ni stopil iz avtomobila. Ko so dr. Kolarovića, avtorja edinstvenega posnetka omorike, prijatelji nekoč vprašali, koliko časa je potreboval zanj, je jedrnato odgovoril: »Jedan život!«

Kakor moramo biti preudarni pri obdelavi vsakega motiva – se pravi pri izbiri prave razdalje, perspektive, osvetlitve in drugih prvin, da dosežemo ubrano razmerje vseh sestavin – nobene preveč, nobene premalo – prav tako in še bolj moramo biti previdni pri barvnih posnetkih. Barvni diapozitiv nikakor ni popoln, če spravimo nanj vse mogoče in nemogoče barve. Treba se je omejiti, zelo omejiti, varčno komponirati, izločiti vse, kar bi kazilo celoto in motilo ubranost barv. Poskusimo kdaj narediti posnetek, na katerem bodo prevladovali sami sivi poltoni, za nameček pa dodajmo kanček barve: vsa sivina bo zaživela! Ob takem posnetku bomo bolj uživali kot ob gorah jesenskega zlata.

Pot v fotografijo ni ne kratka in ne lahka. Oborožiti se je treba z zvrhano mero potrpežljivosti in znanja, ki je nakopičeno v velikanski zakladnici čudovito napisane fotografske literature. Vendar je trud nazadnje bogato poplačan: fotoamater lahko na vsakem koraku odkriva lepote in skrivnosti živega, večno spreminjajočega se sveta.

POPRAVEK

V Planinskem Vestniku št. 4/73 je bilo v tabeli: »Pregled planinsko-smučarskih nesreč in reševalnih akcij GRS v letu 1972« pod zap. št. 48 nekaj napačnih podatkov:

1. pri poklicu navajate gospodinja – pravilno bi bilo, ako že navajate poklic, profesor,
2. pri vzroku nesreče navajate: megla; zašla proti Loški Koritnici – pravilno – megla; zašla v Loško Koritnico,
3. pri poškodbah navajate izčrpanost – pravilno: rahle ozeblin na prstih nog.

Angelca Zerovnik

DRUŠTVENE NOVICE

VELICAŠNI STOL 1973

Borčevske, planinske, taborniške, športne in družbenopolitične organizacije iz treh gorenjskih občin Tržiča, Radovljice in Jesenic so na pobudo AO planinskega društva Jesenice in občinskega odbora ZZB NOB letos že osmič pripravila vse potrebno za uspešno izvedbo zimskega spominskega pohoda na Stol.

Letošnja prireditev je bila izvedena v nedeljo 25. 2. 1973 kot uvodna prireditev v počastitev 80 letnice slovenskega planinstva in 70 letnice planinstva v gornjesavski dolini.

Pohod na najvišji vrh Karavank je počastil spomin 31 letnice velike bitke 40 partizanov, prvoborcev jeseniške Cankarjeve čete na Stolu 20. februarja 1942 s preko 2000 Nemci in domačimi pomagači. Tedaj je padel na pragu Prešernove koče tudi Jože Koder, prvoborec iz Baške grape, Prešernova koča je bila požgana.

Dosedanjih sedmih zimskih spominskih pohodov na Stol se je udeležilo preko 1500 ljubiteljev in obiskovalcev gora. Vsi so dobili bronasto spominsko značko, mnogi pa tudi že srebrno, preko dvajset pa jih je bilo na pohodu že po petkrat in več.

Osmi zimski spominski pohod je bil odlično pripravljen. Časopisno podjetje Delo je že drugič prevzelo pokroviteljstvo nad to prireditvijo, ki prehaja že v tako manifestacijo, kot sta Po stezah partizanske Jelovice in Po poteh partizanske Ljubljane ali Igmanški marš.

Že v soboto so hitele množice praznično razpoložene množice mladih in starejših

planincev, smučarjev, lovcev, članov poštne zveze, plezalcev, pripadnikov teritorialnih enot in SLO skupaj z gorskimi reševalci in vodniki lavinskih psov iz Žirovnice, preko Most in Završnice proti Valvazorjevemu domu pod Stolum. Pohod! Po globoko zgaženi in dobro markirani gazi z rdečimi zastavicami časopisnega podjetja Delo in tovarne Elan so se vile dolge kolone, preživeli udeleženci bitke na Stolu iz leta 1942 Ivanka Kozar, Franc Konobelj-Slovenko, Stane Kersnik-Jelovčan. Posebno pozornost so pri vseh udeležencih pohoda vzbujali slepi s svojimi požrtvovalnimi vodniki. Do noči je bila tudi Prešernova koča na Malem Stolu nabito polna.

Še v viharji noči so prihajali z ivjem ozaljšani ljudje v Prešernovo kočo.

V nedeljo ob šestih zjutraj je bila budnica pri Valvazorjevem domu. Pod vodstvom dobrih poznavalcev Stola, gorskih reševalcev in vodnikov lavinskih psov je krenila strnjena kolona proti visokemu cilju. Kljub soncu so se po Stolu podili ledenomrzli snežni meteži.

Ob 10. uri je bila pri spominskem obeležju padlega prvoborca žalna spominska slovesnost, častni vod graničarjev je izstrelil častno salvo, vse udeležence pa je pozdravil predstavnik časopisnega podjetja Delo urednik Vlado Jarc in član prireditvenega odbora Stola 73 prvoborec in udeleženec bitke pred 31 leti Franc Konobelj-Slovenko, pred spominsko obeležje Jožeta Kodra v neposredni bližini nove Prešernove koče pa so položili vence in šopke.

Pohod na Stol 73, udeleženci pri Prešernovi koči

Foto Janez Koroščin

Stol 73: Slepiz z vodniki pri sestopu

Foto Janez Korošič

Osmi zimski spominski pohod na Stol je tudi letos kljub snežnemu metežu in mrazu uspel. Nekateri zaskrbljeni pesimisti so organizatorje pohoda spraševali, zakaj prirejamo v tako slabem vremenu tako zahtevne množične pohode. Organizatorji na taka vprašanja niso odgovarjali.

Pri bodočih takih množičnih, zahtevnejših pohodih bi bilo potrebno priporočiti vsem udeležencem, da je previdnost in oprema zanje najzanesljivejša varnost. Na viharini Stol ni priporočljivo hoditi brez popotne palice, dveh smučarskih palic ali cepina, tudi moderni smučarski čevlji niso najbolj udobni za zahtevno planinsko pot. Noč ima svojo moč, zato nikar ne hodite v temni noči sami na Stol, ledeni mraz, ki sili z ledenimi prsti do kosti, je nevaren sovražnik. Usnjene prstne rokavice so slabo zaščitno sredstvo, potrebne so volnene kape, ki ščitijo tudi ušesa.

Organizatorji čestitajo slepim k doseženemu uspehu in se jim zahvaljujejo za udeležbo. Zahvalo je treba izreči tudi PD Radovljica, ki oskrbuje Valvazorjev dom, in PD Javornik-Koroška Bela, ki oskrbuje Prešernovo kočjo na Malem Stolu. Prav tako pa zaslužijo vsa pohvalo tudi vsi udeleženci, ki so upoštevali dobronamerna opozorila in navodila organizatorjev.

Ob slovesu so obljubljali: »Na svidenje drugo leto, v nedeljo 24. februarja na vrhu razglednega Stola!«

XIX. REDNI LETNI OBČNI ZBOR PLANINSKEGA DRUŠTVA PTT LJUBLJANA

10. februarja letos je bil v Ljubljani XIX. redni letni občni zbor Planinskega društva PTT Ljubljana, ki so se ga razen 230 ptt delavcev-planincev iz vse Slovenije udeležili tudi predsednik, podpredsednik in tajnik Planinske zveze Slovenije, dr. Miha Potočnik, ing. Tomaž Banovec in Jože Rajer, glavni direktor Združenega PTT podjetja Ljubljana Jože Gerbec, direktor in namestnik direktorja Podjetja za PTT promet Ljubljana Dane Dovjak in Franci Laharnar, direktor Izobraževalnega PTT centra Ljubljana Janez Hafner, predsedniki PD PTT Maribor, Celje, Zagreb, delegati PD Ljubljana-matica, Obrtnik, Železničar in Rašica – Št. Vid.

Ko je pevski oklet prosvetnega društva »Poštar« iz Ljubljane odpel nekaj planinskih pesmi, je občni zbor otvoril dolgoletni predsednik upravnega odbora PD PTT Ljubljana tov. Jože Dobnik. S tem občinim zborom stopamo v pomembno, jubilejno 20. leto življenja našega društva. Zato je še toliko bolj pomembna ugotovitev, da je bilo delo PD PTT Ljubljana tako lani kot vsa leta doslej družbeno koristno in da je društvo doseglo svoj cilj in namen. Kajti danes planinstvo nima več tistega narodno-obrambnega značaja kot pred leti, danes je postalo planinstvo del naše telesne kulture, ki je čedalje bolj potreba našega delovnega človeka-samoupravljalca, nosilca svojih pravic in dolžnosti. Planinstvo ne služi zgolj množični rekreaciji, temveč razvija v človeku vztrajnost, solidarnost, tovarištvo in humanost.

Planinsko društvo PTT Ljubljana je tudi v zadnjem letu skrbelo za rekreacijo, vzgojo, utrjevanje bratstva in enotnosti, utrjevanje planinskega tovarištva, itd. Z aktivnim delom se je oddaljilo ptt organizacijam in družbeno-politični skupnosti za pomoč, ki je bilo deležno.

Vzdrževalo je tesne stike z vsemi 14 ptt planinskimi društvi v državi pa tudi z drugimi planinskimi društvi. V ta okvir sodi številčno močna udeležba članov PD PTT Ljubljana na jubilejnem XX. zboru planincev PTT Jugoslavije na Kopaoniku, na jubilejnem tridnevnom partizanskem maršu planincev PTT Jugoslavije na območju Bele Crkve, Krupnja in Stolic, na V. zboru slovenskih ptt planincev pri Ribniški koči na Pohorju, na tradicionalni prireditvi »Po poteh partizanske Ljubljane« in na II. taboru, ki so ga ljubljanska planinska društva priredila ob Dnevu mladosti na Planini pod Vrhniko.

PD PTT Ljubljana si je prizadevalo, da bi čim več planincev prehodilo transverzalo kurirjev in vezistov NOV Slovenije; pri

tem se je še posebno izkazala mladina iz Izobraževalnega PTT centra Ljubljana. Odsek za planinska pota je redno vzdrževal vsa planinska pota na območju Vršiča, Prisojnika in Razorja do Trente. Glavna dejavnost odseka za varstvo narave je bila varovanje narave na Vršiču in vzgoja članstva. Delo propagandnega odseka je vključevalo izletništvo, predavanja, dopisništvo, fotoamatersko dejavnost, dokumentacijo o društvenem delu, knjižnico in propagando planinske dejavnosti.

Izredno veliko dela in skrbi je upravni odbor PD PTT Ljubljana posvetil pripravi na adaptacijo in povečavo Poštarske kočice na Vršiču. Zaskrbljen sta za povečavo in adaptacijo kočice izdelana idejni in glavni projekt. Društvo je nabralo tudi že precej lastnih sredstev, za večji del pa je zaprosilo za kredit pri Ljubljanski banki.

V celoti je bilo delo PD PTT Ljubljana, še posebno pa njegovega upravnega odbora, lani zelo prizadevno in uspešno. Tudi v prihodnje nas čakajo velike naloge poleg rednega delovnega programa. V razpravi so se oglasili predstavniki drugih planinskih društev in obljubili tesno sodelovanje ter pomoč pri adaptaciji in razširitvi Poštarske kočice na Vršiču. Dr. Miha Potočnik, predsednik PZS, je spregovoril o vlogi planinstva v sodobnem življenju in o ciljih, h katerim stremi vsaka planinska organizacija. Tov. Jože Gerbec, glavni direktor Združenega PTT podjetja Ljubljana, pa je razpravljal o vplivu, ki ga imata šport in rekreacija – še posebno pa planinstvo kot najbolj množična od teh dejavnosti – na delavca, njegove sposobnosti, njegov odnos do soljudi in na delovno organizacijo kot celoto.

V nadaljevanju je občni zbor potrdil razrešnico dosedanji članom upravnega odbora, nadzornega odbora in častnega razsodišča, potem pa izvolil nove člane teh organov. Za predsednika upravnega odbora PD PTT Ljubljana je bil ponovno izvoljen tov. Jože Dobnik.

Po končanem občnem zboru so udeleženci preživeli prijeten družaben večer v restavraciji ljubljanskega PTT podjetja.

Darinka Jereb
PTT Kranj

ZASAVSKI PLANINCI OB 80-LETNICI SPD

Delegacije vseh enajstih Zasavskih planinskih društev so se 27. januarja 1973 zbrale v Trbovljah na sejo meddruštvenega odbora.

Sprejeli so stališča do prodajnih cen v planinskih domovih:

- za brezalkoholne pijače in jedila, ki jih v planinskem domu pripravijo kot menu, enolončnice in podobno, naj se k nabavni ceni prištejejo le stroški prevoza in režijski stroški prodaje, oziroma priprave jedi;

- za jedila po naročilu in alkoholne pijače naj se poleg že preje vključenih stroškov v prodajno ceno vključijo tudi dogovorjeni del dobička oziroma akumulacije.

Tak način oblikovanja bo prodajne cene približal obiskovalcem planinskih domov, predvsem mladini.

Uprava za dohodke naj bi PD oprostila občinskega prometnega davka od prodanih pijač, kajti le v primeru, da občinska skupščina, na katere območju je planinski dom, tako oprostitve s svojim »odlokom« sprejme, pomeni oprostitve neposredno razbremenjevanje planinskega gospodarstva. Vsak dinar doseženega dohodka skupaj s prostovoljnimi delom članstva pomeni minimalna sredstva za vzdrževanje planinskih domov, potov, in za stroške mladinske vzgoje, kar je primarna naloga planinskih društev.

Na Čemšenški planini bo zagorsko planinsko društvo med 15. majem in 10. junijem odprlo nov planinski dom, posvečen dolgoletnemu planinskemu delavcu in predsedniku meddruštvenega odbora doktorju Francu Golobu. Dom je bil zgrajen v manj kot letu dni z dvotretjinskimi deležem prostovoljnega dela. Ob tej priložnosti bo mladinski odsek zagorskega društva razvil svoj prapor.

PD Senovo-Bohor bo v mesecu maju organiziralo na Bohorju mladinski tabor ob 10-letnici ustanovitve mladinskega odseka.

Mladinski odsek »Vitka Jurka« planinskega društva Dol pri Hrastniku bo v mesecu juniju tudi razvil svoj prapor.

PD Hrastnik pripravlja na Kalu 3. in 4. julija veliko planinsko srečanje, medtem ko bo planinsko društvo Rimske toplice v avgustu slavilo 20-letnico svojega obstoja in bo slovesno odprlo obnovljeni planinski dom na Kopitniku. PD Brežice bo imelo proslavo v mesecu septembru.

Ostala planinska društva so širše jubilejne proslave izvedla že v drugi polovici preteklega leta. PD Radeče pri Zidanem mostu bo v letošnji sezoni odprlo obnovljeni planinski dom pri Sedmerih Triglavskih jezerih.

Na vseh prireditvah bodo sodelovala zasavska društva, tako kot že sedaj na občnih zbora društev sodelujejo številne delegacije društev.

Analiza dela z mladino je pokazala, da je v tem šolskem letu po posebnem programu uspešno končalo planinsko šolo 280 šoloobveznih otrok in da bo do konca

šolskega leta ta številka najmanj dvakrat večja.

Delo mladinskega alpinističnega odseka bodo podprla vsa društva z 10% prispevkom od pobrane članarine mladincev in s posebnim prispevkom, ki bo odvisen od delovnega programa in od tega, koliko članov AO bo iz posameznega PD.

Marjan Oblak,

OBČNI ZBOR PD RUŠE

Ruški planinci so imeli svoj občni zbor dne 10. marca 1973. V prvem, slavnostnem delu so proslavili 80-letnico organiziranega slovenskega planinstva s kulturnim programom: nastopili so pevci mariborskega planinskega okteta, sledila je recitacija Glazerjevih pesmi in odlomek iz Cankarjevega »Kurenta« in še recital planinske mladine o osemdeset in več let slovenskega planinstva.

Drugi del občnega zbora je patekal z običajnim dnevnim redom.

Društvo šteje 828 članov. Skupna aktiva predstavljajo vrednost 261 751,65 dinarjev. Za investicijsko izdrževanje Ruške koče so porabili 12 101 dinarjev, za investicije 36 835 dinarjev (prekritje koče s škodljivci). Izdatke so krili z dohodki najemnine Ruške koče 30 000 din, Smrečine 2700 din, od lesa iz gozda 26 101 din in dotacije občine 6000 dinarjev.

Z izboljšavo Ruške koče bodo letos nadaljevali, ker jih k temu priganja razvoj zimskega športa na Pohorju ter skorajšnja vključitev okolice Areha v mariborski zimsko-sportni center Pohorske vzpenjače. Nad Šumikom, pri Bajgotu, nastaja muzej v planini, ki ga urejajo požrtvovalni planinci gozdnega odseka Ruše. Pri gornjem vходу v pragozd Lobniških šumikov nastaja zanimiv katiček spominov na nekdanje življenje pohorskih drvarjev in ogljarjev. Ta kraj imenujejo »Nad Šumikom«. Za spomin na nekdanji način spravljania lesa v dolino so postavili 56 m vodne drče, v katero je speljana voda iz Lobnice, tako kot nekdanj. Ob drči je tudi oglarska bajta, več klopi in miz iz plohov, zidana ognjišča, tabla s skico vodne drče, opis zgodovine pragozda in drče, prošnja gozda in druge zanimivosti.

Pohorski memorial prirejajo vsako leto v spomin na herojsko borbo Pohorskega bataljona pri Treh žeblih 8. jan. 1943. Na Osankarici so dne 21. maja priredili spominsko slovesnost. Uredili so progo TRIM pri Arehu. Društveni izlet jih je vodil v Kamniško Bistrico in pod Jalovec, k spominskim ploščam ruških alpinistov. Dvajset članov je odšlo v Visoke Tatere. Mladinci in pionirji so se udeležili tabora v Završnici. Opravili so splošno čiščenje in urejevanje okolja Areha in Ruške koče, s planinskimi cveticami dopolnili alpinet, uredili kanalizacijo, klopi in mize, pre-

Iz Korenčanove zapuščine (last Toneta Škrajnarja): Od leve proti desni stoje Zevnik, Lindner in Korenčan, sedi Hauptman (piparska družba 10. 5. 1900)

krili kočo in uredili mladinsko sobo v Smrečini. Pristopili so k enotnemu zavarovanju vseh objektov planinskih društev, ki ga je organizirala PZS. Založili so nove razglednice za Ruško kočo, naročili projekt za adaptacijo gospodarske zgradbe, dogovorili so se s sindikati za dograditev Ruške koče. Markacije so obnovili na svojem področju.

Mladinski odsek je bil izredno delaven. Vsak mesec je prirejal izlete za mladince in pionirje, udeleževal se vseh razpisanih tekem, dosegel lepe uspehe in prva mesta. Planinsko šolo obiskuje v zimskih mesecih do štirideset pionirjev.

Planincem, predvsem mladini, društvo kaže pot v planine in jih povezuje z rodno grudo, vzbuja ljubezen do narave in do slovenskega etničnega prostora. Društvo sodeluje s krajevnim štabom za varstvo okolja.

Spomnili so se tudi prvega predsednika in ustanovitelja Podravske podružnice SPD s sedežem v Rušah, Tineta Lesjaka, ob stoletnici njegovega rojstva. Leta 1893 se je udeležil ustanovnega občnega zbora SPD v Ljubljani.

Izvolili so 23 članski upravni odbor in 3 članski nadzorni odbor. Staremu UO so pridejali štiri mladince.

Občnega zbora so se udeležili predstavniki PZS tov. Bučar in Lavrič ter pet predstavnikov okoliških PD.

Ing. Josip Teržan

DELO PLANINSKEGA DRUŠTVA NOVA GORICA V LETU 1971-1972

23. februarja letos so se člani Planinskega društva Nova Gorica zbrali na občnem zboru v dvorani dramskega gledališča v Solkanu.

Predsednik planinskega društva Anton Srebrnič je podal poročilo. Poleg izredno velikega števila članov so bili na občnem zboru navzoči še dr. Peter Soklič, predstavnik PZS, predsednik meddruštvenega odbora Janko Fili, predstavnik slovenskega planinskega društva Gorica Jožica Smet, predstavnik SZDL Nova Gorica Jože Pahor in predstavnik PD Tolmin. Planinsko društvo šteje 1016 članov, v 1972. letu se je na novo vpisalo 213 članov. Od skupnega števila je 60% mladih, kar je zelo razveseljivo. Na Gomiščkovem zavešišču na Krnu je bilo treba opraviti notranja dela, zunanjo oblogo, strešne žlebove in rezervoarje za vodo. Na Krn je bilo treba spraviti 8 ton raznega materiala, za ta prenos je PD najelo vojaški helikopter, ki se je iz Drežnice na vrh Krna dvignil šestkrat. Glavni problem na Krnu je bil ponanjanje vode, saj je bilo na voljo v sušnih dneh le 16 litrov na dan. Postojanka je sedaj usposobljena za nadaljnjih 10 let. Izmed 6 gospodarjev te postojanke se je najbolj prizadeval Janez Železnik, saj je v dveh letih šel iz N. Gorice več kakor 50-krat na Krn, medtem pa še večkrat iz Drežnice in planine Kuhlja.

Veliko delo je bilo opravljeno v planinskem domu Klementa Juga v Lepeni. V lanskem letu je sprejela oskrbo v Lepeni nova oskrbnica in se je promet v primerjavi s prejšnjim letom podvojil. Manjša popravila so bila izvršena v planinski postojanki na Trstelju. Veliko dela in stroškov terja vzdrževanje ceste. Nekaj sredstev zato je prispeval tudi Zavod za pogozdovanje Krasa v Sežani.

Da je delo pri obnovi planinskih postojank potekalo brez zastojev, gre predvsem zasluga skrbnim gospodarjem, ki jih je na občnem zboru pohvalil predsednik društva, seveda pa gre zahvala tudi predsedniku Srebrniču. Člani upravnega odbora in nekateri člani iz Dornberga so opravili skupno l. 1972 preko 1500 delovnih ur, kar predstavlja vrednost 41 500 din. Za obnovo postojank je bilo porabljenih preko 70% vseh denarnih sredstev društva. Denarna sredstva je prispevala PZS in skupščina občine N. Gorica. Najeti pa je bilo treba še 50 000 din posojila.

Z zadovoljstvom so člani zbora sprejeli novico, ki jo je posredoval predstavnik PZS, da bo nekaj sredstev za gradnjo planinske postojanke pri Krnskem jezeru prispevala tudi PZS. Pripravljalni odbor naj bi se čim prej sestal in pričel z delom. Pozval je vsa planinska društva Primorske, da se zavzamejo za to gradnjo. Izvoljen je bil nov upravni odbor, za predsednika ponovno dosednji predsednik Anton Srebrnič.

Franc Hvala

OBČNI ZBOR PD RADEČE

Zbor se je vršil v polni dvorani DPD Svoboda v Radečah, saj je planinski zbor vedno dobro obiskan. Pohvalno je, da je bilo med zborovalci kar lepo število mladine, posebno pionirjev.

Predsednik PD Radeče, znani planinec in direktor Papirnice Radeče, tov. Stane Koselj, ki je že od začetka, to je od l. 1951 predsednik društva, je podal bogato poročilo. Planinska postojanka na Prehodavcih pod Kanjavcem, v višini 2050 m bo letos končno urejena.

Poleg te društvo vzdržuje tudi Gašperjevo kočjo nad Zid. mostom in pod Vel. Kozjem, ki je tudi zelo urejena, saj ima elektriko, vodovod, pa tudi vlečnico za smučarje. Tačka je zares zanimiva tudi za zimski šport. PD Radeče ima tudi planinsko zavešišče na Lovrencu, med Vel. Kozjem in Lisco.

Vseh članov je že 503. Na sedanjem zboru sta prejela značko za prehojeno Zasavsko transverzalo dva člana, med njimi tudi upok. šol. upravitelj tov. Viktor Pergar. Štirje radeški planinci pa so si že pridobili značko slovenske planinske transverzale.

Po občnem zboru je predaval znani planinec profesor Hubad o svoji poti preko Črne gore do Skopja.

Planinsko zvezo Slovenije sta zastopala podpredsednik Tone Bučer in tajnik Jože Rajer.

S. S.

MO RADOVLJICA

V zimskih počitnicah je MO PD Radovljica na osnovni šoli A. T. Linhartar Radovljica organiziral enotedenski smučarski tečaj pionirjev pri Valvazorjevem domu pod Stolom. Udeležba je bila številna, saj je na tečaju sodelovalo 35 pionirjev planincev iz osnovnih šol Radovljica, Lesce, Zirovnica in Lipnica. Kapacitete doma so bile popolnoma zasedene. Vodja tečaja je bil tov. Slavko Pristov. Za strokovno izvedbo tečaja so bili zadalženi še trije smučarski inštruktorji.

Na tečaju so bila organizirana vsakovečerna predavanja. O gorah, njenih lepota in nevarnostih in o delu GRS je imel predavanje načelnik postaje GRS Radovljica Peter Ježek. Dr. Zdravko Černe je imel predavanje o PP v gorah. Sledila so tudi predavanja o orientaciji, mladinskih odsekih in o alpinizmu. Tečajnike je obiskal tudi predsednik PD Radovljica tov. Miha Finžgar. En večer je bil rezerviran tudi za razgovor o delu v MO, o njegovem letošnjem planu in o planinskem delu na osnovnih šolah, ki jih zajema PD Radovljica.

Marinka Janša

SPOMINU KARLA DESTOVNIKA-KAJUHA

Dne 25. II. 1972 je bil pohod pionirjev in mladincev planincev v spomin obletnice smrti Karla Destovnika-Kajuha. Planinci so se zbrali v Šoštanju, vseh je bilo 140 in to iz PD Zabukovica 30 pionirjev in 4 vodniki, PD Žalec 18 pionirjev in dva vodnika, PD Prebold 16 pionirjev, drugi pa so bili iz PD Laško in PD Velenje. Pohod se je začel v Zavodni. Na mestu, kjer je padel Kajuh je bila komemoracija, tov. Šterban je podelil knjižice Pionir-planinec pionirjem, ki so začeli s tekmovanjem. Iz PD Zabukovica je dnevnika dobilo 15 pionirjev. Od tu se je kolona delila, PD Velenje je krenila proti Belim vodom, ostali pa so šli proti Slemenu. Eno uro so hodili po celem snegu, tako da so pionirji in mladinci lahko spoznali, kakšen je bil partizanski pohod pozimi. Na poti smo jih opozarjali na pohod XIV. divizije. Na Andrejevem domu na Slemenu je bil počitek. Po mnenju udeležencev je pohod lepo uspel.

LOVRO PLANINA (1890–1973)

Klicali smo ga kar Lovro, saj je bil v tistih najaktivnejših letih, ko smo teden za tednom spravljali na Lubnik gradivo za novi planinski dom, z vsemi domač in ni poznal nobene zapelosti. Znal nas je pritegovati k delu in vzdrževali delovni zanos. Okoli njega je bilo vedno živahno. Kadar smo omagovali, nam je napor in utrujenost zabelil s šalami in svojim zgledom in spet je delo teklo, da smo opravili, kar smo imeli v načrtu.

Njegova življenjska pot je bila dokaj trnova. Nemci so ga že 23. maja 1941 odpeljali v zbirno taborišče v Šentvid in ga kmalu nato z družino vred odselili v Srbijo, od tod se je vrnil v osvobodjeno Belo krajino in tam dočkal povratek v Škofjo Loko po osvoboditvi, kjer je našel dom izropan.

Njegovo življenje je bilo plodno in prepleteno z javnim delom. Veliko svojih zmožnosti in časa je žrtvoval tudi planinstvu. Ko se je leta 1929 odcepila iz Selške podružnice Škofjeloška podružnica SPD, ga že najdemo med člani njenega prvega odbora, ki je spočel zamisel o planinski koči na Lubniku. V planinstvu je deloval do okupacije in takoj po vojni vse do leta 1962, ko so mu odpovedale noge in opešale moči. Koliko izletov je vodil po Sloveniji in kako z veseljem je sodeloval pri organiziranju planinskih maškarnih večerov! Lovro je bil v družbi, ki je l. 1920 prvič šla na Triglav in vzela s seboj malega Mihca, danes dr. Potočnika, predsednika PZS. Tudi potem je velikokrat

hodil s študenti po gorah. Za zidavo doma na Lubniku je prenašal material in s šalami bodril družčino. Neko leto je v globokem snegu nesel štafeto palico za Titov rojstni dan z Blegoša. Veliko let je organiziral izlete planincev, potem izlete članov muzejskega društva. Njegova hiša je bila nekaka pisarna PD, tam so se prijavljali člani in plačevali članarino itd. Njegovo izložbeno okno je bilo oglasna deska PD. Tudi potem, ko sam ni več mogel v gore, je rad pomagal društvu, če mu je bilo le mogoče. Za njegovo dolgoletno požrtvovalno delo ga je PZJ odlikovala z zlatim častnim znakom, PD pa ga je izvolila za častnega člana.

Lovro
Planina

Vsakega dela, ki mu ga je društvo zapalo, se je lotil požrtvovalno in ga vestno opravil. Nadvse vestno je opravljal markacijske posle, ki niso ne enostavni in ne kratkotrajni, še posebno ne, če so pionirski. Prehodel je številna pota po območju škofjeloškega PD in jih skrbno označil, pri tem pa vse vestno zapisoval, da ima društvo lep in pomemben pregled o potih na svojem ozemlju. Za to veliko in vestno delo je prejel od PZS Knafelčevega diplomo, ki je priznanje za izredno markacijsko delo.

Ko smo 25. februarja t. l. spremili Lovro na njegovi zadnji poti, smo se loški planinci zavedali, da se poslavljamo od enega najzvestejših in najzaslužnejših članov svojega društva. Spremljal ga je naš planinski prapor, od daleč se je poslavljala s soncem ožarjeni Lubnik, ki mu je pokojni Lovro posvetil toliko svojih poti in naporov. Zavedali smo se, koliko smo s pokojnikom zgubili. Ta zavest nas obvezuje, da vestno, kakor je to delal on, nadaljujemo delo v korist naše družbe in s tem izpolnimo njegove želje in stremjenja.

Prisrčno hvala za Lovrovo ljubezen do naših gora in za njegovo požrtvovalno delo!

Upravni odbor PD Škofja Loka

ALPINISTIČNE NOVICE

AIGUILLE VERTE – POZIMI

Vodnika Maurice Michellod in Daniel Troillet sta 19. in 20. januarja 1972 opravila prvi kompletni zimski vzpon čez severno steno Aiguille Verte po Cordierovem ozebniku vse do Mont Blanca. Prvi bivač sta imela v ozebniku, drugega na sedlu, tretjega na vrhu. V I. 1971 sta bila tu na delu Angleža J. Brazintona in Cunliffe. Preplezala sta Cordierov ozebnik, nato pa sestopila po Couturrierovem, da bi prišla do nahrbtnikov, ki sta jih pustila v dnu. Pri tem je J. Brazintona smrtno zadel kamen.

Znani vodnik Jacques Sangnier je 19. marca 1972 sam plezal v Col Armand Charlet. Pri sestopu ga je ujela noč na ledeniku Talèfre in Sangniera je požrla ledeniška razpoka. Imel pa je srečo: Po treh dneh ga je našla GRS, ki so jo mobilizirali zaskrbljeni prijatelji.

T. O.

DIREKтна V DRUJU

Znamenita ameriška smer v Druju je imela konec I. 1971 uspešne goste iz Albiona. Dve angleški navezi sta zmogli smer, ki spominja na one v El Capitanu. Bili so: Rouse, Minks, Littlejohn in Jonas, med njimi torej kar dva mlada angleška solista. Jonas je bil tudi v severno-sev. vzhodnem steburu Les Droites in ga preplezal v navezi s Fantinijem, Boardmanom in Fitzhughom. Istočasno sta dva Škota Fuffe in Spence v 26 urah preplezala severno steno Les Droites.

Angleške naveze so bile konec I. 1971 delavne tudi v les Ecrins. V originalni smeri Devies-Gervasutti v Ailefroide Occidentale so bile kar tri naveze: Brown-Mortimer, Brailsford-Birch in Lake-Dewison. Tako zdaj ta skrita smer šteje 15 ponovitev. Boardman in Fitzhugh sta kot četrta ponovila v Pic Sans Nom smer Chapoutot, berger v severni steni. Boardman in Fitz-Dewison in Lake pa smer George-Russen-hugh sta si v Olanu zapisala tudi ponovitev smeri Couzy-Desmaison in izjavila, da je težja od zapadne stene Druja.

T. O.

ANGLEŠKI SOLISTI V BERGHELU

Anglež Cliff Philipps se je zagledal v Piz Badile in njegovo severovzhodno steno. Že I. 1969 jo je preplezal sam, I. 1971 pa je solo vzpon ponovil. Zapisal si je šesti in sedmi solo vzpon v tej steni. Sam je tudi ponovil prvi skok v severnem grebenu Pizzi Gemelli. Skok imenujejo tudi – likalnik.

T. O.

NOVA SMER V DACHLU

Gesäuse je priljubljeno torišče avstrijskih plezalcev. Čeprav je že skoraj preveč »odkrita«, preveč obdelano, so Hai, Stolz in Denyg še našli prostor za novo smer v severozahodni steni znamenitega Dachla. Visoka je 770 m. Večji del gre za prosto plezanje, ima pa tudi nekaj raztežajev »tehnike«. Poudarjeno je prosto plezanje, zato pravijo, da je ta smer najelegantnejša od vseh v Dachlu.

T. O.

NOVI VZPONI V VALIŠKIH ALPAH IN V BERNER OBERLAND

Angleška plezavska prvačka B. Clark in D. Haston sta septembra I. 1971 ponavljala severno steno v Mt. Blancu de Cheiron. Haston je izjavil, da je ta klasična smer težja od severne stene Matterhorna. Res je, da je severna stena t. Blanca de Cheiron doživela prav malo obiskov.

Švicarski vodniki P. Etter, Gantenhein in Scherrer so 27., 28. dec. 1971 opravili prvi zimski vzpon čez vzhodno steno Zinalrot-horna.

Boreatti in Lioli sta 19. marca 1972 prva pozimi preplezala severovzhodni ozebnik vzhodnega vrha Breithorna nad Zermattom. Bivakirala sta na vrhu.

Angleža A. Colau in S. Timmins sta avgusta 1971 v 31 urah po Welzenbachovi smeri preplezala severno steno Grosshorna. Tudi Angleža sta bivakirala na vrhu. Ugledni ledeniški plezalci pravijo, da je severna stena Grosshorna najtežja ledeniška tura v Oberlandu.

Francoške naveze so s himalajsko tehniko preplezale severo-severozapadno steno v Scheidegg Wetterhornu. 800 m vzpona je teklo po smeri Alderhalden-Niedermann, 400 m pa po smeri Japonca Kato. Trije bivaki so bili fiksni, pet pa »letečih«. Napeli so 2300 m vrvi. Po tako opremljeni smeri so zmogli vzpon v dveh dneh. Poročilo pravi, da je smer veličastna in da utegne postati ena od velikih klasičnih alpskih tur.

T. O.

NOVA SMER V CIVETTI

G. Rusconi, G. B. Crimella, A. Rusconi, G. Tessari in G. B. Villa so v severovzhodni smeri Civette odprli novo smer. Poteka med Philipp-Flammovo varianto in »smerjo prijateljev«. Uspeli so šele v tretjem poskusu. Pred njimi je iskalo prehod že nekaj drugih navez. Brata Rusconi spadata v vrh današnjega italijanskega alpinizma.

T. O.

VARSTVO NARAVE

ŠE O AVSTRIJSKEM GOZDNEM ZAKONU

Zoper zakon, ki bi prepovedal pešču prosto pot po gozdovih, se je odločno izrekel tudi znani docent dr. E. Rabofsky, o katerem smo že večkrat pisali. Po njegovem mora pešec imeti pravico popotovanja po negojenem in po eksploatacijskem gozdu, seveda škode ne sme delati in ne plašiti živali, kakor pravi stari zakon v Vorarlbergu. Zakaj bi Avstrija ne posnemala Norveške, ki dovoljuje pešču prosto pot po gozdovih, se vprašuje znani planinski publicist Karl Kolar v »Bergsteigerju« 1972/8. V gozdu ne dela škode prijatelj narave, pohlejni izletnik, skromni popotnik, če pa že kaj napak stori, je to zelo malo v primeri z velikimi grešniki, ki škodujejo naravni podobi gozda. Veliki kamioni, ki prodirajo v osrčje velikih gozdov, mreža gozdnih cest, po katerih drče privatni avtomobili, in neomejena gojitev velike divjadi, ki je v interesu lovskih gospodov – pravi Kolar – to so veliki grešniki nad današnjim gozdom. Tu naj poseže in zavre zakon.

Kaj pomeni kamionska cesta v strmih pobočjih Gori odpre bok, ki rekli. Ko sva poleti 1971 z ing. Šegulo iskala tretji Storžič na slovenski zemlji, sva naletela na tako kamionsko cesto iz Remšnika proti Tomažičevemu vrhu (nekoč je bil Storžič) in dalje proti Sv. Lenartu. Bila je zgrajena s solidno pregrado, zabetonirano, za-

klenjeno z dobro ključavnico. Na robu ceste je lastnik ceste in lastnik gozdov grof Thurn postavil par sto kg težak marmornat kamen, zlati napis pa govori, da v spomin vozniku buldožerja – nekemu Ukrajincu, ki je po vojni ostal na Koroškem, ime sem pozabil. Ne daleč za pregrado je cesta zares drzno speljana, vsekana v skalo, spodnji nagib je nezavaran, voda in druge sile ga orjejo po mili volji. A koliko je takih cest tudi pri nas. Res je, kdor se boji vrabcev, naj ne seje prosa, kdor hoče danes gospodariti z gozdom, mora na moderen način. Vse to je res, res pa je tudi, da vsaka gozdna cesta pomeni obveznost – vzdrževanje. Nekdo ga mora prevzeti, velike hribovske samine same tega ne zmorejo. Ceste brez solidno urezane utrjene koritnice pa kmalu postanejo »anticeste«.

Ob tem avstrijskem novem zakonu se bo prenekateri obiskovalec naših Grintovcev spomnil režima v širnih kraljevih loviščih, ki so bila v stari Avstriji last kneza Windischgrätzja. Pešču je bila prosta pot po širnih globokih gozdovih v Koncu prepovedana. Saj smo uhajali mimo tábel, ki so velevala »stop«, vendar z nelagodnimi občutki. Kdor se tega spomni, bo razumel vznemirjanje avstrijskega malega človeka ob pripravljanju tako nedemokratskega, protihumanističnega gozdnega zakona.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

NAŠE PLANINE

Letnik odvarja alpinistična številka prve hrvatske odprave na Grönland 71. Gradivo se nanaša na podatke o udeležencih odprave, na opis priprav, kaj je treba vedeti o Grönlandu, organizacija odprave, izbor ljudi, trening, oprema, hrana, finančno poročilo ter najvažnejše – dnevnik odprave s komentarjem. Jedro vsebine XXIV letnika sicer predstavljajo opisi izletov glasila, ki bo drugo leto praznovalo srebrni jubilej, če ne upoštevamo tradicije predvojnega Hrvatskega planinarja. Vsebinsko poživljajo članki z atraktivno vsebino, med katere bi opozorili članek ing. Nede Köhler-Kubelke, U planinama Sahare, ing. Lote Arh; Sličice iz Afrike ali dr. Željka Poljaka: Moji dragi šerpe itd. Velika pozornost je posvečena skrbi za

varstvo narave. Več člankov se nanaša na zaščito kanjona Tare. Radović piše o narodnem parku Durmitor, iz uredniške matice pa zvemo, da je tudi Klek proglašen za naravni rezervat. Z imenom te gore je povezano nekaj dogodivščin iz hrvatske planinske zgodovine. Prvi planinski potopis v hrvatskem jeziku je bil opis ture na Klek. Napisal ga je Josip Torbar l. 1865 v časopisu Književnik. Bolj kot to je pomemben sestanek prof. dr. Johanesa Frischaufa z Budo Budisavljevičem na Kleku. Tam sta sklenila, da se ustanovi HPD.

Čeprav v l. 1972 PS Hrvatske ni praznoval neke posebne obletnice, je zanimiva uredniška poteza, z adaptirano objavo enega najstarejših hrvatskih planinskih člankov, ki ga je napisal V. Adamović: »Iz Konovala na Orjen« (l. 1896).

Zelo izviren članek je »Misli o planinstvu«, ki predstavlja izbor misli vidnih hrvatskih planincev-intelektualcev s predgovorom urednika Naših planin.

Zanimiva so razmišljanja ing. Vlada Božića O strokovni vrednosti speleološke dejavnosti v okviru planinske organizacije. Nasploh speleologija zavzema vidno mesto v glasilu. Vidna je propaganda transverzala. V zadnjih letnikih Naših planin je o tem nanizanih toliko podatkov, da bi se že lahko izdala informativna brošura: Planinske transverzale v Jugoslaviji.

Naše planine tudi lepo seznanjajo jugoslovanske planince o Planinskem Vestniku, slovenski planinski literaturi in o dogodbah pri nas.

Tone Strojín

AMOS-RUBE FILIPI: KORNATI – JUGOSLAVIJA

Knjižico žepnega formata sta založila Turistična zveza Biograd na moru in Turistična zveza Zadar. Izšla je lani v nakladi 12 000 izvodov, stane pa 26 din s poštnino. Z njo je jugoslovanska Polinezija, kot se popularno imenuje 147 otokov, otočkov in čeri otoške skupine Kornatov dobila svoj prvi pisani vodnik. Po svoji vsebini je krajevni leksikon, ne turistični informator. Zajema le ožje področje Kornatov, južno od Dugega otoka in okrog otoka Kornat. Ostalo področje, ki ga navadno štejemo v širše področje Kornatov, še čaka na opisovalca. Splošni del vodnika je zanimiv za vsakogar, posebej zgodovina naseljevanja, ki sega do rimskih časov. Posebni del je interesanten za čolnarje, saj so pri vsakem otoku navedena imena pristanišč in globina sidrišč, število hiš in cistern.

Knjižici je dodan izbor 23 črno-belih fotografij – s Kornatov, 5 kart kornatskega otočja (žal v slabem odtisu) in zelo pregledna karta srednje Dalmacije iz območja občin Zadar, Biograd na moru in Šibenika v merilu 1 : 200 000 z navedbo višinskih kot in globlin.

Tone Strojín

GAYL – ŠEGULA, PLAZOVI

Med priročniki za mladinsko vzgojo je v okviru Planinske založbe izšla v mesecu marcu brošura »Plazovi«. Avtor odličnega dela je znani avstrijski publicist Albert Gayl. Delo je poslovenil ing. Pavle Šegula. Knjižica je bogato ilustrirana, obsega pa ca. 150 strani teksta.

Priporočamo, da si knjigo čimprej naročite v pisarni PZS, Dvorčakova 9, Ljubljana.

ING. DRAGO RADOŠ: PAKLENICA

Vodnik po narodnem parku Paklenica je izdala uprava narodnega parka ob podpori republiškega sklada za razvijanje kulturnih dejavnosti SR Hrvatske, republiškega zavoda za varstvo narave in sklada za razvijanje kulturne dejavnosti občine Zadar. Zgled, vreden posnemanja! Knjižica zelo okvirno opisuje Velebit v hrvatski zgodovini in literaturi. V njej je ponatisnjen zakon o razglasitvi gozda Paklenice za narodni park. Po kratkem geomorfološkem in biološkem opisu je v drugem delu podan opis obhoda po Paklenici, po Veliki in Mali, z izleti na bližnje vrhove. Besedilo poživljajo črno-bele fotografije akademika dr. B. Gušića. Njegova je tudi naslovna barvna reprodukcija, ki predstavlja vhod v sotesko Velike Paklenice. V knjižico je vložena shematska karta narodnega parka Paklenice v merilu 1 : 50 000, premalo nazorna za izletnike. Vodnik je treba uporabljati skupaj z monografijo dr. Željka Poljaka o Velebitu. Knjižica stane 18 din, naroča se pri upravi narodnega parka Paklenica – Starigrad.

Tone Strojín

TATERNIK 3/1972

Organ polj. kluba Visokogorskega je v št. 3/1972 objavil zapis o poljskem prvenstvenem zimskem vzponu v severovzhodnem stebri našega Špika. Članek je napisal T. Gibinski, poleg njega po so vzpon opravili Gabrijel Piekutovski in Wyka. Poljaki so prišli v Lipovčevo kočo konec februarja, prebili teden dni slabega vremena do 2. marca, potem pa še en teden od 5. do 14. marca z velikimi padavinami. – Zvedrilo se je 15. marca in 18. marca so Poljaki sestopili v Krnico. Poljaki so smer ocenili IV do VI. Imeli so s seboj pet 80 metrskih vrvi. Gibinski se na koncu opisa zahvaljuje PZS in njenemu podpredsedniku ing. Tomažu Banovcu, posebej še Urošu Zupančiču. Ponosen je, da so tisto zimo Poljaki v Julijcih opravili vzpon takega pomena, kot je severovzhodni stebel Špika.

V isti številki beremo tudi poročilo o poljskem raziskovanju Triglavskega brezna 1971 (T. Wojtera), o vzponih v Centralnem Kavkazu 1971, v Tatrah, v Sat-Daghu na Norveškem, in v Andih, to je o poljski ekspediciji v Ande 1972. V Andih so krstili deviški vrh 6030 m za Cerro Polonia, se povzpeli na Ojos de Salado, 6880 m, po južni strani, kot drugi prišli na Cerro Ermittano, na Cerro Mulas Muertas, prvi raziskali najdaljšo jamo Huagapo (Palcamayo) in v Huarari dosegli globinski rekord Peruja.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

PO NAKLJUČJU NA ANTARKTIKO

Luigi Airoldi je znan alpinist iz Lecca, član CAAl. L. 1970 je z Ognjene zemlje prejel telegram z vabilom, naj se udeleži geofizikalne ekspedicije. 16. decembra 1970 je zapustil rodni Lecco in preko Rima odletel v Buenos Aires, od tam pa – od letališča do letališča – na Ushuaio, kamor je prišel 18. decembra, in takoj krenil na molo, kamor ga je vabil telegram. Tu se je vkrcal na barko »Sv. Jožef«, dolgo 13 m, široko 4 m, z dvema jamboroma, stesano l. 1968 v Italiji. In ta naj bi ga ponesla do Antarktike?

Komandant je bil Giovanni Cal iz Rima, imel je vsega dva pomočnika. Sedem dni so čakali na lepo vreme in še na dva alpinista, ki pa sta raje odšla nazaj v Italijo. Airoldija je avantura kljub temu mikala. 26. decembra so dvignili sidro: zanimiva a tudi tesnobna vožnja se je začela. Airoldiju je večkrat stopila duša do grla.

Priučil se je nekaterih mehanikarskih del, ko pa je odpovedal radio, ga vsi skupaj niso znali popraviti. Več ladij jih je iskalo, seveda oni o tem niso nič vedeli. »Pravi peklen, veter z brzino 90–100 km na uro, temperatura pod ničlo, končno je odpovedal še motor in morali so jad-rati.« 31. decembra so prišli do otoka Smith, na katerem je Airoldi zagledal 2000 m visoko goro, ker pa je bil edini alpinist na krovu, jo je samo fotografiral. Odjadrali so do otoka Deception, ki ga je opustošil vulkan l. 1968. Videli so ostanke treh taborov: argentinskega, čilskega in angleškega. Težko so pristali, ker je bilo morje polno ledenih skal in kor. Na obali so jih pozdravili Rus, Amerikanec in Norvežan. Zakaj so tu? Dopovedali so pomorcem, da so zaradi znanosti in prebili Silvestrov večer z njimi na krovu »Sv. Jožefa«. Na Deceptionu so ostali 20 dni in prebrskali porušene tabore, vse jim je prav prišlo za krpanje brodiča. Otok se je sem in tja še stresel, sem in tja je privrela lava, vroča voda in dim.

Zadnji dan so bili na Deceptionu, ko je pristala ameriška ladja. Z njo so – po dovoljenju argentinske vlade – poslali radiogram v Rim. Potem so zapluli skozi Gerlache street v srce Antarktike, vendar težko. Brzino so morali znižati na 1 vozle na uro in stalno paziti na ledene kore, skozi katere so se morali prebijati. Po takem morju so prišli v čilsko bazo, »Gabriela Gonzales Vidala«, naslednji dan pa v argentinsko »Almirante Brown«. Prijazno so jih sprejeli in jih hvalili kot heroje, češ, taka barka je prva, ki se

je upala priti skozi Drakov preliv. Airoldija so povabili k potapljanju, na lov na pingvine – »vse zaradi znanosti«. Vendar niso mogli do barke, morali so jo varovati pred sunki ledenih skal. Naslednji dan so obiskali bazo ZDA in barko privezali na večjo ameriško ladjo. Tu so našli Rusa s katerim so se že prejšnji dan spoznali. Amerikanci so jih povabili na kosilo. Airoldi je tu spoznal dva časnika – fotografa od Geographical Magazine in revije Life, ki sta spremljala vzpon po južni steni Mt. Mc Kinley na Aljaski, ki ga je opravila »Ekspedicija mesta Lecca 1961« in katere član je bil tudi Airoldi. Bil je seveda vesel in ponosen, ko so njemu v čast na ladji razvili tudi italijansko zastavo. Ves dan je prebil v alpinističnih pogovorih. Ruski geolog je bil fanatičen alpinist in zmenila sta se za skupen vzpon.

29. januarja je z ameriškim motornim čolnom zapustil bazo Palmer. Na krovu so bili trije mornarji, Airoldi in Rus. Peljali so se po dolgem fjordu in Airoldi je potem lahko pokazal, kaj zna, ruski geolog pa ni zaostajal. Priplezala sta po ledu in snegu na koto 1250 m, za vzpon in sestop sta rabila poldrug dan.

V naslednjih dneh se je sam povzpel še na dva vrhova, nižja in ne tako značilna. Potem se je poslovil od Amerikancev in se vrnil na italijansko barkarolo »Sv. Jožef«, se skozi Neumeierjev kanal vrnil na argentinsko bazo in spotoma vsaj videl prelepe gore. Med drugimi je Pic Luigi Amedeo di Savoia med najlepšimi. Argentinci so bili tudi prijetni gostitelji, tako da je čas hitro potekal. Prve dni marca je Airoldi prispel spet v Ushuaio, od tam pa z letalom v Argentino, tako da je 15. marca pristal v Milanu. »Za seboj je imel tri mesece razburljivih dogodkov, žrtve in naporov, pa tudi zadoščenja.« Res, lepo naključje, doživljati tri mesece potovanje takih dimenzij!

T. O.

150 LET ZGODOVINE NA ZUGSPITZE

Zugspitze (1954 m) je eden od alpskih vrhov, ki ga Slovenci razmeroma dobro poznajo. Ni ravno daleč in dostop nanj v zadnjih 40 letih res ni nobena težava. Münchnerhaus so na Zugspitze postavili l. 1895 s hišno številko Partenkirchen, 75 let potem, ko je bavarski poročnik Joseph Naus l. 1820 prvi prišel na vrh. Najvišja nemška vremenska postaja je začela delovati šele 29. junija 1900. Torej v času, ko so Zugspitze obiskovali le alpinisti. Leta 1928 so začeli graditi gorsko železnico,

I. 1930 je pristal v višini 2650 m prvi vagon. Kmalu nato so speljali na vrh vzpenjačo in Zugspitze je bila odprta množicam.

Danes na Zugspitze ni več »hudega duha«, ki ga je premagal pogumni Naus. Zugspitze se je spremenila v komfortno goro, nanjo so napete tri velike vzpenjače in poskrbljeno je celo za tekoče stopnice v nadstropja vršne postaje. Kam so se umaknili časi, ko je Naus opravil meritve za bavorski topografski biro! Na mestu, kjer je prebil prvo noč, je Münchenska sekcija DAV I. 1912 postavila Neue Angerhütte, danes moderno samo po visokih cenah, sicer pa še brez tekoče vode. Steza, po kateri je hodila Nausova družba, je dobro markirana z modernimi odpadki. Čim višje, tem manj je teh markacij, pač pa je čaj vedno dražji. Pot ni povsem lahka, če se vreme preobrne, še celo. Na snežiščih ostajajo čez poletno sezono spet nove markacije, odpadne priče uspešne smučarske sezone. Iz Schneesfernerhaus se daleč naokoli razlega hršč, žičnice dirjajo, gostje se lagodno smehljajo. Kaj se ne bil Čeprav je zrezek za deset mark, za večino publike, ki prihaja sedé sem gor, predrag, to ni vzrok za hudo uro. Na vrhu podoba ni dosti drugačna: »Come to Germany's, highest point, the most beautiful roundview«, vabi plakat.

Ko je Naus šaril po vrhu, je nergal, da mu je zmanjkovalo časa in gradiva za možica, ki naj bi oznanjal njegovo prvenstvo. Danes je okoli vrha Zugspitze vsega preveč, od daleč pravi zakleti grad moderne gradbene industrije. Na vrh s pozlačenim križem »sedeči planinci« skoraj ne gredo, udobneje je sedeti na razgledni terasi, kakor plaziti se po šprinklah lestve, ki ti pomagata na vrh. Skoraj ni mesta na vršnem območju, kamor ne bi bil posajen tak ali drugačen objekt. Vse je prepreženo z baterijami velikih in malih anten, vse za blagor RTV, telefona in turistične industrije, kakršne pri nas k sreči še ne poznamo. Nemci pravijo, da je Zugspitze preveč »odprta« gora, da je to pravi »menetekel« planinstva. Travma Nemčije zaradi njenega najvišjega vrha, ki ga je zavzel moderni »hudi duh« tehnike.

T. O.

SMER »ITALIJA 61«

Bepi de Francesch je že precej časa znano plezalsko ime iz Poadižja. Član trentске sekcije CAI, torej sekcije, ki je zrastle na nacionalno močno občutljivem torišču, je v Rivista Mensile 1972/4 popisal smer v Piz Ciavazes, v jugozahodnem razu, ki ji je dal zanosno zveneče ime »Italija 61« v spomin združene Italije.

Raz se razkazuje nad cesto, ki gre iz Canazeia na Passo di Sella. Bepi de Francesch si ga je vzel na muho že I. 1953, čeprav se mu je zdel nepremagljiv. Že

I. 1953 se je vadal v plezalnem vrtcu v plezanju s svedrovci. Dva dni se je v navezi s F. Innerkoflerjem ubadal z 18 m visokim previsom, pravzaprav napuščem, ki se boči 14 m onstran vertikale. Na vsakih 60–70 cm je zabijal in nato leto za letom izboljševal tehniko, tako da mu je zabijanje vzelo čim manj časa in da ni tako na gasto »svedral«. L. 1956 je s to tehniko preplezal Fungo d'Ambretta (tedaj še Torre Moschitz) I. 1959 »Spigolo del Cielo« v Winklerjevem stolpu, I. 1960 pa smer »Olimpia« v Catinacciu. Tu je uporabil svedrovce le še na vsakih 90 cm in rabil za en svedrovec dve do štiri minute.

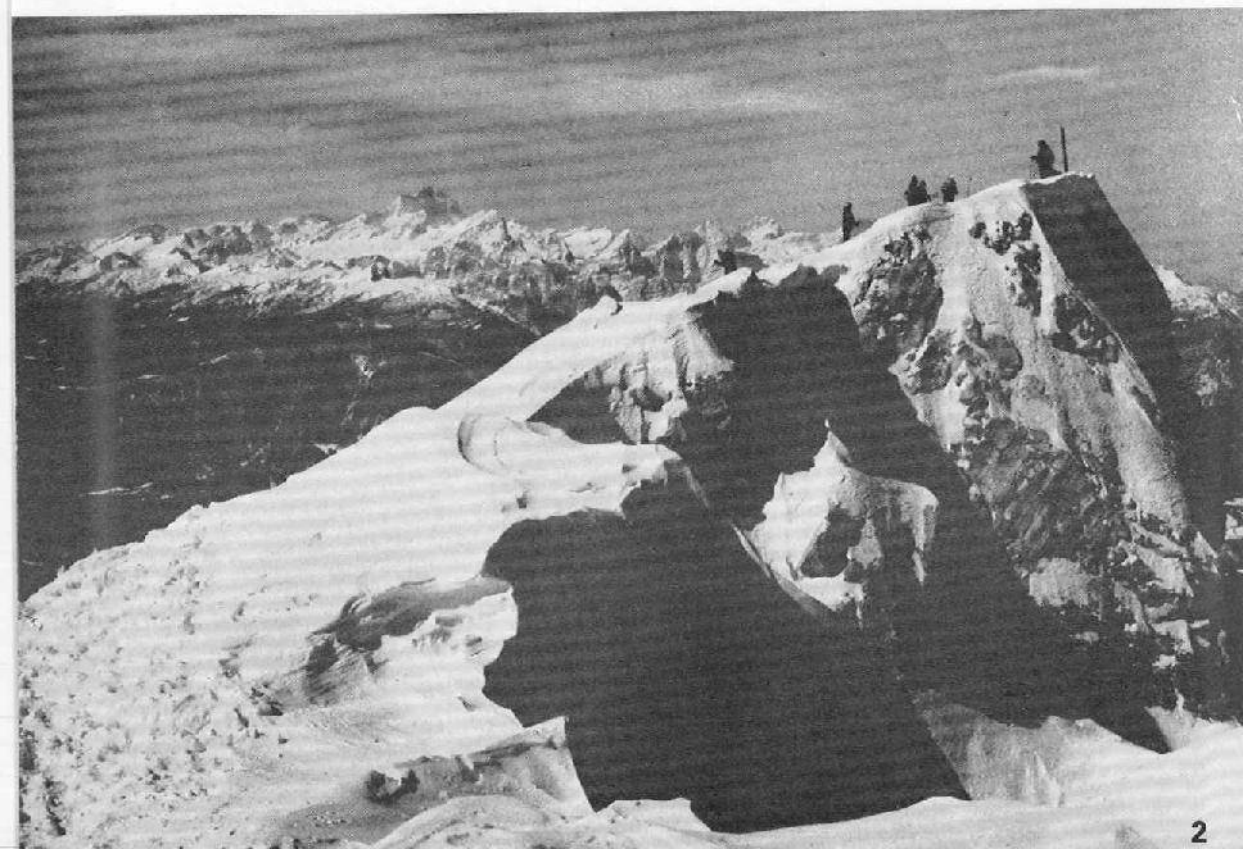
L. 1961 se je za stoletnico združene Italije počutil še bliže popolnosti, razmaki med svedrovci so se mu raztegnili na 1,40 m in več.

11. septembra 1961 je prišel pod steno, z njim še Quinto Romanin, Cesare Franceschetti in Emilio Wuerich. S seboj so imeli 150 normalnih klinov, 100 svedrovcev, nekaj lesenih zagozd, 15 stremen, več vrvi, med njimi dve po 100 m, in še eno petdesetmetrsko.

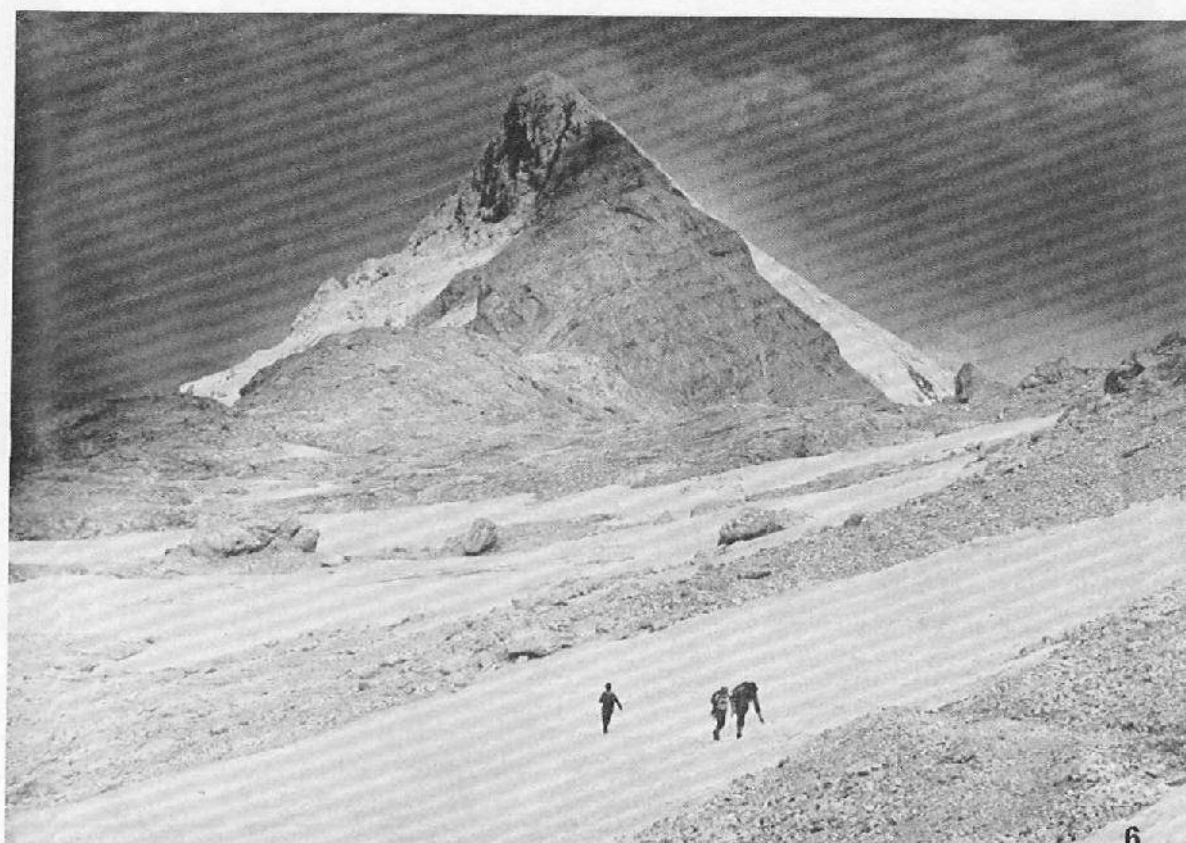
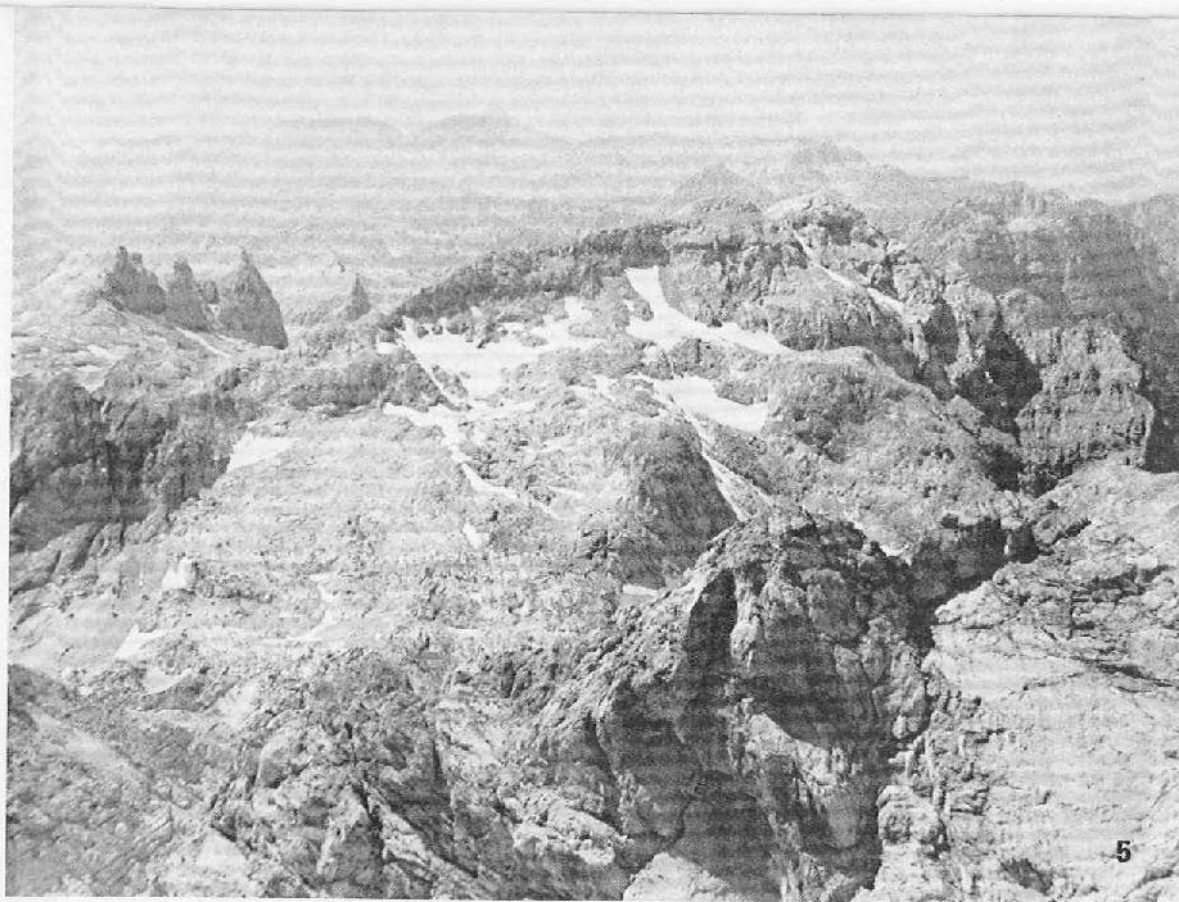
V steno je z Romaninom vstopil 12 septembra in našel v njej razne kline in zagozde. To ga ni zapeljalo, hotel je speljati smer naravnost po razu čez previse. Že v prvih 30 m je pomožna vrv visela prosto več metrov iz stene ven. Ob petih popoldne sta po ekstremnih raztežajih priplezala do velikega napušča. S 100-metrsko vrvo je de Francesch iz baze dvignil trikoloro, da bi zaplapolala z napušča. Na cesti spodaj je bilo več sto gledalcev, ki so vzklikali: »Viva l'Italia!«, njemu pa se je zdelo, kot da sliši odmev garibaldinske budnice... E la bandiera dei tre colori... noi vogliamo la libertà... Potem sta se spustila iz stene, da bi ne bivakirala kot dva netopirja. Spuščala sta se ves čas prosto nad globino, na enem mestu celo 20 metrov zunaj stene. Naslednji dan se nista vzpenjala ob vrveh po Prusikovem sistemu, de Francesch je hotel doživeti opravljeno smer. Tri ure sta rabila do strehe, izpod katere sta se sinoči spustila v vzhodje. Za streho (napušč) sta rabila cele tri ure, viseč 7 do 8 m onstran vertikale. Romanin je prišel za njim v 20 minutah. Sledil je navpičen raztežaj, idealna prosta plezarija. Potem sta za njima prišla še Franceschetti in Wuerich. Bivakirali so pod »gamsjo polico«, za naslednji dan pa jim je ostalo še dvesto metrov IV, in 60 m VI stopnje. Na vrhu so razvili zastavo, množica gledalcev pa jih je pričakala na prelazu Stella.

Bepi de Francesch končuje svoj opis v letu, v katerem sta Italija in z njo CAI proslavljala stoletnico alpinov, z zanosno izpovedjo vdanosti in ljubezni do domovine.

T. O.

1 Stol 1973: Navzdol — Foto Janez Koroščin

2 Stol 1973: Pogled z vrha proti Triglavu —
Foto Janez Koroščin

3 Stol 1973: Pogled proti Kepi — Foto Janez Koroščin

4 Stol 1973: Sestop z vrha — Foto Janez Koroščin

5 Pogled s Triglava proti Krnu — Foto Marjan Garbajs

6 Pred nevihto na Rjavini — Foto Marjan Garbajs

7 Konjščica pod Viševnikom — Foto Joco Balant

- Ne čakajte,
da priljubljeno melodijo slišite slučajno –
kupite si gramofon
- sodobna ojačevalna tehnika
 - čist in naraven ton
 - pri reprodukciji gramofonskih plošč
 - lepa, moderna oblika
 - prodaja na kredit
 - garancija

Iskra

ISKRA PHON PM-71
Skrita s keramičnim gramofonskim vložkom.

vložena v leseno furnirano kaseto. Ima namostojen ojačevalnik z zvočnikom 2 W

ISKRA PHON PM-75
Vgrajen v plastično nelomljivo kaseto
v treh različnih barvah, s samostojnim
ojačevalcem in zvočnikom 3 W

ISKRA PHON RS 70 STEREO
Vgrajen v leseno furnirano kaseto – Pokrit
s prozornim pokrovom – Dva zvočnika, 3 W,
15 Ohm, sta vgrajena v posebnih zvočnih
omericah, enako furnirana
kot kasete

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

JE IZDALA TRI KNJIGE IZ ZBIRKE

NEZNANI SVET

HERBERT TICHY: HIMALAJA

Himalaja, najvišje, najmogočnejše in z naravnimi lepotami najbolj obdarjeno gorovje na zemlji, ima mnogo obrazov in mnogo skrivnosti, ki jih druga gorovja nimajo. V knjigi so združene avtorjeve skušnje z bogatim dokumentarnim gradivom, saj je na svojih popotovanjih posnel mnogo edinstvenih slik, ki dajejo s svojo izrazno močjo, motivno izjemnostjo in doživljajsko sugestivnostjo knjigi še poseben mik.

174 strani velikega formata (114 črno belih, 62 barvnih slik),
cena: pl. 180 din.

CHRISTOPH KRÜGER: VULKANI

»Vulkanizem je kakor spomin na daljne dogodke v pradednini, ko se je oddelila od Sonca ogromna gmeta plina in se zgostila,« je zapisal avtor knjige. Pričujoča knjiga hoče predstaviti vulkanizem v vsej njegovi raznolikosti, bralcu daje strnjen pregled vsega, kar nam je danes o vulkanih znano; o vulkanih – ugaslih ali še bruhajočih – pa najbolj zvesto govorijo priložene slike, ki jih je avtor posnel večinoma sam.

168 strani velikega formata (61 črno belih, 60 barvnih slik),
cena: pl. 180 din.

CHRISTOPH KRÜGER: SAHARA

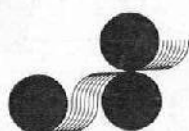
Sahara je s približno devetimi milijoni kvadratnih kilometrov največje puščavsko področje na zemlji. Pričujoča knjiga nam posreduje stvarno, neposredno in preverjeno podobo Sahare: opisana so režiskovalna prizadevanja, njena geografija, živalstvo, rastlinstvo in položaj človeka v puščavi. 184 strani velikega formata (80 črno belih, 62 barvnih posnelkov), cena: pl. 180 din.

Knjige dobite v vseh knjigarnah in pri zastopnikih založbe, naročite pa jih lahko pisмено na naslov

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE, Mesni trg 26,
61001 Ljubljana

*Svojim kupcem,
poslovnim prijateljem
in delovnim ljudem
čestita
k prazniku dela*

združeno podjetje

slovenske železarne

ljubljana

železarna jesenice

železarna ravne

železarna šture